

VORMEN VAN VERBINDING

Gemeenschapsvorming in een pioniersproject

AFSTUDEERRAPPORT

DATUM VAN PUBLICATIE: 30-07-2017

AUTEUR: H.J.H.W. NIJHOLT

VORMEN VAN VERBINDING

GEMEENSCHAPSVORMING IN EEN PIONIERSPROJECT

Persoonlijke gegevens

Auteur: H.J.H.W. Nijholt

Studentnummer: 130636

E-mail: hjnijholt@student.che.nl

Opdrachtgever

Organisatie: Nieuw-Westenwind

Praktijkbegeleider: ds. K. de Lange

Opleiding

Opleiding: Godsdienst Pastoraal Werk

Onderwijsinstelling: Christelijke Hogeschool Ede

Begeleider: D. de Bree

Eerste beoordelaar: C. Stavleu

Tweede beoordelaar: T. vd Lagemaat

Leiden, 30-07-2017

Voorwoord

Gemeenschapsvorming is een zeer actueel en relevant thema en vooral binnen het pioniersveld. Dit afstudeerproject richt zich dan ook precies daarop, gemeenschapsvorming binnen een pionierscontext. Binnen dit project is er onderzoek gedaan, waarvan is dit afstudeerrapport het resultaat. Het vormt daarmee de afsluiting van mijn vierjarige opleiding tot hbo-theoloog. Al met al is dit een zeer boeiend en uitdagend project gebleken, waar ik veel van heb opgestoken. Mijn natuurlijke interesse in- en eerdere ervaring met het pioniersveld kon ik door dit project dan ook verder uitbouwen. En hopelijk zal dit ook na de opleiding, beroepsmatig doorgezet worden.

De opdrachtgever van mijn onderzoek is pioniersproject Nieuw-Westenwind geweest en tevens de primaire doelgroep voor wie dit rapport bedoeld is. Daarnaast zal dit rapport zeer interessant en relevant zijn voor anderen, die zich met gemeenschapsvorming bezighouden. Mijn dank gaat uit naar Nieuw-Westenwind, voor de mogelijkheid om in een complexe omgeving relevant onderzoek te doen. Daarbij wil ik specifiek Klaas de Lange, pionier bij Nieuw-Westenwind en mijn praktijkbegeleider, bedanken voor de begeleiding die hij mij gegeven heeft vanaf het begin tot het eind van dit project. Door zijn feedback, ervaring en netwerk is dit onderzoek aangescherpt en kon ik met verschillende mensen in contact komen. Daarnaast wil ik Dirk de Bree, mijn begeleider vanuit de CHE, bedanken voor zijn kritische en toch behulpzame manier van meedenken, wat de uiteindelijke versie van dit rapport ten goede is gekomen. Verder wil ik mijn vrouw Christel bedanken voor haar support tijdens dit lange traject van afstuderen en de controle van mijn werk. Ook ben ik dankbaar voor al diegene die op enige wijze betrokken zijn geweest bij dit onderzoek, zowel hen die ik mocht spreken als die auteurs die bepaalde zaken duidelijker en inzichtelijker hebben gemaakt.

Afrondend wil ik vooral dank betonen aan Hem die mij geleid heeft de afgelopen jaren. Wiens Koninkrijk zichtbaar wordt in de vele nieuwe initiatieven die ontstaan en die Zijn Kerk hier op aarde (opnieuw) gestalte geven. En waar ik mij ook graag dienend voor wil inzetten.

Wessel Nijholt
Leiden, 30-07-2017

Samenvatting

Pioniersproject Nieuw-Westenwind heeft de afgelopen drie jaar in Amsterdam Nieuw-West gepionierd en o.a. gewerkt aan christelijke gemeenschapsvorming. Hierbij zijn zij erachter gekomen dat dit zeer uitdagend blijkt te zijn. Duurzame gemeenschapsvorming, waarbij langdurig commitment gevraagd wordt, is in vergelijking met andere doelstelling dan ook minder succesvol gebleken. Daarmee is de vraag ontstaan naar de oorzaak van het achterblijvende aantal betrokken leden. Dit was is dan ook de aanleiding geweest om dit onderzoek te initiëren.

Het doel van dit onderzoek is het verwerven van inzicht in het proces van gemeenschapsvorming. Door te onderzoeken hoe en waarom mensen zich aan elkaar verbinden in het kader van christelijke geloofsgemeenschappen. Vanuit deze doelstelling is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *Welke lessen kunnen we trekken uit de ervaringen en inzichten die het pioniersproject Nieuw-Westenwind heeft opgedaan m.b.t. gemeenschapsvorming, om zo aanbevelingen te kunnen geven voor het bredere pioniersveld wanneer het gaat om gemeenschapsvorming.*

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag is gekozen om het onderzoek op te splitsen in twee delen. Allereerst is een literatuurstudie gedaan, die zicht geeft op de verschillende factoren van gemeenschapsvorming en sociale verbanden. Daarbij is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van zowel sociologische als theologische bronnen. Ten tweede is een praktijkonderzoek verricht onder verschillende betrokkenen binnen Nieuw-Westenwind. Meerdere methoden zijn hierbij gebruikt, zowel diverse vormen van interview alsmede participerende observaties.

Op basis van het onderzoek zijn diverse resultaten naar voren gekomen. Zo vermeldt de literatuur vooral dat gemeenschapsvorming in de huidige tijd en samenleving veranderd is. Men is meer gericht geraakt op het individu dan op het collectief. Ook de christelijke gemeenschap is veranderd en dient opnieuw gedefinieerd te worden. Het praktijkonderzoek bevestigt dit beeld. Zo valt op dat Nieuw-Westenwind veel heeft ondernomen. Zij hebben een tweetal werkwijzen gehanteerd, waarbij presentie de overhand lijkt te hebben. Ambitieuze doelen en hoge verwachtingen rondom gemeenschapsvorming hebben daarin een rol gespeeld. Bovendien bleken diverse vrijwilligers en andere betrokken niet altijd op één lijn te zitten qua betrokkenheid of kijk op gemeenschap.

Wanneer gekeken wordt naar de betekenis van de resultaten, kunnen een aantal conclusies getrokken worden. Allereerst valt op dat hoewel verschillende losse initiatieven door Nieuw-Westenwind zijn ondernomen, veel gericht was op presentie. De losse onderdelen richten zich allemaal op een andere doelgroep of hebben een geheel andere insteek. Christelijke gemeenschapsvorming is onder al die inspanningen maar beperkt gelukt. Dit heeft vooral te maken met onrealistische verwachtingen van de stuurgroep i.c.m. onze huidige tijdsgeest die niet gericht lijkt te zijn op duurzame sociale-verbindingen en gemeenschappelijke betrokkenheid. Het proces van gemeenschapsvorming is verder bemoeilijkt door de diffuse werkwijze en het ontbreken van een duidelijke focus binnen Nieuw-Westenwind.

Het onderzoek is gedaan in de breedte van Nieuw-Westenwind, waarbij zoveel mogelijk getracht is verschillende betrokken te spreken. De praktijkresultaten bevestigen vooral de opgedane inzichten uit de literatuurstudie, naast dat ze laten zien hoe Nieuw-Westenwind te werk is gegaan. De huidige Westerse samenleving is bovenal gericht op het individu. Betrokkenheid bij een gemeenschap is dan ook een keus, die continue geëvalueerd en zo nodig stopgezet wordt als het niet meer als waardevol wordt gezien. Een nieuwe christelijke gemeenschap zal dan ook niet zomaar ontstaan. Het blijft zoeken en experimenteren in het vaak onzekere werkveld van pionieren.

Afsluitend zijn een viertal aanbevelingen gedaan ter bevordering van gemeenschapsvorming. Deze aanbevelingen zijn in eerste instantie gericht op Nieuw-Westenwind. Secondair zijn deze aanbevelingen relevant voor het bredere pioniersveld. Ten eerste dienen verwachtingen en ambities bijgesteld te worden en moeten realistische doelen worden gesteld. Vervolgens zou een eenduidige focus bevorderlijk zijn voor de uitwerking van de visie in de praktijk. Als derde is het goed om diverse onderdelen te integreren en meer onder één kern te scharen. Daarmee hangt tenslotte samen, de creatie van een start gemeenschap van betrokken christenen. Die vormen een basis waar vanuit de gemeenschap verder kan groeien.

Inhoud

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
Begrippenlijst.....	7
1. Inleiding.....	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Onderzoeksvragen.....	8
1.3 Leeswijzer.....	9
2. Methoden.....	10
2.1 Theoretisch onderzoek	10
2.1 Praktisch onderzoek	10
3. Literatuuronderzoek.....	11
3.1 Inleiding literatuurstudie.....	11
3.1.1 Bronverantwoording.....	11
3.2 De huidige Westerse samenleving en tijdgeest.....	11
3.2.1 Van modern naar postmodern.....	11
3.2.2 Een mensgerichte ontwikkeling.....	12
3.2.3 Sociale-differentiatie.....	12
3.2.4 Verschuiving van waarden, moraliteit en zelfbeeld	13
3.2.5 De consumptiemaatschappij	13
3.2.6 Deelconclusie Westerse samenleving en tijdgeest.....	14
3.3 Individualisering.....	14
3.3.1 Een nieuw individualisme	15
3.3.2 Losgeraakt van de gemeenschap.....	15
3.3.3 Zoekend naar betekenis	16
3.3.4 Deelconclusie individualisering.....	16
3.4 Secularisering.....	17
3.4.1. De zelfgekozen geloofsovertuiging.....	17
3.4.2 De verschuiving naar een meer individuele spiritualiteit	17
3.4.3 Nieuwe religieuze bewegingen	18
3.4.4 Deelconclusie secularisering.....	18
3.5 Sociale verbinding.....	19
3.5.1 Sociaal kapitaal.....	19
3.5.2 Afname van sociaal kapitaal.....	19
3.5.3 De rol van de kerk in de samenleving.....	20
3.5.4 Deelconclusie sociale verbinding.....	21
3.6 Het gemeenschapsleven door de tijden.....	21
3.6.1 Traditionele vormen van verbinding.....	21

3.6.2 Nieuwe vormen van verbinding	23
3.6.3 Deelconclusie gemeenschapsleven	26
3.7 De eerste christelijke gemeenschap.....	26
3.7.1 Vergelijkbare sociale verbanden.....	27
3.7.2 Zoekend naar structuur.....	28
3.7.3 Duidelijke identiteit.....	28
3.7.4 Congregationele ecclesiologie.....	30
3.7.5 Deelconclusie eerste christelijke gemeenschap.....	30
3.8 Een moderne christelijke gemeenschap	31
3.8.1 Verschillende perspectieven op de christelijke gemeenschap	31
3.8.2 De rol van een christelijke gemeenschap	31
3.8.3 De groei van een Christelijke gemeenschap.....	33
3.8.4 Deelconclusie moderne christelijke gemeenschap	35
3.9 Conclusie	35
4. Resultaten praktijkonderzoek	37
4.1 Visie & beleid.....	37
4.1.1 Projectplan stuurgroep	37
4.1.2 Visie Nieuw-Westenwind.....	38
4.1.3 Deelconclusie visie & beleid.....	38
4.2 Gemeenschap in de ondernomen initiatieven.....	38
4.2.1 Korte beschrijving initiatieven	38
4.2.2 Observatie Stadsdeeldominee	39
4.2.3 Observatie de Windhoos.....	39
4.2.4 Observatie Nieuw-Westenwind Stilte	39
4.2.5 Deelconclusie gemeenschap in de ondernomen initiatieven.....	40
4.3 Verwachtingen, ervaringen en gedachten over gemeenschap.....	40
4.3.1 Interviews met het kernteam.....	41
4.3.3 Interviews met vrijwilligers.....	42
4.3.4 Gedachten over gemeenschap vanuit de betrokken doelgroep.....	43
4.3.5. Deelconclusie verwachtingen, ervaringen en gedachten over gemeenschap.....	44
4.4 Samenvatting en interpretatie resultaten	45
5. Conclusie.....	47
6. Discussie.....	49
6.1 Validiteit onderzoek.....	49
6.2 Verklaringen resultaten	49
6.3 Beperkingen onderzoek	50
6.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	50
7. Aanbevelingen.....	51

7.1 Concrete aanbevelingen	51
7.1.1 Ambities en verwachtingen	51
7.1.2 Focus	51
7.1.3 Gemeenschap	51
7.2 Implementatie aanbevelingen	52
Bibliografie	53
Bijlage 1: Interviews kernteam	54
1.1 Martin de Jong 15-5-2017	54
1.2 Jeannet van Doorn 20-5-2017	55
1.3 Klaas de Lange 31-5-2017	57
Bijlage 2: Dialoogavond Stadsdeeldominee 11-5-2017	60
2.1 Opzet	60
2.2. Observatie	60
Bijlage 3: De Windhoos 19-5-2017	61
3.1 Opzet	61
3.2 Observatie	61
Bijlage 4: Nieuw-Westenwind Stille 11-6-2017	62
4.1 Opzet	62
4.2 Observatie	62
4.3 Samenvatting gesprekken	62
Bijlage 5: Evaluatie de Bijbel! Huh...? 15-6-2017	65
5.1 Interview vrijwilligsters	65
5.2 Bespreking en feedbackpunten de Bijbel! Huh...?	65
Bijlage 6: Duo-interview echtpaar 22-6-2017	67
6.1 Inleiding	67
6.2 Vragenlijst	67

Begrippenlijst

RELEVANTE KERNBEGRIPPEN

Christelijke gemeenschap - Een groep mensen die zich richt op; en samenkomt in de naam van Jezus Christus, Hem navolgen en omzien naar elkaar.

Gemeenschap - Een gemeenschap is een kleine of grote sociale eenheid. Die een bepaalde gemeenschappelijke factor delen. Dit kan van alles zijn; normen, waarden, religie of identiteit. Vaak, maar niet altijd, voelt de gemeenschap zich ook verbonden met een bepaalde geografische plaats. Hoewel de meeste gemeenschappen relatief klein en persoonlijk in hun verband zijn (microniveau), is gemeenschap ook op grotere schaal te duiden (macroniveau), zoals de nationale- of internationale gemeenschap en ook virtuele gemeenschappen.

Tijdsgeest - De manier waarop mensen denken of handelen in een bepaalde periode. De algemene intellectuele en morele wijze van denken en handelen of de culturele trend en smaak die kenmerkend is voor een tijdperk.

Utilitaristisch individualisme - Een vorm van individualisme die bepaalde basis noden van de mens veronderstelt. Het ziet het individuele leven van een persoon als een mogelijkheid om het eigenbelang in relatie tot deze basis noden te maximaliseren.

Expressief individualisme - Een vorm van individualisme dat is opgekomen als oppositie van het utilitaristisch individualisme. Het gaat uit van de uniekheid van elk persoon, die dient te worden ontdekt en geuit als de persoon in kwestie tot een volwaardige identiteit wil komen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het woord gemeenschap is een veel gebruikt woord, maar ook een woord dat voor iedereen toch weer net wat anders betekent. Bij de een roept het positieve gevoelens op en associeert men gemeenschap met bijv. een hechte vriendengroep. Een ander ziet gemeenschappen als beklemmend en verkiest persoonlijke ruimte en vrijheid boven vaste verbindingen. Zo zijn nog tal van andere associaties en gedachten te bedenken m.b.t. het woord gemeenschap. Hoe je ook over gemeenschap denkt, de meeste mensen zullen het met mij eens zijn dat ieder mens, van tijd tot tijd behoefte heeft aan een of andere vorm van gemeenschap met anderen. Wat een gemeenschap is, waarom mensen behoefte hebben aan gemeenschap en hoe zij vorm krijgt is het overkoepelende onderwerp van dit afstudeerproject. Specifieker nog, wordt gemeenschapsvorming ingebed in de context van een christelijke gemeenschap binnen pioniersproject Nieuw-Westenwind. Door het onderzoeken van deze praktijkcontext wordt het onderzoek afgebakend. Zo zal de focus van het praktisch gedeelte liggen op het onderzoeken van de gemeenschap binnen Nieuw-Westenwind. Terwijl de literatuurstudie meer inzicht geeft op processen rondom (christelijke) gemeenschapsvorming. Vervolgens is gekozen om hoofdzakelijk twee wetenschappelijke disciplines te raadplegen, namelijk de sociologie en de theologie.

Dit onderzoeksproject is in het leven geroepen nadat Nieuw-Westenwind mij heeft gevraagd om onderzoek te doen naar de thematiek van gemeenschapsvorming n.a.v. een recente evaluatie (Nieuw-Westenwind, 2017). Zo is Nieuw-Westenwind nu ruim twee jaar bezig met pionieren. Uit hun evaluatie blijkt hoe weerbarstig de praktijk van pionieren kan zijn. Met name op het gebied van christelijke gemeenschapsvorming zijn de vooraf gestelde projectdoelen niet geheel behaald. Specifieker zijn de aantallen van duurzaam betrokken mensen lager uitgevallen dan verwacht. Wat goed is om te vermelden, is het feit dat het project, naast de vooraf geformuleerde doelstellingen, resultaat op onverwacht gebied behaald heeft. Hieronder vallen vormen van christelijke presentie, zichtbaarheid in het stadsdeel en incidentele contacten die zeer waardevol zijn gebleken. Allerlei factoren spelen een rol bij gemeenschapsvorming, maar de vraag die vooral speelt, is in hoeverre de hedendaagse mens behoefte heeft aan gemeenschap? Immers, ondanks alle inspanningen die vanuit Nieuw-Westenwind ondernomen zijn, is gebleken dat gemeenschapsvorming lastiger is dan vooraf bedacht. Voorafgaand aan het inhoudelijk werk is vanuit Nieuw-Westenwind, lokaal bodemonderzoek verricht, het potentieel van pionieren onderzocht, en de mogelijkheid tot vorming van een christelijke gemeenschap ingeschat. Hieruit zijn tal van goede initiatieven ontstaan. Desondanks hebben al deze zaken onvoldoende geleid tot deelname van duurzaam betrokken mensen binnen Nieuw-Westenwind.

De meerwaarde van dit onderzoek is voor het project Nieuw-Westenwind groot, doordat meer inzicht verkregen wordt in gemeenschapsvorming. Echter ook andere pioniersprojecten en (christelijke)gemeenschappen zullen dit afstudeerproject interessant vinden. Dit komt mede door de opzet van het onderzoek. Hierin komt niet alleen de specifieke context van Nieuw-Westenwind naar voren, maar ook de bredere samenleving en allerlei processen rondom gemeenschapsvorming worden onderzocht. Kortom, het geheel van dit project geeft meer zicht op de complexiteit van het thema gemeenschap en de vorming ervan. Bovendien is het praktisch relevant, doordat het voorziet in advies richting het werkveld als bij het vormen en doordenken van christelijke gemeenschapsvorming. Allereerst is dit advies natuurlijk bedoeld voor de opdrachtgever, Nieuw-Westenwind, maar zoals benoemd zullen ook anderen instanties, organisaties of projecten de meerwaarde en praktische relevantie van dit project inzien.

1.2 Onderzoeksvragen

Het uitgangspunt van dit onderzoek is om meer inzicht te verkrijgen over de(christelijke)gemeenschap en het proces van het vormen van gemeenschappen, teneinde daaruit lessen te trekken voor de praktijk. De resultaten die uit dit project zullen voortkomen zullen worden gebruikt om de beroepspraktijk van Nieuw-Westenwind positief te beïnvloeden. Zo zullen adviezen en inzichten geboden worden die een bijdrage leveren aan het vormen of wijzigen van de visie, het beleid of de werkwijze van Nieuw-Westenwind. Dit uitgangspunt leidt uiteindelijk tot de volgende doelstelling, vraagstelling en deelvragen.

DOELSTELLING

Inzicht verwerven in het proces van gemeenschapsvorming door te onderzoeken hoe en waarom mensen zich aan elkaar verbinden in het kader van christelijke geloofsgemeenschappen.

VRAAGSTELLING

Welke lessen kunnen we trekken uit de ervaringen en inzichten die het pioniersproject Nieuw-Westenwind heeft opgedaan m.b.t. gemeenschapsvorming, om zo aanbevelingen te kunnen geven voor het bredere pioniersveld wanneer het gaat om gemeenschapsvorming.

DEELVRAGEN

De theorie

1. Wat voor invloed heeft onze huidige tijdsgeest op gemeenschappen en wat zijn de gevolgen daarvan voor de vorming van gemeenschappen?
2. Wat zorgt ervoor dat mensen op bepaalde momenten behoefte hebben aan gemeenschap?
3. Wat maakt dat een gemeenschap een christelijke gemeenschap is?

De praktijk van Nieuw-Westenwind

4. Welke inspanningen zijn vanuit Nieuw-Westenwind ondernomen in het kader van gemeenschapsvorming?
5. Op welke wijze krijgen de verschillende gemeenschappen binnen Nieuw-Westenwind vorm?
6. Wat zijn de verwachtingen en ervaringen van alle betrokkenen bij Nieuw-Westenwind in relatie tot gemeenschapsvorming en hoe zijn deze van invloed geweest op het verloop van het project?

Het resultaat

7. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de groei van christelijke geloofsgemeenschappen te stimuleren?

1.3 Leeswijzer

Dit afstudeerrapport bestaat uit zeven hoofdstukken. In het tweede hoofdstuk worden de verschillende methodes van onderzoek toegelicht. Hieronder vallen zowel het theoretisch onderzoek alsmede het praktijkonderzoek. Vervolgens behandelt hoofdstuk drie het gehele literatuuronderzoek. Dit is opgedeeld in meerdere paragrafen en omvat o.a. hoe onze huidige samenleving in elkaar steekt, de belangrijkste processen daarbinnen en de invloed daarvan op sociale verbanden en hoe het gemeenschapsleven vorm heeft gekregen. Leidend in dit theoretisch onderzoek zijn de eerste drie deelvragen, die gericht zijn op het vergaren van inzicht. Na het literatuuronderzoek zal hoofdstuk vier de resultaten van het verrichte praktijkonderzoek binnen Nieuw-Westenwind analyseren en beschrijven. Dit zal a.d.h.v. drie deelvragen gebeuren, welke een beeld schetsen van de context van Nieuw-Westenwind m.b.t. gemeenschapsvorming. Hoofdstuk vijf behandelt aansluitend de conclusie van het totale onderzoek. Hier wordt tevens antwoord gegeven op de hoofdvraag. De conclusie en de onderliggende resultaten worden in hoofdstuk zes daarna vrijer geïnterpreteerd. Hierbij wordt ingegaan op de validiteit van het onderzoek, mogelijke verklaringen van de resultaten, de beperkingen van het onderzoek en afsluitend worden een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan. Tenslotte geeft het laatste hoofdstuk advies m.b.t. het vormen van christelijke gemeenschappen. Het rapport sluit af met de opname van bijlagen, waarin de uitwerkingen van interviews, observaties e.d. zijn opgenomen.

2. Methoden

Voor dit project zijn verschillende vormen van onderzoek aangewend, waarbij gebruik is gemaakt van het boek van Verhoeven (Verhoeven, 2011). Zo is allereerst een tweedeling gemaakt tussen een theoretisch onderzoek en een praktisch onderzoek. Verder zijn meerdere onderzoeksmethodieken gebruikt om antwoord te kunnen geven op de hoofd- en deelvragen. Dit onderzoek is tenslotte kwalitatief ingestoken, vanwege de thematiek en de betekenis die daaraan gegeven wordt.

2.1 Theoretisch onderzoek

Allereerst is een grondige literatuurstudie gedaan, wat een groot deel van het totale onderzoek omvat. Dit is gedaan vanwege het complexe karakter van het thema en de mogelijkheid die het biedt om in een relatief korte periode veel inzicht te verwerven. Hierbij is gebruik gemaakt van zowel sociologische- als theologische bronnen. De sociologie is cruciaal, omdat dit onderzoek gericht is op een specifieke context, die vanuit de sociologie inzichtelijker wordt gemaakt. Immers, alleen een theologisch verstaan van gemeenschap doet de werkelijkheid geen recht. De bronnen zijn gekozen vanwege de kwaliteit, diepgang en verschillende invalshoeken die zij bieden m.b.t. de thematiek van gemeenschapsvorming.

2.1 Praktisch onderzoek

In het praktisch onderzoek is voornamelijk onderzoek verricht onder de doelgroep van Nieuw-Westenwind en het kernteam. Deze mensen zijn allemaal op de een of andere manier betrokken bij Nieuw-Westenwind of zijn daar in het verleden betrokken geweest. De doelgroep bestaat voornamelijk uit; ‘(...) mensen die zich aangesproken voelen door het christelijke gedachtegoed, maar zich om allerlei redenen niet aangesproken of thuis voelen bij de (cultuur van de) bestaande PKA-wijkgemeenten’ (Lange, Jong, & Doorn, 2014). Ze zijn woonachtig in Amsterdam Nieuw-West, van uiteenlopende leeftijden en hebben zeer verschillende sociale-, religieuze en maatschappelijke achtergronden.

De methodieken die voor het praktisch kwalitatief onderzoek zijn gebruikt zijn interviews en participerende observaties geweest. De interview methodiek is onderverdeelt in zowel gestructureerde, half-gestructureerde als ongestructureerde interviews. Deze methoden zijn gekozen vanwege de aard van het project, namelijk diepteonderzoek naar de functie en plaats van gemeenschap in het leven van mensen en de plek daarvan binnen Nieuw-Westenwind.

Persoonlijke interviews zijn bruikbaar gebleken, doordat zij de persoonlijke achtergrond, beleving en kijk op gemeenschap van de respondent weergeven. De keus voor ongestructureerde of half-gestructureerde interviewmethode is gebaseerd op de ruimte die het de respondent geeft om invloed uit te oefenen op de richting van het interview. Dit is behulpzaam om gemakkelijker het gesprek rondom een bepaald thema de diepte in te krijgen, doordat de respondent meer of minder open kan zijn over wat gedeeld wordt. Verder is door deze opzet ook ruimte om andere aspecten, die van tevoren niet bedacht waren mee te nemen. Dit zou niet mogelijk geweest zijn met een geheel gestructureerd interview. De gestructureerde interviews geven daarnaast meer valide informatie en is m.n. toegepast om gericht informatie te verkrijgen. Enkele groepsinterviews zijn uitgevoerd om enerzijds meer respons te verzamelen en ten tweede ook de interactie tussen de groepsleden te bevorderen. Zeker met het oog op het thema gemeenschap is het goed om de respondenten in een groep te kunnen bevragen rondom het vooraf gekozen focusonderwerp. Het is door deze methode tevens mogelijk geweest om te kijken of mogelijke algemeen heersende sentimenten en gedachten binnen de groep op te merken waren. Tenslotte geeft deze methodiek inzicht in de diversiteit van de groep. De respondenten zijn geselecteerd op bepaalde kenmerken (zoals betrokkenheid) of willekeurig samengesteld. Tenslotte is gebruik gemaakt van participerende observatie, om op andere wijze dan interviews het gedrag van personen te bestuderen in een situatie waarin zij normaal zouden verkeren. Zo zijn activiteiten en bijeenkomsten bijgewoond om te zien hoe een bepaalde groep mensen zich gedraagt. Dit is behulpzaam geweest bij het interpreteren en analyseren van alle verzamelde gegevens, doordat het een ander perspectief biedt op gemeenschap dan alleen hetgeen woordelijk is uitgedrukt. Het versterkt hiermee het onderzoek en de daaruit vloeiende conclusies en aanbevelingen.

3. Literatuuronderzoek

3.1 Inleiding literatuurstudie

Het literatuuronderzoek is cruciaal voor dit project geweest. Het heeft voorzien in belangrijke inzichten rondom het onderwerp van dit project, namelijk gemeenschapsvorming. De theoretische studie heeft hiermee antwoord gegeven op de eerste drie deelvragen uit dit onderzoek. Zo is ten eerste in deze studie ontdekt, hoe de samenleving en bijhorende tijdsgeest van invloed zijn geweest op het proces van gemeenschapsvorming. Vervolgens worden een aantal resultaten gepresenteerd die meer zicht geven op waarom mensen behoefte hebben aan gemeenschap. En tenslotte wordt natuurlijk gekeken naar het kenmerkende van de christelijke gemeenschap.

De thematiek van gemeenschapsvorming is een complex thema. Daarom is gekozen dit niet alleen vanuit de theologie te verkennen, maar ook vanuit de sociologie. In deze literatuurstudie wordt dan ook primair gericht op de achterliggende patronen, ideeën en processen die te maken hebben met gemeenschap en gemeenschapsvorming. De hedendaagse Westerse maatschappij speelt hierbij een belangrijke rol. Vervolgens wordt ook Bijbels-theologisch bekeken hoe gesproken wordt over het gemeenschapsleven van de eerste christenen en de manier waarop vandaag de dag christelijke gemeenschappen vorm krijgen.

3.1.1 Bronverantwoording

Zoals gezegd is vooral gebruik gemaakt van diverse sociologische en theologische bronnen. Al deze bronnen, hoewel niet allemaal even recent, zijn van meerwaarde voor dit onderzoek. Zo zijn allereerst een aantal sociologische bronnen gebruikt om de Westerse maatschappij te duiden. Hierbij is veel uit het werk van Lammertyn (Lammertyn, 2012), Giddens (Giddens & Sutton, 2009) en Dekker (Dekker, 2010) gebruikt. Ook de geschiedkundige James Kennedy (Kennedy, 2010) heeft veel inzicht geboden, voornamelijk als het gaat om de publieke rol van de protestantse kerk in Nederland. De studies van de Amerikaanse Robert Bellah (Bellah, 1996) en Robert Putnam (Putnam, 2000) zijn veelal gericht op commitment en gemeenschap. Weliswaar zijn deze studies in Amerika verricht en minder recent, toch bevatten de studies veel herkenbare overeenkomsten en relevantie voor de West-Europese context vandaag de dag. Het belang van deze bronnen is daarom ook niet minder geweest dan andere bronnen in dit onderzoek. Bij de bestudering van de christelijke gemeenschap is m.n. gebruik gemaakt van het werk van drie toonaangevende voor de beschrijving van de eerste gemeenschappen. Nieuw-Testamentici. Meeks (Meeks, 1983), een oude bron, is een klassiek werk. Ditzelfde inhoudelijke niveau zien we terug bij Longenecker (Longenecker, 2002) en Thompson (Thompson, 2014). Alle drie vertonen zij opvallend veel overeenkomsten, wat hun betrouwbaarheid vergroot. Naast deze bronnen is gebruik gemaakt van o.a. recente werken van Paas die zowel de Westerse context als het pioniersveld goed kent. Denk hierbij bijv. aan zijn meest recente boek van Stefan Paas, over kerkplanting in seculier Europa. (Paas, 2016)

3.2 De huidige Westerse samenleving en tijdsgeest

In dit eerste gedeelte is gekeken naar de Westerse samenleving en de heersende tijdsgeest. Dit is van belang voor het onderzoek geweest, doordat het heeft voorzien in het duiden van de context waarin Nieuw-Westenwind zich begeeft. Doordat inzichtelijker is geworden hoe de samenleving in elkaar steekt, is ook de functie en rol van gemeenschap daarbinnen verduidelijkt. De literatuurstudie begint met een beschrijving en uitleg, van hoe onze huidige samenleving is ontstaan.

3.2.1 Van modern naar postmodern

De moderniteit wordt door sociologen gebruikt om een type maatschappij aan te duiden. Het is een fundamentele wijziging in de manier waarop vorm wordt gegeven aan sociale verhoudingen, opkomende ideeën en de hernieuwde oriëntatie op levensbeschouwing. Deze maatschappelijke verandering ontwikkelde zich vanaf de renaissance periode in West-Europa. Dit mondde uit in de filosofie van de Verlichting. Echter onze moderne Westerse cultuur is niet alleen gevormd door het denken van de Verlichting, maar eveneens door de reactie die daarop voortkwam, namelijk de Romantiek. Deze periode heeft grote invloed gehad en heeft een reeks van culturele transformaties veroorzaakt in ons denken. Hierna is echter de ontwikkeling van de moderne maatschappij niet stil komen te staan. Zo zijn we volgens velen nu beland in een

maatschappij die beter dan modern, postmodern genoemd kan worden. De overgang van een moderne naar een post- of laatmoderne cultuur wordt vaak bestempeld met termen als: ‘volatiliteit, zelfontplooiing, zelfexpressie, postmaterialisme, postmodernistisch, oppervlakkigheid, onmiddellijkheid, kortstondigheid, tijdelijkheid, diversiteit, consumentisme, *Erlebnisgesellschaft* en *Multioptiongesellschaft* (Lammertyn, 2012, p. 113)’. Echter sommige sociologen en anderen menen dat de postmoderniteit niet een scherpe breuk is met de moderniteit. Zij zien de nieuwe ontwikkeling van de maatschappij dan ook veelal als een nieuwe fase van de moderniteit. Daarom wordt ook wel i.p.v. postmoderniteit, gebruik gemaakt van termen als: laatmoderniteit, reflexieve moderniteit of *fluid modernity*. (Lammertyn, 2012)

‘Zowel het modernisme als postmodernisme zijn begrippen die verwijzen naar culturele en intellectuele fenomenen, naar productie, consumptie en distributie van symbolische goederen’ (Lammertyn, 2012, p. 116). Juist het begrip postmodernisme is een begrip dat de huidige tijdsgeest beter verklaart dan het modernisme. Het postmodernisme is kortweg gezegd een kritische houding t.o.v. de waarden en voorstellingen van het modernisme. Zo wordt op verschillende gebieden kritisch gekeken naar de kaders en de sociale discours die de moderniteit legitimeren. De breuk die het postmodernisme maakt is een omkering van de waarden die eerder binnen het modernisme als vanzelfsprekend werden beschouwd. Zo worden voorheen positieve associaties nu negatief beoordeeld. Hierbij valt te denken aan de rede, het abstracte individualisme, de natie en de gemeenschappelijke cultuur. Identiteit, specifieke cultuur, pluralisme, diversiteit, veelvuldigheid van opvattingen, erkenning van particulariteit en promotie van gemarginaliseerde actoren wordt echter nu positief gewaardeerd. (Lammertyn, 2012) Samengevat wordt de transformatie van collectieve normen en culturele opvattingen nu verder gerealiseerd richting een meer liberale en multiculturele gefragmenteerde staat van zijn.

3.2.2 Een mensgerichte ontwikkeling

Kijkend naar de socio-economische ontwikkelingen, valt op dat deze ontwikkelingen een grote impact hebben op het denken, doen en verlangen van mensen. Maar dat ze tevens de culturele erfenis van de maatschappij blijven vormen te midden van de nu heersende overtuigingen en waarden. Zo blijven bijv. religie en bepaalde aspecten van de traditionele cultuur van waarde en verdwijnen niet geheel. Dit is voorheen wel gedacht door voorstanders van de klassieke moderniseringstheorie. Wat de socio-economische ontwikkelingen daarentegen wel sterk verminderd hebben, zijn de beperkingen die men ervaart op het gebied van autonomie, creativiteit en keuze.

Daarnaast valt op dat socio-economische ontwikkelingen niet lineair opgaan met socioculturele ontwikkelingen. Zo leidt het proces van industrialisering wel tot verdere rationalisering, bureaucratisering en secularisering, maar is tegelijk de opkomst van de kennismaatschappij verantwoordelijk voor ontwikkelingen in de richting van individuele autonomie, zelfexpressie en vrije keus. Hierdoor wordt deze nieuwe postmoderne maatschappij steeds meer mens-gecentreerd. Daardoor worden nu andere culturele waarden dominant, van overlevingswaarden naar waarden van zelfexpressie. Door deze verschuivingen transformeert dus ook het moderniseringsproces richting een mensgerichte ontwikkeling, wat de vrijheid en keuze vergroot. (Lammertyn, 2012).

3.2.3 Sociale-differentiatie

Een belangrijk kenmerk van de huidige samenleving is de al eerder benoemde diversiteit. Dit heeft te maken met het proces van differentiatie. Het proces van differentiatie voltrekt zich op meerdere niveaus, één daarvan is de zogenoemde sociale-differentiatie. (Dekker, 2010) Dit heeft te maken met het proces waarin grotere sociale eenheden in de maatschappij worden opgedeeld in kleinere deelenheden en zich daarbij specialiseren en een eigen leven gaan leiden. Niet langer vervuld één organisatie een hoeveelheid functies, maar worden deze uitbesteed aan meerdere gespecialiseerde instellingen. Dit proces heeft o.a. voor de samenleving tot gevolg dat relaties tussen mensen onderling ook uiteen zijn gelopen. Mensen hebben nu meer dan vroeger met een veelvoud aan contexten te maken, waarin verschillende relaties onderhouden dienen te worden. Kleine, hechte en besloten gemeenschappen zijn zo langzamerhand vervangen door meer vertakte en minder hecht verweven sociale netwerken. (Dekker, 2010)

3.2.4 Verschuiving van waarden, moraliteit en zelfbeeld

Zoals benoemd is een verschuiving opgetreden in ons waardenpatroon. Naast de verschuiving van waarden, is ook een proces van waarde-differentiatie opgetreden. Zo groeien in cultureel opzicht verschillende opvattingen en waarden steeds verder uiteen binnen de verschillende sectoren en groepen in de maatschappij. Waarden die wel gelijk blijven voor de samenleving zullen als geheel blijven gelden, hoewel ze abstracter van aard worden. (Dekker, 2010) Denk hierbij aan waarden als solidariteit, vrijheid, gelijkheid e.d. Deze verschuiving heeft zo bijv. tot gevolg dat voor veel mensen de wereld uiteenvalt in verschillende deel-werelden, waarin zij zich telkens moeten aanpassen aan de verschillende eisen, opvattingen en situaties van elk van die deelgebieden. (Dekker, 2010)

Volgens de Canadese filosoof Charles Taylor, die door Dekker (Dekker, 2010) wordt aangehaald, zijn een aantal morele ideeën die men aanhoudt. Die zijn ontstaan in de periode van de Verlichting en de Romantiek. 'Deze 'morele dimensies' zijn te benoemen als respect voor persoonlijke autonomie, streven naar een authentiek zinvol leven, en erkenning van de waardigheid van de persoon' (Dekker, 2010, p. 79). Het geheel van morele dimensies bundelt samen tot wat Taylor noemt, de gedachte van 'het vrije, zichzelf bepalende subject'. (Dekker, 2010) Ook hier valt op dat in de Westerse traditie het moreel goede en de bron van waarden meer en meer vanuit onszelf wordt gevormd en minder van een buitenstaande orde, hetzij Goddelijk of natuurlijk is. Dit wordt ook wel subjectivering genoemd, wat zo iets betekent als; een sociaal-cultureel proces van verandering in de verhouding tussen het zelf (subject) en het andere (medemens, wereld, natuur, God, gemeenschap, samenleving en cultuur). (Dekker, 2010, p. 80) Dit betekent dat in de postmoderne beleving de eigen ervaring belangrijker is dan hetgeen wat objectief zou (kunnen) vaststaan. Alleen als het aansluit bij de eigen ervaringen van wat moreel goed of echt is, zijn het waarden of waarheden.

Belah, een Amerikaanse socioloog, sluit hierbij aan als hij iemand beschrijft die het leven ziet als een *pinball game*. (Belah, 1996) Het leven heeft weliswaar regels, maar deze dienen alleen als middel voor het vermaken van de speler en hebben geen inherente betekenis in zichzelf. De regels breken of buigen past dan ook prima in het plaatje als dit leidt tot een verhoogde voldoening van de speler. Het individu is dan ook zelf de bron van de morele overtuiging die moet bepalen wat wel of niet wil gewenst is in het leven. Echter als deze waarde nagestreefd wordt, dan betekent het ook dat we onszelf niet langer verbonden weten met anderen als die er geheel andere waarden of doelen op nahouden. Hiervan uitgaand is het ideaal dat eenieder in haar of zijn absolute vrijheid totaal ongehinderd is.

Het idee van een ongehinderd zelf, komt voort uit o.a. de psychotherapie. En vormt het uitgangspunt van de gedachten van moderne filosofen zoals Descartes, Locke en Hume. Echter zelfs onder diegene die hiervan overtuigd zijn, die menen dat het individu apart en ongehinderd moet zijn om echt vrij te kunnen zijn, zijn toch mensen die menen dat bepaalde basisovertuigingen universeel gedeeld worden. Wat vooral is opgevallen is dat veel mensen gelimiteerd zijn in het spreken over zichzelf, waarbij een vorm van radicale individuele autonomie continue de boventoon voert. (Belah, 1996)

Achterliggende oorzaken rondom de verschuiving van waarden worden door de Belgische socioloog Lammertyn, toegewezen aan een drietal ontwikkelingen van de postindustriële maatschappij. (Lammertyn, 2012) De eerste heeft te maken met een grotere materiële welvaart en zekerheid. De tweede heeft te maken met de hogere ontwikkeling van de bevolking mede door het verbeterde onderwijssysteem. Als laatste, en dit is voor dit onderzoek het meest relevant, de vervanging van hiërarchische relaties door netwerk- en vrij gekozen sociale relatievormen. Menselijke banden en interactie worden zo in grotere mate vrijer wat leidt tot het gemakkelijker aangaan, maar ook verbreken van relaties en sociale banden.

3.2.5 De consumptiemaatschappij

Niet alleen de overgang naar een postmoderne maatschappij heeft invloed gehad op socio-economisch gebied en onze sociale wereld. Ook zagen we dat ons persoonlijke waardesysteem en ons zelfbeeld langzamerhand is verschoven en gedifferentieerd. Zoals al eerder benoemd zijn begrippen zoals volatiliteit en kortstondigheid kenmerkend voor de postmoderniteit en het gedachtegoed van het postmodernisme. Deze kenmerken drukken een stempel op veel facetten van de maatschappij. Zaken als onmiddellijkheid en wegwerpbaarheid worden benadrukt, wat de intrede en versterking betekend van de wegwerp en

consumptiemaatschappij. Dit heeft als gevolg dat niet alleen producten, diensten of processen sneller worden afgedankt, maar ook de persoonlijke levensstijl, waarden & normen, relaties en tenslotte de gehechtheid van mensen aan allerlei zaken sneller in verval raken. Daarnaast leidt deze tijdelijkheid weer tot diversificatie in een steeds meer fragmenterende maatschappij. Verder valt op dat men steeds meer prikkels en keuzes te verwerken krijgt op allerlei terreinen, wat op haar beurt weer het effect van keuzedwang en kortstondigheid versterkt. (Lammertyn, 2012) Het is daarom ook logisch dat deze bewegelijkheid en veranderlijkheid in de maatschappij het uitzonderlijk lastig maakt voor mensen om zich te verbinden en te committeren op de langere termijn. Zo kiezen veel mensen dan ook om mee te gaan in het snelle aanpassen aan de veranderingen. Dit heeft tot gevolg dat de korte termijn de voorkeur krijgt boven de langetermijnplanning. Lammertyn beschrijft hoe de kunst om kortetermijnwinsten te incasseren gecultiveerd wordt. (Lammertyn, 2012) Een consumerende maatschappij is een maatschappij van het hier en nu, het onmiddellijke boven het wachten. Deze consumerende houding zorgt net als andere fenomenen binnen de postmoderniteit ervoor dat de cultuur omgevormd wordt en zo meer losgekoppeld raakt, men ongeïnteresseerd is geworden en niet geëncijmteerd kan zijn. (Lammertyn, 2012)

Echter niet iedereen ziet alleen maar kans in de strategie om mee te gaan in de verandering van kortstondigheid en tijdelijkheid. Zo nemen niet alleen instanties, overheden en bedrijven maatregelen om zich te beschermen tegen een onstuimige en onzekere toekomst, je ziet dat ook in de private sfeer terugkomen. Wat hierbij opvalt is het gegeven dat men, doordat zo weinig blijvends meer is, zich probeert te positioneren en zekerheid zoekt in een steeds meer divergerende en volatiele maatschappij. Dit gebeurt bijvoorbeeld, tegen de heersende opvattingen van het postmodernisme in, door het ontdekken van eeuwige waarheden of die zelf te creëren. Men is meer en meer op zoek naar authenticiteit en autoriteit. Illustratief in dit verband zijn dan ook de terugkeer van historische basisinstituten, zoals het gezin en lokale gemeenschappen. (Lammertyn, 2012)

3.2.6 Deelconclusie Westerse samenleving en tijdsgeest

Aan het eind van dit eerste gedeelte over de Westerse samenleving en tijdsgeest zijn een aantal zaken ontdekt m.b.t. gemeenschapsvorming en sociale verbindingen. Zo is naar voren gekomen dat binnen de postmoderne tijdsgeest gemeenschappelijke normen vrijer en gefragmenteerd zijn geworden. Ook is de maatschappij veel meer mens-gecentreerd geraakt, wat betekent dat de individuele vrijheid en keuze vergroot is. Door sociale-differentiatie zijn relaties tussen mensen uiteengelopen. Men heeft met een veelvoud aan contexten te maken, waarin verschillende relaties onderhouden worden. Kleine, hechte en besloten gemeenschappen hebben daarmee plaatsgemaakt voor meer vertakte en minder hechte gemeenschappen. Verder is door de verschuiving van het waardepatroon, meer nadruk komen te liggen op het vrije ongehinderde zelfbeeld. Dit heeft tot gevolg dat sociale banden en interactie ook vrijer zijn geworden. Sociale verbindingen worden niet alleen gemakkelijker gelegd, maar ook verbroken. Tenslotte heeft de consumptiemaatschappij een grote invloed uitgeoefend op mensen. De nadruk op kortstondigheid en een overvloed aan prikkels hebben geleid dat men zich minder snel commiteert. Zeker voor langere tijd. Men maakt zich sneller los of is überhaupt niet geïnteresseerd. Binnen dit onderzoek naar gemeenschapsvorming, kan geconcludeerd worden dat over het algemeen gesproken, hechte en langdurige gemeenschappen afnemen en men minder op het collectief is gericht. Het volgende gedeelte zal verder ingaan op de focus op het individu, door het proces van individualisering verder uit te diepen.

3.3 Individualisering

Het proces van individualisering is een groot thema binnen de sociologie en vele sociologen hebben zich dan ook beziggehouden met het uitwerken van de individualiseringstheorie. Voor dit onderzoek is het van belang om te zien hoe dit proces van individualisering van invloed is op sociale verbanden en gemeenschappen. Zeker aangezien zoals uit het vorige gedeelte al is gebleken, de nadruk steeds meer van het collectief naar het individu verschoven is.

3.3.1 Een nieuw individualisme

De individualiseringstheorie omhelst het idee dat door veranderingen die opgetreden zijn in het proces van modernisering, het leven van de mens meer en meer is losgekomen van traditionele banden en verbindingen. Hierdoor wordt de postmoderne mens in staat gesteld om te beschikken over een vorm van vrijheid en zelfbeschikking, die tot dusver in de geschiedenis nog nooit zo verstrekkend en groot is geweest. Door de globalisering en verdergaande modernisering worden we gestuurd richting een nieuwe vorm van individualisme. Een waarin mensen zelf actief hun eigen identiteit moeten vormen. De sociale factoren die voorheen de keuzes en activiteiten hebben geleid zijn significant losser geworden. Globalisering forceert mensen om meer op een open reflectieve manier te gaan leven. (Giddens & Sutton, 2009) Dit betekent dat we meer gaan reageren op en aanpassen aan de veranderende omgeving om ons heen. Zo zijn zelfs de kleinere keuzes in het leven, zoals wat we aan trekken, doen in onze vrije tijd en met wie we omgaan medebepalend in het doorgaande proces van creëren en herdefiniëren van wie we zijn.

Daarentegen zijn individualiseringstheoretici het eens, dat zowel traditie als groepen wel een rol blijven spelen in de individuele ervaring van mensen. Vele zien de betekenis van de traditie of het groepslidmaatschap als iets waardevols, alleen dan niet meer als externe verplichting maar als een overwogen keuze. Dit lijkt tegenstrijdig te zijn met de gedachte van individualisering, men wil zich immers binden en conformeren aan een groep of traditie. Echter wanneer dit bezien wordt als een reflexieve keuze, een doelbewuste actie om de eigen persoonlijke identiteit en biografie mee te vormen, past het prima in het kader van de individualisatie. (Lammertyn, 2012)

De vraag of individualisering ook gevolgen heeft voor bijv. de solidariteit tussen mensen, is een interessante vraag. Het gaat bij de individualisering niet om egoïstisch individualisme, maar veelal om een verschuiving in de richting van individuele keus boven collectieve dwang. Ditzelfde principe geldt ook voor de solidariteit, mensen kiezen bewuster waar ze solidair aan zijn. Hierdoor zijn sommige vormen van solidariteit afgenomen en andere toegenomen. Echter over het algemeen bezien is solidariteit meer divers geworden. Tenslotte kunnen we wel stellen dat hoewel een afname in de traditionele solidariteit van bijv. de buurt of de kerk te zien is, de algehele solidariteit niet geheel is verdwenen (Lammertyn, 2012)

3.3.2 Losgeraakt van de gemeenschap

Zelfredzaamheid is door de tijden heen belangrijker geworden, maar veelal had dit voorheen nog een collectieve context. Zo waren hele groepen of was een bevolking gericht om zich staande te houden, maar werd dit naarmate het utilitaristisch- en het expressieve individualisme opkwam, steeds meer egocentrisch gefocust. (Belah, 1996) Doordat onze moderne Westerse cultuur zelfredzaamheid en autonomie sterk waardeert en benadrukt, komen deze waarden al in de opvoeding van onze kinderen meer en meer naar voren. (Belah, 1996) Verder blijkt het verstaan van het autonome zelf, gekoppeld te zijn aan de last van het dragen van de verantwoordelijkheid om de bestaande werkelijkheid te duiden door de eigen keuzes. Niet langer is de gemeenschap en traditie leidend als het gaat om het ontdekken van de eigen diepste overtuigingen. Zo blijken veel mensen in het Westen beïnvloed te zijn door het individualisme en daardoor uit te gaan van het idee van een autonoom individu als zijnde losgemaakt en onafhankelijk van enige vorm van traditie en gemeenschap, welke eventueel wel of niet kan kiezen om zich ergens bij aan te sluiten. (Belah, 1996)

Bovendien is op het gebied van werk het besef van gemeenschap verder afgenomen. Waar vroeger het besef van het meehelpen aan het grotere geheel voor iedereen belangrijk was lijkt het in onze tijd moeilijker om werk in dit collectieve verband te blijven zien. Dit heeft o.a. te maken met het steeds complexer worden van onze samenleving, waarbij het utilitaristische en expressieve individualisme dominant is geworden. Echter ook de afname van het gevoel van een gevoel van 'roeping' heeft hiermee te maken. (Belah, 1996) Het eigen werk wordt minder snel verbonden met de bredere samenleving of gemeenschap. Immers het idee van een roeping is per definitie gelinkt aan het besef van betekenis te zijn voor de bredere gemeenschap. Bovenal komt dit tot uiting als een persoon zijn roeping ervaart als een grote morele factor die verschillende elementen en overtuigingen in het eigen leven onlosmakelijk verbindt. Deze persoon wordt zo verbonden aan het besef van betekenis te zijn voor de gemeenschap waarin een ieders

roeping zorgt voor het beste voor iedereen. Zo is iemand die zich geroepen voelt gedisciplineerd en verantwoordelijk in zijn of haar functie ongeacht de uitkomsten of verdiensten, want de roeping heeft namelijk waarde in zichzelf. Echter door de industriële maatschappij is het lastiger geworden om het werk te zien als een bijdrage in het geheel, maar eerder als een losstaande persoonlijke activiteit.

In Belah's studie (Belah, 1996) zien we dat veel van de ondervraagden Amerikanen duidelijk lieten merken dat ze moeite hebben om uit te drukken waarom ze zich eigenlijk aan anderen gecommitteerd hadden, buiten dan het eigenbelang. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het volgende citaat: *'If you really wanted to do something for the person you loved, they said, it would not be a sacrifice. Since the only measure of the good is what is good for the self, something that is really a burden to the self cannot be part of love'* (Belah, 1996, p. 109). Hieruit blijkt dat ze een beeld aanhangen waarin liefde weliswaar werk vereist, maar nooit ten kosten gaat van het eigenbelang. Wat opvalt is dat de Westerse cultuur moeite heeft om de wereld zo te verstaan, dat de kloof tussen de eigen persoon en de ander overbrugd wordt of althans minder scherp te onderscheiden is.

3.3.3 Zoekend naar betekenis

Om betekenis te geven aan het leven, zoekt men vaak verhalen die het leven duiden en waarin de eigen persoon een plek krijgt. Echter in een tijd waarin de grote levensverhalen af hebben gedaan en andere vormen van normatieve en verklarende bronnen ingeboet hebben aan autoriteit, zien we dat de Westerse cultuur niet veel meer kan bieden om het leven te duiden. Belah geeft als voorbeeld twee terreinen die betekenis kunnen verlenen aan het autonome en zelfredzame zelf. (Belah, 1996)

Deze twee gebieden zijn allereerst het werkdomein en ten tweede de *lifestyle enclave* waar we later nog op terug zullen komen. (Belah, 1996) Het gebied van werk is bij uitstek het terrein van het utilitaristische individualisme, aangezien men daar bezig is om bepaalde basis noden en doelen te vervullen. De *lifestyle enclave* is het terrein waarin men het meest bezig is met expressief individualisme, namelijk zichzelf uiten en vermaken onder gelijkgestemden zoals dat elders niet mogelijk is. Het hedendaagse overheersende individualisme is gedeeltelijk vrijgemaakt van de grote verhalen, kaders en gemeenschappen die ons naar eigen inzicht beperkten in het ontplooiën van de eigen persoon.

3.3.4 Deelconclusie individualisering

Het proces van individualisering is nog nooit zo vergaand geweest als tegenwoordig. Immers moet men zelf actief de eigen identiteit vormen. Sociale factoren die voorheen de keuzes en activiteiten bepaalde zijn, zoals al eerder terug is gekomen, significant losser geworden. Wel blijven groepen een rol spelen in het leven van mensen. Zo zien velen de betekenis een gemeenschap als iets waardevols. Zolang het lidmaatschap niet verplicht is en bewust zelf gekozen wordt. Daarmee past het deel worden van een gemeenschap binnen de doelbewuste keus om de eigen identiteit en biografie vormen te geven. Ook op het gebied van werk is het gemeenschapsgevoel afgenomen. Waar vroeger het collectief belang om mee te helpen aan de samenleving belangrijk was, staat werk nu veelal in het teken van individuele zelfontplooiing. Niet langer is de gemeenschap leidend als het gaat om het ontdekken van de eigen diepste overtuigingen. Binnen het hedendaagse dominante individualisme hebben grote verhalen, kaders en gemeenschappen veelal afgedaan. Dit beeld van individuele gerichtheid en doelbewuste keuzes, heeft ook implicaties voor het vormen van een christelijke gemeenschap. Motieven die voorheen speelden om lid te worden van een gemeenschap, zijn veranderd. Alleen wanneer lidmaatschap van een gemeenschap passend is en meerwaarde toevoegt in het vormen van de eigen biografie zal die dan ook worden aangegaan. Individualisering heeft zo mede gezorgd voor een houding die veelal consumerend is. Dit lijkt dan ook tegenstrijdig te zijn met het idee van christelijke gemeenschap. Zeker als daarbij traditionele verhalen en kaders komen die niet stroken met de individuele wensen, opvattingen en keuzes.

De eerste drie paragrafen hebben uitgebreid behandeld hoe het gemeenschapsleven onder druk is komen te staan. Aansluitend zal de volgende paragraaf behandelen hoe religie en zingeving veranderd zijn in de hedendaagse maatschappij. Dit is van belang, omdat in dit onderzoek uitgegaan wordt van het vormen van christelijke gemeenschappen.

3.4 Secularisering

Secularisatie is een veelgebruikt begrip binnen het veld van zingeving en religie. Toch valt hier meer over te zeggen dan alleen het effect van afname van religie en geloof. In deze paragraaf is verkend hoe zingeving is veranderd door de tijd en hoe dit in onze hedendaagse maatschappij een plek krijgt. Zeker met het oog op het vormen van christelijke gemeenschappen, is het nodig om te zien hoe de samenleving in haar algemeenheid staat tegenover bepaalde traditionele geloofsovertuigingen en geloofsgemeenschappen. Aan bod komen de persoonlijk geloofsovertuigingen, de rol van een geloofsgemeenschap en nieuwe vormen van religie.

3.4.1. De zelfgekozen geloofsovertuiging

Naarmate het moderniseringsproces doorging vervielen stukje bij beetje de laatste vaste kaders waaraan het individu zich kon vastklampen. De collectief gedeelde overtuigingen en moraal verwaterde en vervolgens zijn ook politieke overtuigingen, levensbeschouwing, ethiek en moraal onderworpen aan individuele keuze. Traditionele opvattingen, familiaal-burgerlijke waardenoriëntaties, culturele uniformiteit en conservatisme hebben aan populariteit ingeboet. Langzamerhand is een verschuiving ontstaan naar een meer hedonistische waardenoriëntatie met voorkeur voor diversiteit in geloofscultuur. Syncretisme vormt hierbij het uitgangspunt. Dit betekent dat de geloofsovertuiging van het individu zelf samengesteld wordt uit allerlei rituelen, betekenissen en symbolische elementen die zinvol lijken voor het individu. Traditionele en institutionele vormen van religie bieden niet langer de kaders waarbinnen men zoekt, maar zijn eerder een winkel geworden waaruit men bepaalde elementen toepast of waardeert en de rest achterwege laat. (Lammertyn, 2012)

Veel sociologen en andere wetenschappers hebben lange tijd gedacht dat door de verdere ontwikkeling van de moderne samenleving, religie en godsdienst alsmaar zouden afnemen en daardoor de secularisering evenredig zou doorzetten. Dit betekende dat religie in sociale instituties, de cultuur en het individuele leven van mensen drastisch zou veranderen. Echter blijkt dit niet geheel waar te zijn. In de laatste twee decennia blijken religie en godsdienst nog zeker een stempel te drukken op het leven van mensen, de cultuur en ook sociale instituties. De vorm en mate waarin religie van betekenis zijn weliswaar veranderd. En traditionele religieuze instituten hebben het vaak moeilijk om hun rol in de maatschappij te bepalen. Dit wil niet zeggen dat dit overal en altijd zo maar is. (Giddens & Sutton, 2009)

3.4.2 De verschuiving naar een meer individuele spiritualiteit

Zoals duidelijk moge zijn is religie continue onderhevig geweest aan allerlei veranderingen. Wanneer alleen al gekeken wordt naar de laatste 50 jaar van de vorige eeuw en hoe in de 21ste eeuw omgaan wordt met religie, zie je al significante verschillen. M.n. op het gebied van de geloofsovertuigingen en het lidmaatschap van een geloofsgemeenschap en de participatie daarin is verschil op te merken. De Engelse termen *believing* (gelooven en aannemen van geloofsovertuigingen) en *belonging* (lidmaatschap van een geloofsgemeenschap, de participatie daarin en deelname aan godsdienstige rituelen etc.) zijn uiterst bruikbaar om te ontdekken op welke vlakken religie getransformeerd is.

De secularisatiethese is hoe dan ook complexer dan gedacht en religieuze en spirituele overtuigingen blijven sterke en motiverende krachten in het leven van vele mensen, zelfs als dit niet formeel wordt vormgegeven door bijv. het raamwerk van de traditionele kerk. O.a. de Britse socioloog Grace Davie dacht dan ook dat een beweging op zou treden binnen de religie richting '*believing without belonging*' (Davie, 1994). Anderen menen nu vooral dat vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw op het gebied van *belonging* verandering is opgetreden. Dit lijkt veelal overeen te komen met onderzoeken die regelmatig worden gedaan op dit gebied, zoals het tienjaarlijkse 'God in Nederland' onderzoek. Daarin zien we terug dat de participatie van mensen aan een geloofsgemeenschap, activiteit of dienst sterk is gedaald. Zo is lang gedacht dat het *believing* aspect van religie nog steeds aanwezig zou zijn, maar ook dit blijkt uit het meest recente onderzoek van 'God in Nederland' gepubliceerd in 2016, sterk vermindert te zijn. (Bernts & Berghuijs, 2016) M.n. in West-Europa waar de invloed van religie en godsdienst het sterkst lijkt te lijden onder de secularisering is dit te merken.

Toch zijn nu vele het eens dat het proces van secularisering afneemt of zelfs al is gestopt. Wel valt het op dat het algemene patroon van de modernisering, namelijk een negatievere of onverschillige houding t.o.v. traditionele waarden, hand in hand lijkt te gaan met een meer geïndividualiseerde spiritualiteit. Zo kiezen individuen, zoals al eerder benoemd, sneller voor een niet-institutionele vorm van religie en noemen ze zich eerder spiritueel dan religieus. Veel mensen associëren religie dan ook met externe verplichtingen en patronen, terwijl spiritualiteit meer geassocieerd wordt met een vrije keus en innerlijke ervaring. En net als veel zaken in de maatschappij is ook religie onderhevig aan het effect van consumeren en kortstondigheid. Een treffend voorbeeld hiervan is de volgende uitspraak. “Ik ga naar de kerk omdat ik het wil, misschien voor een korte periode, misschien voor langer, voor het vervullen van een particuliere behoefte in mijn leven eerder dan een algemene en ik zal zolang verbonden blijven als die verbondenheid mij geeft wat ik wil, maar ik zie het niet als een verplichting deel te nemen of te blijven deelnemen” (Lammertyn, 2012, p. 177).

In dit kader van een meer geïndividualiseerde spiritualiteit past dan ook de conclusie die Kennedy trekt, namelijk dat in vergelijking met andere Noord-Europese maatschappijen de Nederlandse samenleving niet minder christelijk is, maar vooral minder kerkelijk. (Kennedy, 2010) Wat hierbij een rol speelt is het feit dat kerken tegenwoordig niet meer het monopolie hebben op de zingevingsmarkt, maar moeten concurreren met andere organisaties. Zo kiezen mensen veel meer waar zij behoefte aan hebben op elk moment, als überhaupt al behoefte is om hun zingeving en spiritualiteit vorm te geven en te delen in gemeenschappelijk en georganiseerd verband. (Kennedy, 2010)

3.4.3 Nieuwe religieuze bewegingen

Sociologen gebruiken de term ‘nieuwe religieuze bewegingen’ om het collectief van brede religieuze en spirituele groepen, cultussen en sekten aan te duiden die in het Westen naast de grote mainstream religies zijn ontstaan. Veel van deze groepen zijn ontstaan uit de grote wereldreligies en anderen juist weer uit tradities die voorheen in het Westen onbekend waren. Mensen die voelen dat traditionele religies te ritueel zijn geworden of juist spiritueel leeg, kunnen soms troost vinden en een groter gevoel van gemeenschap ervaren in kleinere, meer persoonlijkere nieuwe religieuze bewegingen.

Anderen hebben gewezen op de snelle sociale veranderingen waardoor mensen weer op zoek gaan naar verklaringen en zekerheid. (Wilson, 1982) Verder is de vaak collectieve en gemeenschappelijke benadering van nieuwe sekten en cultussen, volgens sommige een reden, waardoor mensen ondersteuning en een gevoel van *belonging* ervaren. Een andere vorm van een nieuwe religieuze beweging is het fenomeen *neo-tribes*, afkomstig van de Franse socioloog Maffesoli. (Giddens & Sutton, 2009) Deze *neo-tribes* zijn net als traditionele stammen, omdat hun bestaan is gebaseerd op een gedeelde identiteit, maar verschillend omdat ze niet dezelfde levensduur hebben als traditionele stammen. De commitment van mensen aan deze *neo-tribes* is vaak niet heel sterk, kort van duur en het zijn daarom ook vaak fluide en fragiele sociale entiteiten. Het punt echter is dat de oprichting van *neo-tribes* laat zien dat mensen nog steeds een sterke drang hebben om te zoeken naar sociaal contact en interactie. Deze onderliggende en continue zoektocht naar menselijke omgang, is in Durkheims termen op ze minst een religieuze zoektocht. (Giddens & Sutton, 2009)

3.4.4 Deelconclusie secularisering

Wat in dit gedeelte ontdekt is dat het aspect van levensbeschouwing gedifferentieerder en persoonlijker is geworden en op individuele keus is gebaseerd. Daarentegen wordt wel gedacht dat de secularisering afneemt of zelfs is gestopt. Als het gaat over geloofsovertuigingen, komt syncretisme veel voor. De geloofsovertuiging wordt samengesteld uit meerdere bronnen die zinvol lijken voor het individu. In dit verband past ook dat traditionele en institutionele vormen van religie niet langer de omgeving vormen waarbinnen men zingeving ervaart. Desondanks blijken religie en godsdienst nog hun waarde te hebben in het leven van mensen. Bovenal is op het gebied van betrokkenheid bij een geloofsgemeenschap verandering opgetreden. M.n. vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw is op het gebied van *belonging* een afname te zien. Dit past goed bij het beeld van een meer geïndividualiseerde spiritualiteit. Bovendien is ook religie onderhevig aan het effect van consumeren en kortstondigheid. Mensen kiezen tegenwoordig waar, wanneer en hoe, zij behoefte hebben zingeving. Een gemeenschap, past daar dan ook lang niet altijd bij. Daarbinnen

valt ook de verschuiving van traditionele vormen van religie naar nieuwe vormen. Een oorzaak hiervan is dat de gemeenschappelijke benadering van nieuwe groeperingen, mensen een gevoel van *belonging* geeft. Een andere vorm van een nieuwe religieuze beweging is het fenomeen *neo-tribes*. Deze *neo-tribes* hebben veelal een gedeelde identiteit, maar zijn veel minder duurzaam en lange termijn gericht. Voor het onderzoek is duidelijk geworden dat net als in de bredere maatschappij, de behoefte aan een spirituele of religieuze gemeenschap veelal is afgenomen. Uitgezonderd sommige nieuwe-vormen van religie. Dit doordat men qua zingeving persoonlijker op zoek is naar wat past en niet past bij de eigen ervaring. Een christelijke gemeenschap zal dan ook lang niet iedereen aanspreken. Sommige aspecten worden wellicht gewaardeerd, anderen aspecten zullen geen aansluiting vinden.

In de volgende paragraaf wordt behandeld waarom sociale verbindingen tussen mensen van belang zijn. Hierbij wordt gericht op het zogenoemde sociaal kapitaal. Ook de kerk is een dergelijke bron van sociaal kapitaal. De paragraaf legt verbinding tussen de verschillende aspecten van het sociale leven door te kijken wat mensen aan elkaar verbindt en welke functie de kerk daarin kan hebben.

3.5 Sociale verbinding

De voorgaande paragrafen gingen in op bepaalde processen en factoren die het gemeenschapsleven hebben beïnvloed. Nu is het van belang om specifieker te doorgronden hoe mensen aan elkaar verbonden raken. Dit kan op allerlei niveaus en plekken plaatsvinden. Allereerst wordt globaal gekeken naar deze sociale verbindingen en later wordt ook specifiek ingezoomd op de kerk als een gemeenschap van verbonden mensen. Uiteindelijk zullen deze inzichten helpen om wederom antwoord te geven op een deel van het onderzoek, namelijk: wat zorgt ervoor dat mensen behoefte hebben aan gemeenschap?

3.5.1 Sociaal kapitaal

Het is van belang om te weten dat sociale groepen en organisaties belangrijke bronnen zijn om het eigen netwerk uit te breiden. Maar niet alle netwerken zijn sociale groepen. Zo missen veel netwerken de gedeelde verwachtingen en gemeenschappelijke identiteit die kenmerkend zijn voor sociale groepen. Mensen sluiten zich o.a. aan bij een organisatie om hun connecties uit te breiden en hun invloed te vergroten. De tijd en energie die in organisaties wordt gestopt kan zich op den duur terugverdienen. Sociologen noemen deze verdiensten van lidmaatschap van een organisatie sociaal kapitaal, de sociale kennis en connecties die mensen in staat stellen om hun doelen te bereiken en invloed te vergroten. De laatste eeuw heeft vooral de Amerikaanse politiek wetenschapper Robert Putnam onderzoek gedaan naar sociaal kapitaal. (Putnam, 2000)

Sociaal kapitaal omvat sociale netwerken, een gevoel van gedeelde verplichtingen en vertrouwen, een begrip van de normen die effectief gedrag besturen en over het algemeen gesproken andere sociale middelen die mensen voorzien in het effectief handelen. (Giddens & Sutton, 2009) Sociaal kapitaal kan sterk wisselen per context en sociale achtergrond. Volgens Putnam (Putnam, 2000) bestaan twee soorten sociaal kapitaal, *bridging* en *bonding social capital*. *Bridging* is naar buitengericht en inclusief terwijl *bonding* gericht is op interne praktijken en exclusief van aard is. Zo houdt *bridging capital* zich bezig met het verenigen van diverse mensen. Terwijl *bonding capital* juist weer de exclusieve identiteit van homogene groepen versterkt. Mensen die actief bij een organisatie behoren voelen zich vaker *connected*; ze voelen zich betrokken, en hebben het idee een verschil te kunnen maken. Vanuit het standpunt van de bredere maatschappij gezien draagt sociaal kapitaal, en de *bridging* variant in het bijzonder, bij aan het gevoel dat mensen deel uitmaken van een grotere en inclusieve gemeenschap. (Giddens & Sutton, 2009)

3.5.2 Afname van sociaal kapitaal

Putnam (Putnam, 2000) die in Amerika onderzoek heeft gedaan, beweert dat de participatie in verenigingen en instellingen, voorziet in een vorm van sociaal kapitaal. Dit sociaal kapitaal kan helpen om samen met anderen te werken aan een gemeenschappelijk doel. Daarnaast geeft het mensen ondertussen een gevoel van vertrouwen en ten derde krijgen mensen het idee in de context van de brede maatschappij te passen. Dit soort sociaal kapitaal is noodzakelijk om effectief burgerschap te bevorderen. Toch zegt Putnam (Putnam, 2000) nemen deze sociale banden snel af in de Amerikaanse maatschappij. Een voorbeeld wat hij

noemt zijn de bowlingbanen, waar steeds meer mensen alleen gaan bowlen i.p.v. met een groep. Het alleen bowlen, staat voor hem symbool voor het verlies van gemeenschap vandaag de dag. Meerdere redenen zijn aan te wijzen waarom het gemeenschapsleven achteruit is gegaan, maar de belangrijkste is volgens Putnam de tv. De vraag is echter of dit nog steeds opgaat en of dit ook geldt voor de rest van de wereld?

David Halpern (Halpern, 2005) heeft onderzocht of sociaal kapitaal ook elders in de wereld is afgenomen. In Zweden, Nederland en Japan blijkt een stabiel of zelfs stijgend niveau van sociaal kapitaal te zijn, terwijl dit in Duitsland of Frankrijk heel wisselend is. Verder concludeert hij echter dat het sociale kapitaal in Groot-Brittannië, samen met Australië en inderdaad ook de Verenigde Staten, flink is gedaald in de laatste decennia. Zo zien we dat lang niet overal de afname van sociaal kapitaal zo groot is als in bijv. de Verenigde Staten.

3.5.3 De rol van de kerk in de samenleving

Zoals al besproken is de tweede helft van de twintigste eeuw een tijd geweest van verregaande ontkerkelijkheid, die echter niet voor zorgde dat de kerk haar rol in het publieke domein geheel zag verdwijnen. Zij kreeg m.n. vanaf de eeuwwisseling meer ruimte om als bron van maatschappelijk engagement en sociaal kapitaal een dienende rol in de samenleving te vervullen. Hiermee in verband staan ook termen als sociale cohesie en dus ook de sociale effecten van religie, die nuttig zouden kunnen zijn in het versterken van de samenhang binnen de maatschappij.

In Nederland is de positieve belangstelling voor religieuze instellingen als mogelijke bron van sociaal kapitaal echter pas van recentere aard. Zo merkten kerken vanaf de jaren tachtig dat mensen door de consumentcultuur niet langer automatisch actief betrokken waren bij een kerkgenootschap. En dat de kerk actief in het publieke domein bekendheid moest werven. (Kennedy, 2010) Hiermee werd de focus mede door de ontkerkelijkheid, verschoven van een interne- naar een meer externe blik, die buitenkerkelijken op het oog had. Deze missionaire bevlogenheid is niet geheel vruchteloos gebleken. Ondanks de vele kanttekeningen, zoals het achterblijven van nieuwe mensen in de kerk of het effect op het overgrote deel van de Nederlandse bevolking. Veel gelovigen zijn bijv. actiever geworden t.o.v. de samenleving en er worden door kerkgangers meer goede doelen gesteund dan gemiddeld het geval is. Kerken dragen bij aan de lastenvermindering van de samenleving, bijv. door een substantiële bijdrage aan het vrijwilligerswerk. Het CBS concludeerde in 2009, dat een 'grotere kerksheld gepaard gaat met meer sociale contacten, meer hulp aan anderen, meer betrokkenheid bij organisaties (...) en politieke participatie' (Kennedy, 2010, p. 68).

Hoe de ontwikkeling van de rol van de kerk gezien moet worden, hangt gedeeltelijk af vanuit welk perspectief het bekeken wordt. Zo kan gezegd worden dat de kerken wellicht door deze ontwikkeling deel geworden zijn van de Nederlandse *civil society*. Het is een van de vele vormen van verbinding en commitment binnen een liberale democratie. Niet langer is de kerk een onderdeel van de sociale orde, een geestelijk instituut of kritische stem van de maatschappij, maar eerder een van de velen organisaties binnen de *civil society* waar consumenten zich bij kunnen aansluiten.

Toch is deze huidige rol van de kerk ook kwetsbaar. Aangezien zij wel worden verwelkomd om hun steentje bij te dragen als sociale partner, maar niet langer hun 'kerkelijke' wezen volledig kunnen ontplooiën. Inclusief de daarbij behorende kerkelijke/christelijke opvattingen en uitspraken. Die worden immers niet altijd gewaardeerd en daarmee blijft het moeilijk om dat aspect van het unieke karakter van de kerk te laten zien. Verder zijn kerken vaak traag of niet in staat om echt in te spelen op kansen als die zich voordoen. Zo zijn veel christenen toch alleen maatschappelijk betrokken als het uitkomt en is het geen essentieel onderdeel meer van het kerkelijk leven. Bovendien is het niet alleen lastig vanwege de achterblijvende participatie, maar ook weten kerken vaak niet hoe ze de samenleving kunnen dienen of buitenkerkelijken kunnen betrekken bij hun activiteiten. De presentatie zowel naar binnen als buiten toe, als een aantrekkelijke instelling blijft dan ook moeizaam. (Kennedy, 2010)

Paas echter geeft in zijn boek vreemdelingen en priesters (Paas, 2015) twee visies hoe men tegen de kerk in een minderheidspositie kan aankijken. Namelijk als ziekenhuis ofwel restaurant. Het ziekenhuis staat symbool voor het feit dat weinig mensen actief gebruik willen maken van de kerk, maar dat wanneer het echt nodig is de kerk niet gemist mag worden. Een christelijke minderheid moet altijd stand-by staan om de kerk draaiend te houden. En in het geval van nood open zijn voor het publiek. De tweede metafoor

van een restaurant beschrijft dat een kerk bestaat uit mensen die bewust kiezen (consumptie) voor een kerk en daar actief zijn. Ze zijn bereid om hier tijd en energie in te steken en trekken zich minder aan van de maatschappelijke druk. Beide metaforen gaan uit van een minderheid die christelijk actief is en een meerderheid die passief religieus is. Daarnaast laat Paas zien dat een christelijke minderheid geen nieuw fenomeen is, maar dat we vaak vergeten zijn het grote historische plaatje te zien. (Paas, 2015) Dit komt mede doordat de christelijke cultuur Europa heel lang heeft gestempeld. Zo is gemaskeerd dat altijd maar een kleine groep christenen actief is geweest en de meerderheid dit accepteerde.

3.5.4 Deelconclusie sociale verbinding

In het bovenstaande gedeelte is ten eerste de term sociaal kapitaal beschreven. Sociaal kapitaal is een bron van sociale netwerken, waarbinnen een gevoel van gedeelde verplichtingen en vertrouwen heerst. Twee soorten sociaal kapitaal zijn te onderscheiden. *Bridging* en *bonding social capital*. *Bridging* is overbruggend en zorgt voor connectie buiten de eigen gemeenschap. *Bonding* richt zich op de interne gemeenschap en is daarmee exclusiever van aard. Sociaal kapitaal wisselt per context en kan af- en toenemen. In Nederland blijkt een stabiel of zelfs stijgend niveau van sociaal kapitaal te zijn. Vervolgens kwam ook de rol van de kerk terug als bron van sociaal kapitaal. De kerk kreeg langzamerhand meer ruimte om als bron van maatschappelijk engagement en sociaal kapitaal een dienende rol in de samenleving te vervullen. Sociale cohesie houdt hiermee verband en is een sociaaleffect van religie. Het versterkt de samenhang binnen de samenleving. De kerk is ook speler geworden binnen de *civil society*, waar haar sociaal kapitaal voor verbinding en commitment kan zorgen. Wel zagen we dat de kerk moeite heeft om aan deze publieke rol gestalte te geven. Mede door de consumerende houding, waardoor mensen niet vanzelfsprekend actief betrokken blijven binnen een kerkelijke gemeenschap. Dit vraagt om bezinning, op de rol van de kerk. Alternatieven zijn vervolgens aangehaald om de minderheidspositie van christenen serieus te nemen en de rol van de kerk te herdefiniëren. Al deze elementen van sociale verbinding spelen ook een rol binnen de christelijke gemeenschap. Voor het onderzoek is het van belang om ontdekt te hebben welke plek de kerk als een gemeenschap van mensen inneemt binnen de maatschappij.

Het gemeenschapsleven zal dan ook in de volgende paragraaf de aandacht vereisen. Waarbij zowel het gemeenschapsleven in haar totaliteit wordt bestudeerd, alsmede het kenmerkende van de christelijke gemeenschap. In dat gedeelte wordt ook nadrukkelijk de theologie gebruikt.

3.6 Het gemeenschapsleven door de tijden

Het leven met elkaar kan zowel erg goed en mooi zijn, alsook als erg lastig of zwaar ervaren worden. Toch is het iets waar de mens mee in aanraking komt, sterker gezegd we zoeken het op en hebben het nodig. Wat maakt dat de mens toch telkens naar verbinding zoekt met de ander? En hoe krijgen deze verbinding vorm in een groter geheel, zoals een gemeenschap? Rondom het thema gemeenschap heeft iedereen allemaal ideeën en opvattingen. Voor nu gaat het erom om te kijken hoe door de tijd heen in onze Westerse samenleving is gekeken naar sociale relaties en gemeenschappen. Dit doen we door zowel traditionele manieren van omgang te bestuderen, evenals de meer moderne vormen van connectie en gemeenschap.

3.6.1 Traditionele vormen van verbinding

‘Vroeger was alles beter’, hoor je ouderen nog weleens zeggen. Of dat ook echt zo is, hangt natuurlijk af vanuit welk perspectief je dat bekijkt. Wat we i.i.g. kunnen concluderen is dat een hoop is veranderd door de tijd heen. Ook op het vlak van gemeenschap. Maar hoe precies het gemeenschapsleven veranderd is zal duidelijker worden in deze paragraaf. Om zicht te krijgen op hoe sociale verbindingen en ook gemeenschappen zijn veranderd in de Westerse maatschappij, worden een drietal belangrijke en universele vormen van verbinding belicht. Dit zijn allereerst familiale banden, vervolgens religieus commitment en tenslotte vriendschappelijke verbindingen.

Familiale banden

Allereerst de familiale band. Dit is in elke maatschappij een basisvorm, hoewel die niet langer overal zo bepalend meer is als dat hij ooit is geweest. Vooral in meer complexe samenlevingen zoals onze Westerse samenleving zien we dat de familiale verbanden niet meer leidend zijn voor de wijze waarop wij met anderen

omgaan. Wat sterk aanwezig is in familiale relaties is de manier waarop ze onafhankelijk zijn van de wil van het individu en ze kunnen daarnaast tot op zekere hoogte voor lief genomen worden. Deze kenmerken kunnen dan ook zowel positief als negatief gewaardeerd worden. Zo geven ze ondersteuning, maar ook beperking aan het individu. En in onze individualistische maatschappij is dit dan ook iets waar we ambivalent tegenover staan. (Belah, 1996) In het volgende gedeelte zullen we kort een paar transitities binnen deze familiale gemeenschap bekijken.

Gemeenschappelijk belang

De pre-industriële maatschappij was qua gezinsrelatie gebaseerd op arbeid en economie. De gezinsleden leefden onder dezelfde omstandigheden en waren onderling verbonden door hun gezamenlijke inspanningen. Niet het individu stond centraal, maar de gemeenschappelijke doelstellingen. Vandaar dat ook de term *community of need* toegepast wordt op het pre-industriële gezin, ze werden immers samengehouden door een verplichte solidariteit. Het leiden van een 'eigen leven' en het hebben van persoonlijke - afwijkend van de gemeenschap - opvattingen was voor de meeste mensen onmogelijk. Door de onderlinge afhankelijkheid werd het individu naar de achtergrond geplaatst ten behoeve van de gemeenschap. (Lammertyn, 2012)

Verschuiving van belangen

Door de komst van de industriële maatschappij werd de historische lijn van de familie zoals die functioneerde in de agrarische maatschappij verbroken. De industrialisering veroorzaakte een breuk tussen de arbeids- en gezinscontext. Doordat de familiale relaties veranderen verliest de economische functie haar kernrol in het gezin en ontstaat het moderne kerngezin. De grenzen tussen binnen en buiten, thuis en de wereld wijzigingen en het gezin wordt een entiteit met een emotionele kern. Dit legde meer nadruk op het leiding geven aan het gezinsleven en hierdoor werd de rolverdeling dan ook anders.

Een zeer bekend voorbeeld hiervan is de taakverdeling tussen mannen en vrouwen. Hoewel de solidariteitsplicht richting het gezin bleef, veranderde die wel gaandeweg door een aantal maatschappelijke factoren. Een van deze factoren is de opkomst en opbouw in de tweede helft van de 20ste eeuw van de verzorgingsstaat. Dit zorgde ervoor dat de banden met het gezin losser werden en het leven meer en meer loskwam uit haar collectieve context en de individuele ontplooiing ruimte kreeg.

Een tweede belangrijke impuls voor de verdere ontwikkeling binnen het gezin was de algehele verandering en verbetering in het leven van vrouwen. Zo heeft de emancipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt veel invloed gehad op de sociale verhoudingen en collectieve banden. Beide ontwikkelingen hebben geleid tot verschuivingen in de traditionele gezinssolidariteit en cohesie, die daardoor ofwel verzwakt of wegvalt. Zodoende verschoof de relatie tussen leden van het gemeenschappelijke van het gezin, richting die van het individu. (Lammertyn, 2012)

Wegvallen verplichtend karakter en vanzelfsprekendheid

Bijna alles binnen het Westerse gezin is aan verandering onderhevig geweest. Tot in de jaren zestig/zeventig waren het beroep, het huwelijk en het gezin als de bundeling van levensplannen en levenssituaties en levensloop van een verplichtend karakter. Dit veranderde en ondertussen is op alle punten keuzemogelijkheid en keuzedwang opgetreden. Zo kiest men nu individueel steeds meer wat in een bepaalde fase van zijn/haar leven past en wat juist niet. Begrippen zoals gezin, huwelijk, ouderschap, vader, moeder e.d. krijgen een nieuwe lading en omvatten een groeiende veelheid van toestanden. Het Westerse gezin als een unieke en vanzelfsprekende eenheid van man, vrouw en kinderen krijgt te maken met de concurrentie van een realiteit die steeds meer gefragmenteerd, gediversifieerd en gedemocratiseerd is geraakt. (Lammertyn, 2012)

Religieus commitment als basis van verbondenheid

Buiten het familiale verwantschap, is religieus commitment een mogelijke waardevolle basis van solidariteit. Zo zien we binnen de christelijke gemeenschap een sterke verbondenheid tussen hen die geloven en zich inzetten voor een betere samenleving met het oog op de nieuwe werkelijkheid. Ook in christelijke kring wordt veel gebruikt gemaakt van familiale termen en beeldspraak. Bovendien heeft de christelijke gemeenschap ook de universele verplichting om het goede te doen voor anderen en om te zien naar hun

naaste, zelfs buiten de echte familie banden om. Echter zoals we weten neemt religie en dus ook de religieuze gemeenschap vandaag de dag geen centrale plek meer in, in onze Westerse samenleving.

Vriendschap en de klassieke opvatting ervan

De derde wijze waarop traditioneel relaties werden beschouwd was het traditionele concept van vriendschap. Dit concept wat Aristoteles introduceerde en wat later door anderen verder is uitgewerkt, was vroeger erg bekend, maar hedendaags is ons beeld van vriendschap beïnvloed door een therapeutische zienswijze. (Belah, 1996) Deze therapeutische benadering wordt in de volgende alinea uitgebreid uitgewerkt. Klassiek gezien betekende vriendschap drie dingen. Enerzijds was dat het idee dat men elkaars gezelschap vermakelijk en fijn vond, daarnaast betekende vriendschap dat men wederzijds op elkaar kon bouwen en elkaar tot nut was en tenslotte hield vriendschap in dat een gedeelde commitment aanwezig was richting het 'goede'. (Belah, 1996) Tegenwoordig echter definiëren we vriendschap vooral in termen die te maken hebben met de eerste pijler, die van de plezierige omgang. De tweede pijler lijkt dan ook wat vreemd te zijn aangezien vriendschappen vooral vrij en spontaan worden geacht. Hoewel 'vriendelijk' zijn naar anderen, vooral diegenen die nog van betekenis kunnen zijn voor ons, nog steeds door velen gewaardeerd en belangrijk gevonden wordt. De derde pijler daarentegen zal door velen als zeer curieus gezien worden, een gedeelde commitment richting het 'goede', lijkt immers wezensvreemd te zijn aan vriendschap.

Toch waren Aristoteles en zijn opvolgers van mening dat juist deze morele component van vriendschap hetgeen was wat onmisbaar is in de basis van een moreel goede maatschappij. Tenslotte was een van de voornaamste taken van vriendschap, de ander te helpen om een deugdzaam persoon te zijn. Zo konden vrienden zich aan elkaar optrekken en spiegelen op hun morele gedrag. Een vleier, iemand die precies verteld wat de ander wilt horen was traditioneel gezien dan ook het tegenovergestelde van een vriend. Deze oprechte notie van vriendschap waar men elkaar liefhad, maar bovenal het karakter van de vriend hoogachtte, laat iets zien van een hechte verbintenis tussen beide vrienden. Deze onvoorwaardelijke vriendschap, ging hand in hand met morele maatstaven.

Zeker bezien vanuit een christelijk perspectief is deze traditionele notie van vriendschap wezenlijk voor een hechte commitment aan elkaar. Traditioneel gezien was vriendschap en zijn deugden niet enkel privé, maar zeker ook publiek noodzakelijk voor solidariteit tussen de burgers. Dit klassieke denken mag dan weliswaar beter passen in de kleinschalige 'face-to-face' gemeenschappen van weleer, toch wil dit niet zeggen dat het ons niets meer te zeggen heeft in onze huidige pluriforme en complexe samenleving. (Belah, 1996)

3.6.2 Nieuwe vormen van verbinding

De wijze waarop we kijken naar en spreken over onze relaties met anderen, zoals het huwelijk, de familie, de gemeenschap, het werk en de maatschappij in haar totaliteit, is zoals opgemerkt anders dan voorheen. Eén van de manieren waarop we kijken naar en omgaan met verbinding, is het steeds dominantere therapeutisch perspectief. (Belah, 1996) Belah omschrijft deze therapeutische benadering van elkaar als volgt. *In describing therapy as a proces of self-clarification that interprets commitment in terms of personal choice and interpersonal agreement, its practitioners stress the primary importance of 'knowing how you're feeling'* (Belah, 1996, p. 128) Minder dan vroeger wordt het leven geduid in traditionele morele begrippen en zijn materiele omstandigheden minder bepalend geworden voor de wijze waarop we ons leven waarderen. Een therapeutische zienswijze past goed binnen het individualisme, m.n. rondom de aspecten van sociale verbanden. Zo is de aanname dat sociale banden hecht genoeg zijn, zolang ze maar gebaseerd zijn op een vrije, persoonlijke keus van het individu. (Belah, 1996) Om meer zicht te krijgen op deze therapeutische wijze van relateren, kijken we allereerst naar de omstandigheden die hebben geleid tot de opkomst van de therapeutische benadering.

De opkomst van de therapeutische benadering

De overgang van traditionele manieren van omgang, richting een meer therapeutische cultuur en desbetreffend taalgebruik heeft te maken met wat Belah duidt als de toegenomen onrust onder de bevolking. (Belah, 1996) Deze onrust is een gevolg van de verandering die de modernisering met zich mee heeft gebracht, o.a. door het proces van individualisering. De zorgen en onrust die veroorzaakt werden

door factoren van onzekerheid en uitdagingen die gepaard gingen met de moderne maatschappij hebben geleid dat meer mensen zich zorgen maakten om hun mentale gemoedstoestand.

Dit leidde tot een verandering in de wijze waarop interpersoonlijke relaties vorm kregen. In onze samenleving moeten autonome individuen leren omgaan met andere autonome individuen in situaties die meer vereisen van eenieder. Meer dan ooit tevoren wordt iemands zelfwaarde en vooruitzichten bepaald door het vermogen om indruk te maken op anderen en te onderhandelen over diens positie. Sociale interactie is dan ook intenser geworden, maar ook beperkter en kortstondiger van aard. Vriendelijkheid kan zo dwangmatig worden ingezet als middel om deze interacties te vergemakkelijken. Terwijl vriendschap in haar klassieke opvatting meer en meer bemoeilijkt werd. Bovenal doordat juist de derde pijler in de traditionele opvatting van vriendschap, het gedeelde commitment van het moreel juiste, diffuser is geworden. In een wereld waarin iedereen zijn eigen overtuigingen heeft van wat het juiste of goede is, namelijk het juiste voor hem of haar of voor het bedrijf waar men werkzaam is, is immers een gedeeld commitment lastig vast te houden.

In een gemoderniseerde wereld waarin intense, gelimiteerde sociale relaties een grote mate van inspanning vereisen en bovendien traditionele ondersteunende relaties afnemen, zie je dat individuen onder spanning komen te staan wat kan leiden tot een hogere mate van onrust. Deze context moeten we onthouden wanneer we kijken naar de opkomst van een meer therapeutische cultuur en benadering van relaties. Welke na de twintigste eeuw steeds overheersender is geworden.

In ditzelfde perspectief moeten we ook de opkomst van de middenklasse duiden als een katalysator van een meer therapeutische benaderwijze van relaties. (Belah, 1996) De middenklasse betekende voor mensen dat het idee van carrière maken een optie was geworden. Niet langer was het idee van een ‘roeping’ leidend, maar werd het arbeidsdomein gekenmerkt door de wil om hoger op de maatschappelijke ‘ladder’ te komen. Daarmee gepaard kwam ook de afstand tot de bredere gemeenschap. Het beroep was hiermee niet langer ingebed in de gemeenschap, zoals bij een roeping, maar veelal gericht op de eigen persoonlijke ambities, maatstaven en successen. (Belah, 1996)

Een contractuele verbinding

Een belangrijk uitgangspunt binnen het therapeutische model is dat ieders persoonlijke waarden en morele overtuigingen gerespecteerd dienen te worden en dat daar geen oordeel over geveld kan of mag worden. De implicatie van deze therapeutische benadering is dat interpersoonlijke relaties gebaseerd zijn op contractuele transacties, die vorm krijgen in communicatie en onderhandelingen welke gestoeld zijn op het moreel kompas van de persoon in kwestie. Echter door dit uitgangspunt te hanteren, neemt de therapeut niet alleen geen moreel standpunt in, hij of zij weert bewust elke vorm van moraliteit. Dit houdt uiteindelijk binnen een therapeutische contractuele overeenkomst in dat elk persoon uiteindelijk alleen zelf verantwoordelijk is voor zichzelf. De vraag naar moreel goed of fout is niet langer het uitgangspunt en verschuift zo naar een vraag van ‘werkt dit wel of niet voor mij?’ Zo wordt steeds een kosten-baten analyse gemaakt, die zelfs ten koste kan gaan van anderen. Dit is een typische manier van postmodern denken, waarbij geen objectieve morele maatstaf is. Logisch gezien laat zo een puur contractuele ethiek geen ruimte voor stabiele verbintenissen. Partijen die een dergelijk contractuele verbintenis aangaan blijven vrij om te kiezen en dus vrij om elk commitment te breken of te veranderen, zolang ze de prijs die daarvoor betaald moet worden aanvaardbaar achten. Typerend is hierbij de uitspraak van een van de ondervraagden therapeuten *‘Commitments take work, and we’re tired of working’* (Belah, 1996, p. 130).

Geconfronteerd met de voortdurende noodzaak om te werken aan jezelf, de relaties, het werk, etc. reist dan ook bij velen de vraag of je wel genoeg haalt uit je commitment naar anderen? En zo niet, waarom zou je dan niet afhaken en je heil ergens anders zoeken? Wellicht kunnen we concluderen dat een contractueel model, werkbaar in een professionele en managebare omgeving, niet zo geschikt is om duurzame en stabiele verbintenissen aan te gaan. (Belah, 1996)

De therapeutische paradox van gemeenschap

Wat bovendien opvalt in het therapeutische model is dat het concept van een gemeenschap ontleend is aan het idee dat het sociale leven een hulpmiddel is om te voorzien in de noden en verlangens van het individu. (Belah, 1996) Van daaruit bekeken is de gemeenschap een *‘community of interest’*, een verzameling van

individuele die gericht zijn op het eigenbelang. Het verschil met oudere gemeenschappen die noodgedwongen van elkaar afhankelijk waren is dat het nu gaat om het vrije element van keus. De betrokkenheid stopt dan ook als het niet meer in het eigenbelang is om deel te nemen aan die gemeenschap.

Deze vorm van gemeenschap past dan ook zeer goed binnen het concept van utilitaristisch individualisme. Deze visie reduceert een gemeenschap tot een soort van marktplaats, een plek waar zich mogelijk kansen voordoen in een smeltkroes van individuen die bijeenkomen om zichzelf te verrijken. Zelfs diegene die aansturen op de aansluiting bij een gemeenschap laten zien dat de achterliggende reden waarom ze mensen aanraden om deel te worden van een gemeenschap is om ze te helpen om hun zelfwaarde te herwinnen en het gebrek van *'belonging'* te herstellen. (Belah, 1996)

Het volgende citaat vat het bovenstaande goed samen. *'Only occasionally do we find therapist who recognize, and then often fitfully, that 'community' is not a collection of self-seeking individuals, not a temporary remedy (. . .) but a context within which personal identity is formed, a place where fluent self-awareness follows the currents of communal conversation and contributes to them'* (Belah, 1996, p. 135).

Het valt tenslotte op dat ondanks het belang van in contact staan met jezelf, de eigen gevoelens en weten wat je wilt tegelijk ook een prijs betaald wordt. Men ervaart meer onrust en onzekerheid betreffende belangrijke en langdurige verbintenissen dan voorheen. Het gebrek aan gemeenschap kan volgens Belah echter niet opgevangen worden door het therapeutisch model. (Belah, 1996)

Virtuele gemeenschappen

Ook op andere gebieden, zoals dat van nieuwe informatietechnologie, is veel veranderd in onze manier van kijken en omgaan met anderen en de gemeenschappen waar we ons bij aansluiten. Zo is de laatste jaren een flinke groei geweest op het gebied van digitale netwerken. Deze digitale netwerken zijn niet meer uit het leven van veel mensen, m.n. jongeren, weg te denken.

In een studie van Deborah Chambers (Chambers, 2006), onderzoekt Chambers de sociale veranderingen die door Putnam zijn aangewezen. Van relatief stabiele en vaste banden tussen familie, burens en gemeenschappen, naar de meer vrijwillige en fluïde banden. Ze beargumenteert dat nieuwe patronen van associatie en sociale verbanden opkomen op basis van de idealen van *'vriendschap'*, sommige welke d.m.v. digitale netwerken onderhouden worden. Daarnaast zegt ze dat andere vormen worden gemaakt door de creatie van nieuwe sociale identiteiten onder voorheen gemarginaliseerde groepen.

De creatie van virtuele en onlinegemeenschappen en vriendschapsnetwerken is anders dan de traditionele gemeenschap die gebaseerd is op *face-to-face* contact. Maar dat betekent niet per definitie dat het minder geschikt zou zijn om sociale banden op te bouwen via *bridging social capital*. De informaliteit, snelheid van communicatie en geografische afstand die in virtuele relaties speelt, hoeft niet altijd maar angst en onrust te veroorzaken. De ineenstorting van gemeenschap is overdreven volgens Chambers. (Chambers, 2006) Chambers ziet de zoektocht naar vriendschappelijke relaties als een indicator dat mensen nog steeds sociale verbanden willen, alleen ditmaal meer gebaseerd op gelijkheid en wederzijds respect. Toch zitten ook potentiële nadelen aan deze vorm van nieuwe sociale interactie. Zo duidt Chambers op het mogelijke gebrek om een adequate basis te vormen voor langdurige relaties, zorg en medeleven, die toch meer regelmatig offline contacten behoeven.

Lifestyle enclave als 'gemeenschap'

Het begrip *lifestyle enclave* wat veelvuldig in het boek van Belah (Belah, 1996) wordt aangehaald, wordt veelal met het begrip gemeenschap verwart. Echter een *lifestyle enclave* heeft toch een duidelijke andere betekenis dan een gemeenschap en verschilt daadwerkelijk op een aantal gebieden. Zo is de *lifestyle enclave* per definitie gesegmenteerd. Dit valt uiteen in twee betekenissen. Allereerst bestaat een *lifestyle enclave* maar een gedeelte van het leven van een individu, namelijk het private leven met een nadruk op ontspanning en consumeren. En als tweede zijn de *lifestyle enclaves* sociaal gesegmenteerd in de zin dat ze alleen betrekking hebben op mensen die dezelfde levensstijl hebben. De hedendaagse *lifestyle enclave* is voornamelijk gebaseerd op een individuele keus die zich vrijmaakt van traditionele etnische en religieuze grenzen (Belah, 1996). Wat verder opvalt is dat wordt gesproken over de *lifestyle enclave* alsof het wellicht de passende manier is om collectieve samenhang en ondersteuning te vinden in een verder zo geïndividualiseerde maatschappij. Ook de gemeenschappen die nog aanwezig zijn, hebben vaak de neiging om uiteindelijk toch een *lifestyle enclave* te

worden. Daarin valt op dat veel van wat als een gemeenschap (*community*) wordt bestempeld meer weg heeft van een *lifestyle enclave*. Veel groepen zitten ergens tussen een echte gemeenschap en een *lifestyle enclave* in. (Belah, 1996).

3.6.3 Deelconclusie gemeenschapsleven

In het voorgaande gedeelte is naar voren gekomen hoe traditionele verbindingen tussen mensen veranderd zijn. In onze Westerse samenleving vormen traditionele banden lang niet altijd meer de gemeenschappelijk kaders. De traditionele solidariteit en de daarmee gepaarde sociale cohesie is door de tijd verwaterd. De focus is van een gemeenschappelijk belang, richting die van het individu verschoven. Religieus commitment, zoals binnen de christelijke gemeenschap kan zorgen voor hechte betrokkenheid en solidariteit. Hoewel duidelijk is dat geloofsgemeenschappen geen centrale rol meer spelen in onze maatschappij. Daarnaast viel op dat traditioneel gezien vriendschap, wezenlijk is geweest voor hecht commitment aan elkaar. Tegenwoordig is een therapeutische benadering dominant. Dit heeft ertoe geleid dat sociale verbintenissen meer als contractuele overeenkomsten worden gezien. Dit heeft tot gevolg dat stabiele en langdurige verbintenissen bemoeilijkt worden. Wat bovendien opvalt is dat een gemeenschap tot een hulpmiddel is geworden om bepaalde verlangens van het individu te bevredigen. De betrokkenheid stopt dan ook als het niet meer in het eigenbelang is om deel te nemen aan die gemeenschap. Deze visie op gemeenschap, maakt dat een gemeenschap een plaats wordt waar individuen bijeenkomen om zichzelf te verrijken. Al met al is een transitie opgetreden. Van de stabiele en vaste banden in een traditionele gemeenschap, richting meer vrijwillige en fluide verbindingen en gemeenschappen. Nieuwe vormen van verbinding, inclusief virtuele verbindingen, zijn daarentegen niet minder geschikt om sociale banden op te bouwen. Alleen richten deze nieuwe vormen zich meer op *bridging*- dan op *bonding social capital*. Ook is het fenomeen van de *lifestyle enclave* beschreven. Veel gemeenschappen lijken tegenwoordig op een *lifestyle enclave*. Die is meer gericht op het individu, is sociaal gesegmenteerd en legt de nadruk op ontspanning en consumeren.

In deze paragraaf is een beeld ontstaan hoe gemeenschap veranderd is door de tijd heen en hoe die vandaag de dag vorm krijgt. Daarbij is wederom duidelijk geworden dat het vormen van hechte en duurzame gemeenschappen, zeer uitdagend zal zijn in onze tijd. Wat nu nog rest is het onderzoek naar het unieke van de christelijke gemeenschap. Hoe die ten tijde van de eerste christenen eruit heeft gezien, maar ook hoe tegenwoordig een christelijke gemeenschap eruit kan zien en wat daarbij belangrijk is.

3.7 De eerste christelijke gemeenschap

De laatste twee paragrafen van deze literatuurstudie staan in het teken van deelvraag drie, welke het speciale karakter van de christelijke gemeenschap onderzoekt. De eerste paragraaf die volgt behandelt de eerste christelijke gemeenschappen. Hoe zijn ze ontstaan, hoe krijgen ze vorm en wat zijn hun kenmerkende aspecten? Door te kijken naar de eerste christelijke gemeenschappen kan een lijn getrokken worden naar de hedendaagse christelijke gemeenschap. Dit wordt uiteengezet in de laatste paragraaf. Door zowel oude als nieuwe christelijke gemeenschappen te bestuderen, krijgen we een idee waar gemeenschapsvorming rekening mee dient te houden. Bovenal doordat zij 'christelijke' gemeenschappen willen vormen. Juist deze laatste twee paragrafen zijn voornamelijk opgesteld a.d.h.v. diverse theologische bronnen. Zodoende kijken we verder dan alleen sociologische overwegingen, om vooral het 'christelijke' van een gemeenschap te duiden vanuit een theologisch perspectief. Gekozen is om de christelijke gemeenschap vanuit een protestants oogpunt te onderzoeken, vanwege de protestantse achtergrond van Nieuw-Westenwind.

Wat maakt een gemeenschap een christelijke gemeenschap? Het simpele antwoord is natuurlijk een gemeenschap waar Christus centraal staat, maar wat betekent dit precies in de praktijk? De structuren, inhoud en andere aspecten zijn namelijk door de eeuwen heen altijd een punt van discussie geweest. In het Nieuwe-Testament en bovenal in Paulus brieven zien we hoe de eerste christenen, gemeenschappen vormden waarin zij uiting gaven aan hun bijzondere en gedeelde identiteit. In dit gedeelte van de literatuurstudie willen we aandacht schenken aan de beschrijving van deze vroege christelijke gemeenschappen. Echter we moeten oppassen om de christelijke gemeenschap, zoals die naar voren komt in het Nieuwe-Testament, niet te zien als een universeel geldende kant-en-klare ecclesiologie. (Longenecker, 2002)

Deze eerste christenen vertoonden al in hun eerste begin kenmerken van een sterke groepscohesie. Ondanks dat veel van de gemeenschappen primair lokaal gericht waren, was altijd een sterk besef van de inbedding in de wereldwijde gemeenschap. Dit is op te merken aan het gebruik van het woord *ekklesia*. Dit woord werd door Paulus en anderen niet alleen voor de lokale gemeenschap gebruikt, maar ook voor de wereldwijde christelijke beweging. Het heeft betrekking op de algehele christelijke groep, hoe klein of groot ook. De wortels voor dit gebruik komen voort uit de Bijbelse uitdrukking ‘De vergadering van de Heer’ (*ekklesia tou kyriou*), wat verwijst naar de formele vergadering van alle stammen van Israël of hun afgevaardigden. (Meeks, 1983) Ten slotte leggen Paulus en andere leiders sterk de nadruk op een universele broederschap van gelovigen in Christus Jezus.

De christelijk gemeenschap kent een hoge mate van intimiteit, interactie onder haar leden, besef van het belang van de interne cohesie en hun onderscheidende wezen t.o.v. de buitenwereld. Om deze vorm van exclusiviteit en loyaliteit te kunnen waarborgen, was dan ook een diepe motivatie, geworteld in geloof nodig. Zo was het niet alleen een groep waaraan vrijwillig werd deelgenomen puur vanwege de gezelligheid, de zorg voor elkaar of ritueel gebruik, maar oversteeg het dit niveau in het kader van een hoger en dieper besef van de realiteit. De christenen, maar ook de bredere samenleving beseften dat de zichtbare werkelijkheid, het aardse bestaan niet de volledige realiteit besloeg. Dit is tegenwoordig veelal anders, nu veel mensen niet meer geloven in een realiteit buiten dit aardse bestaan. De christelijke gemeenschap daarentegen heeft dit geloof in een overstijgende werkelijkheid niet verloren. Dit vormt de kern van haar bestaan. Wat bovenal is ontdekt, is hoe de eerste christenen zo een sterke band met elkaar verkregen. (Meeks, 1983) Aansluitend worden de structuren van de gemeenschap en hun unieke aard onderzocht.

3.7.1 Vergelijkbare sociale verbanden

Paulus gebruikt het woord *ekklesia* op meerder plaatsen in zijn brieven; dit woord kan o.a. worden vertaald met ‘bijeengeroepen’ of ‘volksvergadering’. Dit woord wordt vooral geassocieerd met ‘gemeenschap’ of christelijke gemeenschap. Echter in Paulus tijd was het een algemene benaming voor allerlei gemeenschappen, zoals politieke-, sociale- of werk gerelateerde gemeenschappen. Men verbond zich eigenlijk altijd wel aan een of meerdere gemeenschappen. Het gemeenschapsleven speelde in die tijd en samenleving een belangrijke rol. (Thompson, 2014) Wat echter de christelijke gemeenschap apart zet van anderen gemeenschappen is dat God zelf deze gemeenschap bijeengeroepen had. (Thompson, 2014) De organisatie van de christelijke gemeenschap is niet wereldvreemd te noemen, maar wel zoekend naar structuur en orde. Vier doorgaans bekende organisatiemodellen uit de oudheid, kunnen namelijk op bepaalde vlakken vergeleken worden met de eerste christelijke gemeenschappen.

De basis van de samenleving

De lokale structuur van de vroege christelijke groepen is voornamelijk gebaseerd op een basiseenheid binnen de maatschappij, namelijk het huishouden. (Meeks, 1983) Wel moet bij het begrip ‘huishouden’ gelet worden op de context, zo is het huishouden in de Grieks-Romeinse tijd veel groter en breder dan nu in de Westerse maatschappij. (Meeks, 1983) Ook slaven, personeel en soms ook collega’s vallen onder deze term. Daarnaast konden andere mensen zich later bij de huisgemeenschap aansluiten, zoals bekeerlingen. (Meeks, 1983) Het huishouden was een plek waar men de voordelen van privacy, intimiteit en stabiliteit kon ervaren. Ten tweede was een bepaalde mate van hiërarchie heersend. Het hoofd van het huis had gezag en verantwoordelijkheid over de gemeenschap. Dit was echter niet de enige vorm van autoriteit. Gelijheid en het gedrag van de leden was namelijk erg belangrijk. (Meeks, 1983) De kerk werd gezien als het ‘huishouden van God’, waarbij de hiërarchie en rolverdeling aangepast was aan de kerkelijke organisatie.

Tenslotte is het belangrijk om in ons achterhoofd te houden dat in Paulus tijd hele groepen tegelijkertijd bekeerd werden. Daarmee is het ook niet verwonderlijk dat verschillende vormen van betrokkenheid binnen een gemeenschap aanwezig zijn geweest. De beslissing om christen te worden stond mede in het belang van sociale cohesie en had niet altijd te maken met het geloven van de juiste geloofsinhouden. (Meeks, 1983)

Het verenigingsmodel

In het Romeinse Rijk kwamen veel sociale verbanden zoals verenigingen op. De christelijke groepen werden door de Romeinen als een sekte gezien. Dit kwam m.n. door de exclusieve en voor buitenstaanders vaak geheimzinnige aard. Een aantal geleerden zijn van mening dat de christelijke gemeenschappen deels hun organisatievorm overgenomen hebben van de verenigingen. Hoewel de verenigingsvorm geen exclusief alternatief gevormd zal hebben voor de thuis-gemeenschappen. (Meeks, 1983) Naast de overeenkomsten zijn ook belangrijke verschillen tussen beide groeperingen langgekomen. Zo waren de christelijke groepen veel exclusiever en alles bepalender van aard, dan veel andere vrijwillige associaties. Daarentegen waren ze op andere gebieden meer inclusief en open binnen bepaalde sociale categorieën dan gangbaar was.

De synagoge

Net als het huishouden en het model van de verenigingen bevatte de synagoge een aantal kenmerken die door de eerste christelijke gemeenschappen werden toegepast. (Longenecker, 2002) Zo waren de Joodse gemeenschappen een soort kenniscentrum en hadden ze vaak een collegiale structuur, waarbij de autoriteit verspreid was over meerdere mensen. Daarnaast wisten de Joodse gemeenschappen, i.t.t. het model van het huishouden en de vrijwillige associaties en verbanden, zich verbonden met een grotere gemeenschap, namelijk die van Israël, het volk van God. (Meeks, 1983) Daarentegen waren daarin ook verschillen. De christelijke beweging en m.n. die van de Paulinische groeperingen waren inclusiever, zeker wanneer het ging om mensen van een heidense afkomst. Daarnaast waren in de christelijke gemeenschap de verhoudingen meer egalitair.

De filosofische school

Het laatste en vierde model uit de Grieks-Romeinse tijd, waarmee we de christelijke groepen kunnen vergelijken is de filosofische school. (Longenecker, 2002) Bij de Paulinische christenen zien we veel raakvlakken met de toenmalige filosofische scholen en de gemeenschappen die daaromheen ontstonden. Een aantal geleerden zijn van mening dat Paulus zelf een soort wijsbegeerte-school opgericht zou hebben, hoewel hier weinig bewijs voor te vinden was. (Meeks, 1983) De meest opvallende vergelijking is natuurlijk hoe ideeën en kennis zijn overgedragen. En ten tweede hoe zich gemeenschappen vormden rondom bekende leraren. De scholen leken verder qua organisatie veel op een religieuze gemeenschap, alleen dan toegewijd aan de cultuur. Zo wilden de scholen net als de christelijke groepen een sfeer creëren waarin intimiteit en een familiaal gevoel belangrijk was. En daarnaast dat de leden afkomstig waren uit diverse milieus. Tenslotte was de hiërarchie in beide groeperingen niet zo strikt als elders in de maatschappij, hoewel differentiatie was in functies. (Meeks, 1983)

3.7.2 Zoekend naar structuur

De christelijke gemeenschap die beschreven wordt in het Nieuwe-Testament komt naar voren als zoekend naar passende structuren. Zeker als het gaat om orde en gezag, valt op dat ze niet zoals de Grieks-Romeinse samenleving, met hiërarchische structuren werken. Tegelijkertijd kunnen ze ook niet geheel zonder structuur. Iedereen in de gemeenschap wordt als gelijke beschouwt en diegene met een bepaalde functie of positie worden als een door God gegeven instrument gezien. (Longenecker, 2002). Longenecker beschrijft God in dit proces van gemeenschapsvorming als *'community-forming and community-sustaining power'* (Longenecker, 2002, p. 91). De kaders die gezocht worden zijn niet bedoeld om de groepscohesie te beperken, maar om oncontroleerbare en conflicterende gedragingen, patronen en associaties van buitenaf tegen te gaan. (Meeks, 1983) Paulus laat zien dat de gemeenschap als één lichaam is, dat bestaat uit verschillende delen die elkaar onderling versterken. De voorwaarde is wel dat de leden erkennen dat hun onderlinge interdependentie een noodzakelijkheid is om de eenheid te waarborgen. Thompson laat in dit verband zien dat het leven in en met Christus geen persoonlijke zaak is, maar een gemeenschappelijke deler. (Thompson, 2014)

3.7.3 Duidelijke identiteit

Dit gedeelte zal verder inzoomen op de grenzen en de unieke cultuur van de gemeenschap. De grenzen die de christelijke gemeenschap apart zet van hun sociale omgeving en wat hun cultuur uniek maakt, zijn

het taalveld, de rituelen, de heersende opvattingen en wijze van omgang binnen de groep, aldus Meeks (Meeks, 1983), Thompson (Thompson, 2014) en Longenecker (Longenecker, 2002). Deze unieke cultuur zorgt voor een sterke groepscohesie en zal hieronder nader worden bestudeerd.

Relationeel taalgebruik

In de brieven van o.a. Paulus is een speciale band tussen de schrijver en zijn lezers te zien. Vaak worden de christenen dan ook aangeschreven als een speciale groep en zien we veel emotie in het taalgebruik terugkomen. Door het repetitief gebruik van speciale benamingen voor de groep of het individu, wordt het proces van resocialisatie versterkt. (Meeks, 1983) Zo gaat het individu ook zijn identiteit sneller koppelen aan de identiteit van de groep, zeker t.a.v. van buitenstaanders. Het lid wordt opgenomen in een nieuwe familie. Oude familiale banden, die veel bepaalde in de maatschappij, worden vervangen door nieuwe verbindingen. De christelijke gemeenschap bestond uit een diverse groep mensen uit allerlei sociale achtergronden en statussen. Dat de gelovigen zichzelf daarom als familie beschouwden was uiterst bijzonder. Wederkerigheid was een van de belangrijkste kenmerken van deze groepen. Andere kenmerken zijn: loyaliteit, vertrouwen en waarheidsgetrouwheid, gastvrijheid, verplichting om voor elkaar te zorgen en een gedeeld gevoel van lotsbestemming. (Longenecker, 2002)

Geloofsovertuiging

Wellicht nog meer dan andere factoren, konden de eerste christenen een eenheid vormen, dankzij hun sterke geloofsovertuiging betreffende alles wat waar en waardevol is. (Meeks, 1983) Hoewel ze in sommige belangrijke aspecten vaak in tegenspraak waren met de algemeen heersende overtuigingen binnen de maatschappij. Zo hadden de christenen sterke vormen, symbolen gevonden en een manier van communiceren om hun geloof met elkaar te delen. Naarmate deze interactie tussen de leden frequenter en intensiever werd, werden ook de gedeelde onderscheidende waarden en patronen betreffende hun geloof veelal versterkt. Niet alleen de gedeelde overtuigingen, maar ook de wijze waarop zij vorm kregen en uitgedragen werden hebben een enorm belangrijke rol gespeeld in de vorming van de hechte en intieme groepscohesie van de christelijke gemeenschap.

Grenzen en omgang met de wereld

De christelijke gemeenschap heeft vaak op onbegrip gestuit binnen de maatschappij. Dit versterkte de grenzen van de groep. (Meeks, 1983) Hoe moeilijk en zwaar het ook geweest moet zijn om dit lijden te verduren, het leidde uiteindelijk toe dat het individu beseftte dat het de groep nodig had. Hierdoor werd de groepsidentiteit verstevigd. Immers ook de leiders en bovenal Christus zelf hebben veel moeten lijden omwille van hun overtuigingen. Daarentegen was het feit dat de christelijke groepen geen onderscheid meer maakten tussen Jood en heiden, niet altijd even gemakkelijk voor de groepsidentiteit. Hierop werd verschillend gereageerd, zoals we bijv. kunnen lezen in de brieven van Paulus aan de kerk in Korinthe. Samenvattend geeft Paulus aan dat sociale interactie met buitenstaanders niet wordt afgeraden, maar dat er wel degelijk grenzen zijn. Tenslotte moet gezegd worden dat Paulus advies niet zozeer gericht was op het stellen van grenzen, maar meer gefocust was op de interne cohesie van de groep. (Meeks, 1983) Dit had alles te maken met wederzijdse zorg en verantwoordelijkheid voor elkaar, in het bijzonder tussen de sterkere en zwakkere in het geloof en bovenal de onverminderde loyaliteit van allen naar de Heer.

Nu een aantal zaken duidelijker zijn geworden over de christelijke gemeenschap, lijkt het alsof ze erg teruggetrokken waren en zo min mogelijk met de buitenwereld van doen wilde hebben. Dit is echter geenszins het geval. Paulus en de andere leiders stonden niet alleen contact toe met buitenstaanders, het werd in bepaalde gevallen ook aangemoedigd vanuit hun visie op de missie van christelijke kerk. (Meeks, 1983) Zo was de missie om mensen te winnen voor Christus een sterke motivatie om naar buiten te treden, maar ook met het oog op zelfbehoud en zelfverdediging t.o.v. van haar tegenstanders dienden de christenen bepaalde openheid te hebben. Hoe het ook zij, deze spanning tussen binnen en buiten de gemeenschap diende behouden te worden als de gemeenschap wilde voldoen aan haar bredere roeping.

Doop en avondmaal

Rituelen speelden een belangrijke rol binnen de christelijke gemeenschap. Specifiek waren twee rituelen, namelijk de doop en het avondmaal belangrijk om de unieke identiteit van de groep te waarborgen. (Meeks,

1983) Het rein zijn voor God en de gemeenschap was erg belangrijk en ieder die daartoe wilde behoren, moest dan ook eerst ‘gereinigd’ en daarmee ook gerechtvaardigd worden. De doop is daarmee cruciaal voor het stellen van grenzen aan de gemeenschap en het is een belangrijk kenmerk van het exclusieve karakter. Het is tevens het begin van een radicaal proces van resocialisatie. Daarnaast markeerde de doop het leven in de nieuwe werkelijkheid. (Thompson, 2014) De levenswijze die daarbij past spreekt van eenheid en verbondenheid. De christelijke gemeenschap werd vanaf de doop dan ook de eerste en belangrijkste gemeenschap. Waaraan haar leden de hoogste vorm van loyaliteit dienden te tonen. (Meeks, 1983) Ten tweede is het avondmaal een kenmerkend en belangrijk ritueel van de christelijke groepen, die symbolisch uitdrukking gaf aan de solidariteit van de groep en haar gedeelde overtuigingen. Deze twee rituelen laten zien hoe de christelijke gemeenschap haar grenzen bewaakt en zocht naar manieren om haar identiteit te waarborgen.

3.7.4 Congregationele ecclesiologie

Als we kijken welke ecclesiologie achter de eerste christelijke gemeenschappen schuilgaat, dan benoemt Longenecker dit als een congregationeel model. (Longenecker, 2002) Het congregationele model past volgens hem bij de eerste christelijke gemeenschap, omdat het uitgangspunt het priesterschap van alle gelovigen is. We zagen eerder dat iedereen binnen de gemeenschap als gelijke werd beschouwd, Longenecker omschrijft dit als ‘(...) *the presence of Christ, which constitutes the church, is mediated not simply through ordained ministers but through the whole congregation*’ (Longenecker, 2002, p. 213). De theoloog Miroslav Volf, heeft deze ecclesiologie verder uitgewerkt als de zogenoemde, trinitaire ecclesiologie. (Hill, 2012)

Volf neemt het trinitarische karakter van God als uitgangspunt voor de kerk, die in essentie non-hiërarchisch zou moeten zijn. (Hill, 2012) Hij doelt hiermee op de interdependentie van de leden binnen de gemeente, die net als de verhouding tussen Vader, Zoon en Heilige Geest onderling verbonden en afhankelijk van elkaar zijn. (Erwich, 2005) In zijn visie is de kerk een polycentrische gemeenschap i.t.t. een episcopocentrische gemeenschap, waarbij het heil bemiddeld wordt door alleen de ambtsdragers. (Hill, 2012) Volf wil niet doorslaan naar een individualistische geloofsbeleving, maar zoekt de middenweg in het spanningsveld tussen individu en gemeente. Het geloof is aan eenieder door God zelf gegeven, maar wordt mede gevormd door de gemeenschap. De volgende zin benadrukt dit mooi: ‘Men ontvangt geloof *door* de kerk, niet van de kerk’. (Erwich, 2005, p. 2) Wanneer Volf benadrukt wat de kerk in essentie is, haalt hij Mat. 18: 20 aan: ‘Want waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn, ben ik in hun midden.’ Ook komen de genadegaven van de Geest terug bij Volfs ecclesiologie, waarbij hij benadrukt dat elk van deze charismata door de Geest gegeven is ter opbouw van de lokale gemeente. Iedere gelovige draagt door de bevestiging in de gemeenschap, zo bij aan de groei van de gemeenschap. Opvallend is dat Volf de ambten niet helemaal loslaat en toch een tweedeling maakt tussen de leken en de gelovigen met een bediening. (Hill, 2012) Bovendien zien we dit terug bij de eerste christelijke gemeenschap.

3.7.5 Deelconclusie eerste christelijke gemeenschap

De eerste christenen kwamen samen als een gemeenschap van gelovigen in een context waarin het gemeenschapsleven een belangrijke rol speelde. De christelijke gemeenschap had overeenkomsten met andere vormen van gemeenschap uit die tijd, maar was tegelijk ook zeer uniek. De structuren van verschillende andere gemeenschappen zijn toegepast indien bruikbaar. Echter bleef het zoeken naar een balans tussen de gestructureerde en de organische kant van de gemeenschap. De identiteit die de christelijke gemeenschap apart zet van hun sociale omgeving en die hun cultuur uniek maakt, zijn o.a. hun relationele taalgebruik, de rituelen, de geloofsovertuiging en de manier van omgang binnen de gemeenschap. Ecclesiologische gezien lag een sterke nadruk op het priesterschap van alle gelovigen. Al deze bijzondere aspecten van de eerste christelijke gemeenschappen, geven de indruk dat het zeer hechte gemeenschappen geweest moeten zijn. Duidelijke overtuigingen, gebruiken en kaders zorgen voor een sterke groepscohesie, maar tegelijkertijd is de gemeenschap geen afgesloten sekte. Ze weet zich geroepen om in de wereld te staan, zonder daarin opgeslokt te worden. Hoe de christelijke identiteit van de gemeenschap tegenwoordig vorm krijgt, zullen we ontdekken in het laatste gedeelte van deze studie.

3.8 Een moderne christelijke gemeenschap

In dit laatste gedeelte wordt bekijken hoe tegenwoordig in Nederland, naar de christelijke gemeenschap gekeken wordt vanuit een protestants perspectief. Juist omdat het onderzoek zich richt op een pioniersplek die ontstaan is vanuit drie protestantse kerken die onder de PKA (Protestantse Kerk Amsterdam) vallen. Dit doen gebeurt door drie aspecten van gemeenschap naar voren te brengen die elk wat vertellen over de (publieke) rol van gemeenschap in onze samenleving en de effecten daarvan.

3.8.1 Verschillende perspectieven op de christelijke gemeenschap

De zoektocht naar nieuwe vormen van gemeenschap is vaak uitdagend en het resultaat is onvoorspelbaar. Paas benoemd dan ook hoe weinig nog bekend is over hoe christelijke gemeenschapsvorming in een geseclariseerde cultuur vorm dient te krijgen. Net als de eerder behandelde hoofdstukken over de huidige Westerse samenleving en tijdsgeschiedenis, geeft Paas aan hoe verschillende christenen kijken naar verschillende factoren in de samenleving. Hij haalt de al eerder behandelde term *subjectivication* naar voren, vaak gebruikt door de Canadese filosoof Charles Taylor. (Paas, 2016) Dit zegt iets over de invloed van het subject, oftewel het proces van individualisatie. Hoe dit aspect gewaardeerd wordt zegt veel over hoe de kerk, maar ook een christelijke gemeenschap mogelijk vorm krijgt. Hij gebruikt in dit verband drie assen met aan beide kanten een uiterste. (Paas, 2016)

De eerste as heeft betrekking op het karakter van de gemeenschap. Mensen die *subjectivication* beamen zullen de christelijke gemeenschap eerder als een privéaangelegenheid zien. Het is dan een groep die bij elkaar komt voor een bepaalde duur en die geen gebouwen of structuren nodig heeft. Deze gemeenschap is vooral op zichzelf gericht en is ook niet zichtbaar voor de buitenwereld.

De tweede as is die van consumptie versus sacrament. Als *subjectivication* wordt geaccepteerd of zelfs gewaardeerd ziet men vooral de kerk en gemeenschap als iets wat men hier zelf van maakt. Het is gebaseerd op keuzes. Aan de andere kant van het spectrum, wordt gezegd dat bepaalde structuren universeel en onveranderbaar zijn in plaats en tijd. Dit omdat ze gezien worden als structuren van het Koninkrijk. Als voorbeeld geeft Paas de zondagse dienst en de kerk als gebouw aan. Kerk kan dan niet zomaar overal zijn, zoals in een café, omdat de kerk als heilig wordt gezien. Tenslotte is de as van organisch versus organisatie door Paas aangewezen. *Subjectivication* is vanuit zichzelf al een vorm die tegen institutie is gericht. Aangezien instituten vaak symbool staan voor vormen en kaders die het individu in een bepaalde richting duwen. De missionaire literatuur staat dan ook vol van anti-institutioneel denken. (Paas, 2016) Daarbij wordt gericht op wederzijdse relaties, een open en gastvrije gemeenschap, accountability e.d. Echter is het ook bekend dat een inclusieve open gemeenschap alleen zo kan blijven, als na de eerste fase van gemeenschapsvorming structuren worden opgezet die helpen om dat ook zo te houden. (Paas, 2016)

Al met al ziet Paas twee hoofdgroepen ontstaan die verschillend tegenover al deze uitersten staan. Enerzijds mensen die minder kerkelijkheid promoten, anderzijds zij die juist meer kerkelijkheid promoten. Deze noemt hij respectievelijk protestantisering en catholicering. (Paas, 2016) In de hoek van minder kerk, wordt over christelijke gemeenschap en kerk gedacht dat ze simpel moeten zijn. Traditionele gemeenschappen hebben dan ook afgedaan en sommige menen dat het tijd is voor lichte gemeenschappen. Daarentegen zijn de voorstanders van mening dat we meer kerkelijkheid moeten zoeken, doordat het protestantisme vaak te veel nadruk legt op het individu. Hierdoor zou juist de moderne secularisatie versneld worden. Paas benadrukt dat beide visies op missie en gemeenschap, essentiële kenmerken benadrukken van Gods missie. Afsluitend benoemt Paas dat het creëren van experimentele christelijke gemeenschappen een mogelijkheid biedt tot het beter begrip van de lastige vragen die spelen bij nieuwe gemeenschapsvorming en kerkplanting. Dit kan alleen als voldaan wordt aan twee belangrijke condities. Een, genoeg flexibiliteit behouden om te innoveren. En twee, het oecumenisch sensitief blijven en verder durven kijken dan het eigen theologische straatje. (Paas, 2016)

3.8.2 De rol van een christelijke gemeenschap

Lokaal gericht

In onze gemoderniseerde maatschappij stimuleert de overheid de actieve inzet van de bevolking om mee te helpen met het realiseren van de participatiemaatschappij. Echter dit bleek niet zo eenvoudig te zijn in

een neoliberale samenleving, waar overheden en maatschappelijke organisatie het contact verloren met de burgers. Hierdoor nam de angst toe dat de sociale cohesie verder zou afnemen, mede door de afslanking van de verzorgingsstaat en het gebrek aan een gedeelde identiteit. Een nieuwe belangstelling voor actief burgerschap en voor organisaties die een bron waren van sociaal kapitaal kwam op. Door de roep om de terugkeer van de (lokale) *civil society*, zouden kerken weer een nieuwe (lokale) rol kunnen spelen. (Kennedy, 2010) Bovendien is het zo dat buurtenwerk en lokaal gericht zijn, prima passen bij kleinere kerkelijke gemeenten. Het is immers gemakkelijker om een positieve invloed op de buurt uit te oefenen, dan op een groter geografisch gebied. De aanwezigheid van een lokale kerk kan de sociale cohesie versterken door gezamenlijk en zichtbaar haar leden deel te laten nemen en betrokken te laten zijn in een relatief kleine omgeving. Echter het verlangen van kerken om lokaal betrokken te zijn en de realiteit waarbij vaak weinig actieve gemeenteleden te vinden zijn, biedt uitdagingen. Veel gemeenteleden hebben nauwelijks nog een band met de lokale gemeenschap, wat deze opzet bemoeilijkt. Dit o.a. doordat men de vrijheid heeft om te kiezen waarbij men zich wil aansluiten. Het maakt dan niet veel uit of die kerkgemeente verder weg is en regionaal gericht. Zo kiest men vaak voor een christelijke gemeenschap die ‘past’ bij wat men zoekt, een soort *lifestyle enclave*.

De keerzijde van de afname van het kerklidmaatschap is dat het waarschijnlijk geleid heeft tot een versnelling van het proces richting een echte vrijwilligersorganisatie. Want de leden die blijven, kiezen bewuster voor hun kerk en zijn dan waarschijnlijk ook meer betrokken dan vroeger het geval was. Hoewel dit overgangsproces niet vanzelfsprekend leidde tot meer hechte lokale gemeenten. Wat daarnaast opvalt is dat veel gemeenteleden zich vrijwillig inzetten buiten de kerkelijke organisatie om. Zo zijn kerken soms meer een ontmoetingsplek voor maatschappelijk actieve mensen dan zelf de basis waarvan uit maatschappelijke initiatieven ontstaan. Het lijkt wel alsof de vrijheid en keuze van het individuele kerklid om zijn of haar geloof handen en voeten te geven, gepaard gaat met een vrijblijvend en licht karakter van de christelijke gemeenschap.

De besloten gemeenschap

Veel moderne gelovigen zien de eredienst als een min of meer besloten bijeenkomst. Zij willen in vrijheid samenkomen met gelijkgezinde gelovigen, die op dezelfde manier in het leven staan. De eredienst heeft dan ook (in de beleving van kerkgangers) vaak het karakter van een samenkomst van mensen die hetzelfde geloof willen delen en beleven. De meeste kerkgemeenschappen bestaan dan ook uit mensen die afkomstig zijn uit een gedeeld sociaaleconomisch milieu, afkomst, etniciteit, of andere gemeenschappelijke gedeelde kenmerken. ‘Martin Luther King jr. zei eens dat het uur op zondagmorgen wanneer christenen in heel het land samenkomen in hun kerken het meest gesegregeerde uur was in Amerika’ (Kennedy, 2010, p. 9).

Zo lijkt het alsof kerken en hun gemeenschappen geen oog hebben voor de wereld om zich heen en alleen gericht zijn op zichzelf. Maar het besloten privé-karakter van een gemeenschap is ook iets zeer waardevols. Bovendien komt men bijeen om het publieke leven eventjes te ontvluchten en zich te oriënteren op een andere realiteit. Mensen, niet alleen gelovigen hebben het nodig om van tijd tot tijd ergens het publieke achter zich te laten, voor velen is thuis een dergelijke plek en voor gelovigen kan ook de kerk dit bieden, aldus Kennedy. (Kennedy, 2010) Het Christendom is een godsdienst die zich richt op het innerlijk geestelijk leven en daarbij de persoonlijke omgang met God zoeken. Om dit te doen is nodig om zo nu en dan momenten van afzondering te creëren en samen te komen met mede gelovigen al dan niet in grote of kleine kring. Zo zijn er naast de eredienst vaak ook momenten doordeweeks, waarin christenen zich afzonderen van het publiek leven. De besloten gemeenschappen zoals die bij Bijbelkringen, studiegroepen e.d. ervaren worden zijn hiervoor niet ongebruikelijk. De christelijke traditie en het daarbij behorende besloten kerkelijk leven is niet alleen ontstaan door externe druk van een seculiere staat, maar is altijd al inherent geweest aan het Christendom. (Kennedy, 2010)

Een contrasterende gemeenschap

Kerken vandaag de dag hebben zich veelal geschikt in de bescheiden publieke rol van vrijwilligers vereniging die zich kan profileren met een bijdrage aan een betere samenleving door het leveren van sociaal kapitaal. Echter dat wil niet zeggen dat iedereen binnen de kerk daar echt blij mee moet zijn. Zo stelt James Kennedy zich de principiële vraag of kerken hun religieuze opvattingen moeten aanpassen aan het waardenpatroon

van de *civil society*. (Kennedy, 2010) Want redeneert Kennedy, 'als de kerk zich identificeert met de samenleving, dreigt het gevaar dat de maatschappelijke belangstelling leidt tot afnemende belangstelling voor de kwaliteit van het gemeentelven' (Kennedy, 2010, p. 123). Kennedy haalt vervolgens William Cavanaugh aan wanneer hij zegt 'De kerk is geen instrument voor sociale cohesie, een organisatie die de politieke en sociale orde steunt en in stand houdt, maar een eigen bouwwerk met een eigen missie, die zelfs een zelfs 'subversieve' rol kan vervullen binnen de oude structuren van de maatschappij' (Kennedy, 2010, p. 123).

Daarna gaat hij verder door te wijzen op wat volgens hem een mogelijk alternatief is voor de kerk, namelijk een kerk als contrasterende gemeenschap. Hij werkt zijn visie verder uit door te wijzen op het belang van deze gemeenschap, voor zowel de christenen zelf als de maatschappij. In dit verband noemt Kennedy o.a. de geringe invloed van de kerk in de *civil society* en het gebrek van kwaliteit binnen de interne gemeenschap. Zo zijn vaak maar een handvol vrijwilligers die actief een bijdrage leveren aan activiteiten vanuit de kerk voor de samenleving en is die inzet dus niet kenmerkend voor de gemeenschap, maar eerder een *lifestyle* keus van enkelen. Hierdoor zal deze maatschappelijke betrokkenheid dan ook weinig doorwerking hebben op het gemeenschapsleven. Het is daarom voor de moderne kerk nodig om een andere realiteit te laten zien, juist tegenover het consumptisme wat alom aanwezig is en zich vooral richt op materialistische belangen en keuzes. De kerk kan hier een alternatieve visie bieden aan mensen om deze tijdelijke, materiële werkelijkheid te ontstijgen.

Kennedy vat met de woorden van theoloog Gerben Heitink zijn visie samen. 'Een zichtbare gemeenschap, die op vruchtbare wijze contrasteert met de wereld. Niet als een geïsoleerde of super spirituele organisatie van bijna onfeilbare heiligen, maar als een kerk vol mensen van vlees en bloed, die worden gekenmerkt door een hechte gemeenschap, christelijke discipline en een christelijke levensstijl. Een contrasterende kerk met een dynamische publieke rol is een gemeenschap die gekenmerkt wordt door diepe persoonlijke familie- en vriendschapsbanden, maar tegelijkertijd een kerk die kan communiceren met de wereld, en geïnteresseerde buitenstaander met open armen verwelkomt en deel laat worden van de gemeenschap' (Kennedy, 2010, p. 149).

3.8.3 De groei van een Christelijke gemeenschap

In zijn nieuwste boek over kerkplanting in het seculiere Westen (Paas, Church planting in the secular west: learning from the European experience, 2016), schrijft Paas over christelijke gemeenschapsvorming. Enkele relevante gedachten uit zijn werk zijn ook voor dit onderzoek relevant. Zo komt de relatie tussen gemeenschapsvorming en evangelisatie ter sprake. In een traditionele christelijke samenleving wordt aan evangelisatie gedaan vanuit de gedachte dat bekeerlingen bestaande christelijke gemeenschap doen groeien. Paas beargumenteert echter dat als evangelisatie en gemeenschap met elkaar verband houden, het niet verassend is dat nieuwe christelijke gemeenschappen voortvloeien uit evangelisatie. Dit zou een natuurlijke consequentie van succesvolle evangelisatie dan ook zijn. (Paas, 2016)

Numerieke groei

De term 'groei' wordt vaak genoemd binnen kerken en ook binnen pioniersprojecten. Vier typen groei kunnen worden onderscheiden. (Paas, Church planting in the secular west: learning from the European experience, 2016) Een daarvan komt naar voren, aangezien die veel voorkomt bij gemeenschapsstichting. Dit is numerieke groei. Welke zich primair richt op de groei van betrokken leden, de groei in opkomst en de hoeveelheid activiteiten. Dit type groei speelt een rol binnen dit onderzoek, omdat het uitgaat van het achterblijven van betrokken leden binnen de gemeenschappen van Nieuw-Westenwind.

Paas meent dat veel kerkplanten en pioniersinitiatieven uitgaan van numerieke groei. Dit komt mede doordat onder veel christenen, kerkplanting wordt gezien als een bewezen methode om de numerieke groei van de kerk te bevorderen. (Paas, Church planting in the secular west: learning from the European experience, 2016) Oorzaak van die gedachte is het framework van de *Church Growth Theory* (CGT). Een theorie die ontstaan is rond 1950, mede als reactie op het moeilijker worden van evangelisatie werk. (Paas, Church planting in the secular west: learning from the European experience, 2016) Deze theorie is hoewel gedateerd, nog steeds invloedrijk. Zeker omdat numeriek groei vaak nodig is om te overleven binnen het pioniersveld. Paas beargumenteert dat deze visie alleen al theologisch gezien onhoudbaar is. Kortweg

gezegd, legt hij uit dat als je uitgaat van deze theorie, je uiteindelijk zegt dat de gehele wereld, kerk moet worden. Immers iedereen moet zich voegen bij de christelijke gemeenschap. (Paas, 2016) Naast praktische overwegingen, is dit ook Bijbels gezien niet kloppend. Paas geeft een drietal argumenten daarvoor.

Ten eerste is het niet onze taak om Gods Koninkrijk te verwezenlijken, maar om daar deel van uit te maken. Ten tweede spreekt de Bijbel telkens over de christelijke gemeenschap als minderheid. Geen overheersende gemeenschap, maar een getuigende gemeenschap. Het gaat om de vertegenwoordiging. De gemeenschap is de eerste vrucht van de eschatologische werkelijkheid. Een gemeenschap van priesters (Paas, 2015) Dit beeld van een minderheidspositie valt ook goed te rijmen met de context van de Europese werkelijkheid. Ten derde laat Paas zien dat als de missie numerieke groei is, theologisch gezien geen plaats meer is voor de wereld. Het zou niets meer zijn dan een plek voor evangelisatie. De kerk heeft de wereld net zo hard nodig als andersom. Tenslotte geeft Paas aan dat hij niet tegen numerieke groei is, dit is ook een Bijbelse opdracht, alleen het mag nooit het einddoel vormen.

Kleine gemeenschappen

Paas benoemt verder dat wanneer nieuwe mensen zich aansluiten bij een gemeenschap, deze gemeenschap ook dient na te denken over de gevolgen van deze groei. Als groei plaatsvindt heeft dat ook gevolgen voor de interne dynamiek en structuur van het gemeenschapsleven. Meestal beginnen die processen als meer dan 50 mensen betrokken raken bij een gemeenschap. (Paas, 2016) Relaties worden dan minder hecht, omdat niet iedereen elkaar meer kan kennen. Dit maakt het op haar beurt lastiger om de natuurlijke omgang van een gemeenschap, zoals die beschreven wordt in het Nieuwe-Testament te blijven vasthouden. Wederzijdse liefde, comfort, correctie, vergeving e.d. worden aangehaald als voorbeeld. Daarnaast zal ook het leiderschap formeler, afstandelijker en bureaucratischer worden. (Paas, 2016) En niet geheel verrassend leidt dit uiteindelijk, dat een groter deel van de gemeenschap een passieve consumerende houding aanneemt. Hoewel voordelen te noemen zijn voor grotere gemeenschappen en kleine gemeenschappen ook nadelen hebben, pleit Paas wel voor de overweging om gemeenschappen niet te groot te laten worden. (Paas, 2016) Dit doet hij voornamelijk door te benadrukken dat kleine gemeenschappen veel natuurlijker het gemeenschapsleven uit het Nieuwe-Testament kunnen weerspiegelen. Paas vraagt zich dan ook af of het niet verstandig zou zijn om een te groot wordende gemeenschap te splitsen in kleinere gemeenschappen. (Paas, 2016)

Een minderheidspositie

Hoe we als christenen om kunnen gaan met de status van een minderheid, is een onderwerp wat door Paas recent uitvoerig is beschreven. (Paas, 2015) Paas doet dit o.a. door een vergelijking te maken met de joden in ballingschap. Hij haalt theologische lijnen naar voren en laat zien hoe toen de joden gestalte gaven aan hun identiteit als volk van God. Paas geeft ook handreikingen voor de christelijke kerk in een seculiere cultuur. Zoals het belang van sacramenten en symbolen, waarom het belangrijk is om de eigen identiteit te bewaren, hoe te leven als vriendelijke mensen te midden van een andere grotere groep. Dit alles zal de liturgie en spiritualiteit van een christelijke gemeenschap verrijken. (Paas, 2015) Vervolgens laat hij zien hoe de eerste brief van Petrus aansluit bij de context van een minderheidsgroep die als vreemdelingen in verstrooiing leven. (Paas, 2015) Paas benoemt hoe Petrus aansluit bij het oudtestamentische spreken over ballingschap en diaspora. De kerk wordt een koninkrijk van priester genoemd. Dit is afgeleid van Christus als de Priester-Koning die de verbinding is tussen het Oudtestamentische Israël en de Nieuwtestamentische gemeenschap. Zo vertegenwoordigt de kerk de wereld naar God toe en andersom God naar de wereld. Ook de verhouding tussen individueel- en collectief geloven wordt door Paas behandeld. Hij wijst op de term 'priester(schap)' die de aard van het heil aanwijst, namelijk christen-zijn betekent allereerst van Christus' kerk (gemeenschap) zijn. (Paas, 2015) Zo worden christenen herenigd in gemeenschap met God en elkaar en dat kan niet zonder het lichaam van Christus, ofwel de Kerk. De viering van de liturgische gemeenschap wordt zo gezien als een karakteriserend kenmerk van het christen-zijn. (Paas, 2015) Dit heeft op haar beurt weer gevolgen voor de uitstraling in de wereld. Het heil gebeurt dus door en in de gemeenschap.

Paas sluit af met het concretiseren van zijn visie op kerk- en christen-zijn als minderheid in een postchristelijke samenleving. Hij komt hierbij uit bij wat hij de priesterkerk noemt. Dit is volgens hem zowel

realistisch, bijbels verantwoord als oecumenisch gevoelig. (Paas, 2015) Het biedt allerlei aanknopingspunten voor praktische handelen. De kleine gemeenschap wordt gewaardeerd en leeft vanuit het luisteren naar God en betekenisvolle relaties aangaan met de omgeving. Vanuit een realistische en theologisch verantwoorde benadering die de wereld benaderd met evangelisatie en dienstbaarheid. De lofprijzing aan God geeft hieraan betekenis en houdt alles op elkaar betrokken. (Paas, 2015) Zo mag zij in een juiste verhouding tot de wereld staan en God naar de mensen vertegenwoordigen en vice versa.

3.8.4 Deelconclusie moderne christelijke gemeenschap

Samenvattend, het creëren van experimentele christelijke gemeenschappen kan leiden tot een beter verstaan van wat het inhoudt om in deze tijd een christelijke gemeenschap te zijn. Afhankelijk van de visie die men aanhangt kunnen christelijke gemeenschappen heel anders vorm krijgen. Twee uiteenlopende visies zijn daarbij opgevallen. Namelijk meer of minder kerkelijkheid. Hoe dan ook blijft het belangrijk om te innoveren en oecumenisch sensitief te zijn. Ten tweede is opgevallen dat christelijke gemeenschappen tegenwoordig hun plaats en rol veel meer lokaal zijn gaan zien. Hoewel dit niet per definitie leidt tot hechtere gemeenschappen. De christelijke gemeenschap lijkt veranderd te zijn naar een lichte gemeenschap, waarvan de leden kiezen in welke mate ze betrokken zijn. Bovendien heeft de gemeenschap haar publieke rol opgevat als een bron van maatschappelijk engagement en sociaal kapitaal. Het aanpassen van de christelijke gemeenschap aan de huidige samenleving ziet niet iedereen als positief. Een alternatief is een contrasterende gemeenschap. Dit sluit aan bij de beschrijving van de priesterkerk. Een realistisch, bijbels verantwoorde en oecumenische gemeenschap, die bemiddeld tussen God en mensen. Tenslotte dient bij christelijke gemeenschapsvorming niet te veel gefocust te worden op numerieke groei, dit is tenslotte niet het doel. Kleinere gemeenschappen hebben de voorkeur boven grotere gemeenschappen. Dit niet alleen omdat ze de minderheidspositie van christenen serieus nemen, maar ook omdat ze een natuurlijk en hecht gemeenschapsleven bevorderen.

3.9 Conclusie

Allereerst valt op dat in onze huidige Westerse samenleving, een verschuiving is opgetreden van het collectief naar het individu. En hoewel maar weinig mensen zich echt bewust zijn hoe onze Westerse maatschappij een continue en permanente invloed heeft op ons persoonlijk leven, denken en doen, geloven maar net zo weinig in een puur zelfgericht leven. De meesten mensen zoeken ergens hoe ze dit zelfgerichte bestaan kunnen overstijgen. Met de overtuiging dat de echte betekenis van het leven niet gevonden wordt zonder intens contact met anderen. Dit is altijd al een wezenlijk aspect van de christelijke gemeenschap geweest. Leven met het besef van die andere realiteit, een werkelijkheid die het bestaan van dit aardse leven overstijgt. In de overtuiging dat alleen in hechte gemeenschap met elkaar de ware betekenis van het leven, namelijk Gods werkelijkheid, ervaren wordt.

Echter onze zelfgerichte, postmoderne, post-christelijke maatschappij en het individualistisch taalveld waar we ons zo vaak mee uitdrukken, heeft moeite om woorden te geven aan deze overtuiging. De heersende opvatting van het individuele denken heeft veel vrijheid verschaft, maar moet ook worden bevraagd. De radicale breuk met ons verleden, heeft ons bevrijd maar eveneens geknecht. Met de afbrokkeling van traditionele vormen van verbinding, die ook morele betekenis verlenen aan het leven, is het gemeenschapsgevoel afgenomen. De intrede van het therapeutisch denken, kan niet voldoende alternatief bieden om het belang van een hechte gemeenschap goed te ondervangen. Gezamenlijke activiteiten worden te vaak gedreven door een persoonlijke behoefte en nutsvoorziening. Helaas is ook de moderne christelijke gemeenschap hierdoor beïnvloed. En ook zij bevindt ze zich veelal ergens tussen een hechte *ekklesia* en een *lifestyle enclave*.

We dienen daarom realistisch te zijn en te erkennen dat christelijke gemeenschapsvorming niet eenvoudig tot stand zal komen. Als christenen zijn we een minderheid en dit zal niet snel veranderen. Echter dit betekent geenszins dat nieuwe christelijke gemeenschapsvorming minder hoopvol dient te zijn. We mogen nieuwe experimentele vormen van christelijke gemeenschappen creëren. Waarschijnlijk kleiner in omvang, maar daarmee niet minder wezenlijk. Priesterlijk bemiddelen en een contrasterende gemeenschap vormen tegenover het consumerende en individuele karakter van de samenleving. Vanuit de overtuiging

dat we tekenen laten zien van Gods Koninkrijk. Niet om het Koninkrijk zelf te voltooien, maar om deel uit te maken van Zijn missie. Daarbij zal onze queeste naar een betekenisvol bestaan ons nooit terug kunnen voeren naar hoe het ooit was. We zullen moeten innoveren, maar daarbij wel open blijven staan voor waardevolle elementen uit het verleden. Die elementen kunnen wederom van belang zijn om de betekenis van het leven ten volste te ervaren en te doorgronden. Het wezen van de vroegchristelijke *ekklesia*, is daarom bij uitstek geschikt als voorbeeld. Het omzien naar elkaar, gekend zijn en een geloofsovertuiging dat het leven zin geeft. Belah, die vanuit een seculier standpunt schrijft, verwoordt het mooi in het volgende citaat; *‘Perhaps enduring commitment tot those we love and civic friendship toward our fellow citizens are preferable tot restless competition and anxious self-defense. Perhaps common worship, in which we express our gratitude and wonder in the face of the mystery of being itself, is the most important thing of all. If so we will have to change our lives and begin to remember what we have been happier to forget ‘* (Belah, 1996, p. 295).

4. Resultaten praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit het praktijkonderzoek gepresenteerd. Daarmee wordt antwoord geven op deelvragen vier t/m zes. De indeling van dit hoofdstuk is zo gedaan dat verschillende onderdelen van het praktijkonderzoek elkaar opvolgen. Hoewel de verschillende deelresultaten apart worden besproken geven zij samen een goed beeld van de praktijk van Nieuw-Westenwind. Allereerst wordt de visie en het beleid van Nieuw-Westenwind onderzocht. Dit is van belang, omdat deze leidend zijn geweest voor hoe het project Nieuw-Westenwind vorm heeft gekregen. Ook wordt daarmee tegelijk onderzocht wat over christelijke gemeenschapsvorming geschreven is en welke doelstellingen en visie daaraan gekoppeld zijn. Daarna komen de uitwerkingen van de visie en de ondernomen initiatieven aan bod. Het beeld wat daaruit komt laat zien hoe uiteindelijk in de praktijk is gewerkt aan gemeenschapsvorming. Aansluitend volgen de resultaten die voortkomen uit diverse interviews met betrokkenen binnen Nieuw-Westenwind. Zo is achterhaalt hoe men staat tegenover (christelijke) gemeenschapsvorming en wat de invloed daarvan is geweest op de vorming van de beoogde gemeenschappen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting en interpretatie van de resultaten.

Het praktijkonderzoek volgt de literatuurstudie op. In het praktijkonderzoek is onderzocht of hetgeen wat in de theoriestudie gezegd wordt m.b.t. gemeenschapsvorming en sociale verbanden correspondeert met de praktijk van Nieuw-Westenwind. Het praktijkonderzoek geeft zo vanuit een ander perspectief weer hoe de eerder onderzochte processen en invloeden, waar (christelijke) gemeenschapsvorming mee te maken heeft, van invloed zijn geweest binnen Nieuw-Westenwind. We zullen nu eerst gaan kijken naar de visie, missie en doelstellingen van de pioniersplek.

4.1 Visie & beleid

Voor dit onderdeel is onderzoek gedaan naar wat Nieuw-Westenwind, en de stuurgroep achter Nieuw-Westenwind, hebben geformuleerd als het gaat om het vormen van gemeenschappen. Dit is gedaan a.d.h.v. beleidstukken. De belangrijkste vragen bij dit onderdeel zijn dan ook; welke visie is leidend geweest de afgelopen drie jaar? En welke doelen zijn gesteld om vanuit Nieuw-Westenwind aan de slag te gaan met gemeenschapsvorming in de praktijk? Dit is van belang omdat het de basis vormt van hoe verder binnen Nieuw-Westenwind is gewerkt aan gemeenschapsvorming en welke uitwerking het beleid heeft gehad.

4.1.1 Projectplan stuurgroep

In het projectplan; Pionieren rondom bestaande kernen in Amsterdam Nieuw-West (Meulen, Nijkamp, & Schekkerman, 2013) worden een aantal zaken genoemd die inzicht geven over de insteek van het pioniersproject Nieuw-Westenwind.

Allereest is het van belang om te weten dat drie protestantse wijkgemeentes in Amsterdam Nieuw-West gezamenlijk het initiatief genomen hebben om dit pioniersproject op te starten. Daarbij wordt in het projectplan het algemene uitgangspunt aangetroffen; ‘(...) zo veel mogelijk mensen te betrekken bij (nieuwe) gemeenschapsvormende activiteiten geënt op onze christelijke geloofstraditie, qua vorm en inhoud afgestemd op de bewoners van Amsterdam Nieuw-West. (Meulen, Nijkamp, & Schekkerman, 2013)’

Vervolgens staat in de toekomstvisie beschreven dat men een vermoeden heeft dat bij de bewoners van Nieuw-West behoefte is aan gemeenschapsvorming, op wat voor wijze dan ook. Daarbij wordt vermeld dat de kerk een eeuwenlange traditie heeft als het gaat om gemeenschapsvorming rondom het verhaal van Jezus en dat dit kansen biedt. Het gaat verder door een toekomst te omschrijven, waarin naast de bestaande gemeenschappen, meerdere duurzame gemeenschappen met nieuwe mensen ontstaan.

Tenslotte wordt bij gemeenschapsvorming door de stuurgroep gedacht aan ‘(...)’open’ en ‘inclusief’: alle mensen zijn welkom (...). (Meulen, Nijkamp, & Schekkerman, 2013)’

De strategie rondom de realisatie van nieuwe gemeenschappen wordt beschreven als het zoeken van aansluiting bij wat de bewoners in Nieuw-West bezighoudt. Hierbij worden activiteiten georganiseerd in het kader van gemeenschapsvorming of geven zij mogelijkheid tot het vormen van nieuwe gemeenschappen, hoe fluïde of virtueel deze ook mogen zijn. Verder is het zo dat het project alle ruimte kreeg om te experimenteren met nieuwe vormen van gemeenschappen (Meulen, Nijkamp, & Schekkerman, 2013).

Concreet staat m.b.t gemeenschapsvorming de volgende doelstelling geformuleerd: ‘Aan het eind van het project zijn honderden mensen betrokken bij een of meer nieuwe vormen van gemeenschap, waarbij het gemeenschapsverband los kan zijn en ook gevormd kan zijn rond digitale media. We achten 300 betrokken mensen reëel en stellen als doel voor dit project dat minimaal moet worden gehaald: 80 (Meulen, Nijkamp, & Schekkerman, 2013).’

4.1.2 Visie Nieuw-Westenwind

De visienota (Lange, Jong, & Doorn, 2014) die het kernteam van Nieuw-Westenwind zelf heeft opgesteld, geeft een inzicht in welke verwachtingen en ideeën Nieuw-Westenwind koesterde m.b.t gemeenschapsvorming. De visie waarmee de afgelopen jaren is gewerkt, is gebaseerd op basis van het projectplan, inventarisatie en inhoudelijke bezinning en is als volgt gedefinieerd:

‘Vorming van (een netwerk van kleine) christelijke gemeenschappen die aansluiten bij wat bewoners bezighoudt en waar betrokkenen zichzelf verantwoordelijk weten voor zowel inhoud en vorm, als organisatie. Aan het eind van de projectperiode hebben deze gemeenschappen een zodanige (geloofsinhoudelijke en praktische) impuls gekregen dat zij binnen het geheel van de PKA, met name Nieuw-West, zelfstandig voortgang kunnen vinden. Dit met een sluitende begroting’ (Lange, Jong, & Doorn, 2014).

4.1.3 Deelconclusie visie & beleid

In de bovenstaande visie en doelstelling vallen een aantal zaken op. Zo wordt aangenomen dat men in het stadsdeel Nieuw-West behoefte heeft aan gemeenschap, in welke vorm dan ook. Het project Nieuw-Westenwind krijgt daarom ook de ruimte om te experimenteren met de vorm en inhoud van de gemeenschappen, zolang die maar gestoeld zijn op de christelijke geloofstraditie. Verder dienen de geloofsgemeenschappen duurzaam, open en inclusief te zijn. Strategisch gezien wordt ingezet op het zoeken van aansluiting bij de bewoners van Nieuw-West, waarbij diverse activiteiten in het kader van gemeenschapsvorming worden georganiseerd. De doelstelling gaat uit van 300 betrokken mensen in de gemeenschappen, waarbij de ondergrens op 80 is gezet. De visie die volgt, gaat uit van meerdere gemeenschappen, waarbij de betrokkenen zich verantwoordelijk weten voor zowel inhoud, vorm en organisatie. Zij dienen zelfstandige duurzame gemeenschappen te zijn binnen de PKA en kunnen zelfstandig verder gaan. Al deze plannen zijn opgesteld, voorafgaand aan de start van het pioniersproject. We willen daarom in de volgende paragraaf bekijken wat de uitwerkingen zijn geweest in de afgelopen drie jaar en welke resultaten daarmee zijn behaald op het gebied van gemeenschapsvorming.

4.2 Gemeenschap in de ondernomen initiatieven

Nieuw-Westenwind heeft een hoop ondernomen de afgelopen drie jaar. Al deze initiatieven hebben een eigen insteek, doel(groep) en uitwerking gekregen. Hierbij zijn verschillende mensen betrokken (geweest). Zodoende wordt gesproken over verschillende ‘gemeenschappen’ binnen Nieuw-Westenwind. Hoe aan de beoogde gemeenschappen uit het projectplan en de visienota is gewerkt wordt hieronder duidelijk. Om een beeld te krijgen van hetgeen is gedaan, is de meest recente evaluatie van 20 februari (Nieuw-Westenwind, 2017) geraadpleegd. Een vijftal van de ondernomen initiatieven is in het kader van dit onderzoek gekozen en verder toegelicht. De keus voor deze vijf activiteiten is vooral gebaseerd op de mogelijkheid om daar onderzoek naar te doen. Aansluitend worden drie van deze initiatieven verder toegelicht a.d.h.v. observaties die zijn gedaan. De andere twee initiatieven konden omwille van diverse redenen niet geobserveerd worden, maar zijn hieronder wel opgenomen omdat ze terugkomen in diverse interviews en gesprekken.

4.2.1 Korte beschrijving initiatieven

Stadsdeeldominee

Een initiatief waarbij christelijke presentie/aanwezigheid een gezicht krijgt in de vorm van een concreet persoon, de Stadsdeeldominee. Door het netwerken met verschillende maatschappelijke organisaties zijn contacten ontstaan. Hierbij kan gedacht worden aan contacten met hulpverleningsorganisaties en buurt- en opbouwwerk vanuit de Huizen van de Wijk. Daarnaast neemt de Stadsdeeldominee ook deel aan interculturele thema-avonden, dialooggesprekken (zie bijlage 2), panelgesprekken of het ontvangen van schoolklassen met het oog op kennismaking met de christelijke geloofstraditie, e.d. Verder zijn contacten

opgedaan met verschillende geloofsgemeenschappen in Amsterdam Nieuw-West rond het organiseren van events.

De Windhoos

De Windhoos (zie bijlage 3) is een herkenbare ontmoetingsplaats (kraampje) dat gemiddeld een keer in de twee weken in Nieuw-West opgezet wordt. Zowel toevallige voorbijgangers als regelmatige bezoekers komen langs voor een praatje. De Windhoos is een herkennings- en presentieplek geworden in Slotervaart, m.n. op het Sierplein. Op festivals en bijzondere feestdagen is De Windhoos en de daarbij gebruikte werkvormen ingezet om mensen aan het denken te zetten c.q. te prikkelen op het gebied van zingeving, geloof en identiteit.

Nieuw-Westenwind Stilte

Nieuw-Westenwind (zie bijlage 4) biedt diensten voor zoekers, denkers, twijfelaars, nieuwsgierigen en mensen die met symbolen of rituelen vorm willen geven aan diepere lagen. Gewerkt wordt met thema's die schuilgaan achter het alledaagse. Kenmerkend zijn verhalen uit de bijbel, de kritische noot, meepraten of meeluisteren, rituelen en symbolen, livemuziek, drankjes en een compleet verzorgde lunch. Dit allemaal in een gezellige en sfeervol café. Nieuw-Westenwind-Stilte heeft een frequentie van eens per 6 weken.

Bijbel en Koran lezen

Bijbel en Koran lezen is een intercultureel initiatief met relevante maatschappelijke raakvlakken in Huis van de Wijk Pluspunt. Het doel is om vertrouwen te blijven winnen en op basis van ontwikkelingen te handelen naar gelang van zaken. De Bijbel en de Koran dienen als inspiratie en vormen de (inhoudelijke) functie voor de ontmoeting en het gesprek tussen moslims en christenen.

Doorgeven aan Kinderen/De Bijbel! Huh...?

Een korte serie om in het licht van Bijbelse verhalen en verwerkingsvormen, ouders handvatten aan te reiken om aan hun kinderen door te geven wat zij zelf van waarde vinden. Enkele ouders hebben zich ingezet voor de inhoud en de uitwerking van dit initiatief (zie bijlage 5). De deelname is minimaal gebleken en dit initiatief is vroegtijdig gestopt.

4.2.2 Observatie Stadsdeeldominee

Het concept van Stadsdeeldominee lijkt vooral het vertegenwoordigen van Nieuw-Westenwind en de bredere christelijke gemeenschap bij allerlei bijeenkomsten, projecten of initiatieven die in het stadsdeel Nieuw-West worden georganiseerd. Het is een vorm van christelijke presentie. Wat uit de observatie van de dialoogavond (zie bijlage 2) bovenal opvalt, is dat de deelname van de Stadsdeeldominee niet (direct) te maken heeft met christelijke gemeenschapsvorming. De meerwaarde van dit initiatief zit vooral in de zichtbaarheid vergroten van o.a. Nieuw-Westenwind. Het ontbreken van een officiële en duidelijke rol voor de stadsdeeldominee, behalve die van gespreksleider is kenmerkend. Echter het present zijn op een dergelijke bijeenkomst kan wel leiden tot nieuwe contacten en netwerken.

4.2.3 Observatie de Windhoos

Een tweede observatieonderzoek is gedaan bij het initiatief De Windhoos (zie bijlage 3). Het opvallende kraampje wat regelmatig op een plein in Nieuw-West wordt opgezet roept herkenning en nieuwsgierigheid op bij mensen. Toch kwamen maar weinig mensen even langs voor een praatje. Echter op andere dagen zou dit anders kunnen zijn, maar dat is niet onderzocht. Diegenen die wel langskomen zijn vaak buurtbewoners uit de omliggende woningen. Het zijn veelal mensen die behoefte hebben aan een luisterend oor. Deze incidentele contacten, worden vriendelijk ontvangen en na een kort gesprek gaan zij weer verder. Een echte gemeenschap is het niet te noemen, vanwege het gebrek aan een vaste betrokken groep. Het valt dan ook meer onder een vorm van christelijke presentie.

4.2.4 Observatie Nieuw-Westenwind Stilte

Het initiatief Nieuw-Westenwind Stilte bood een zeer interessante mogelijkheid om een groep mensen te onderzoeken die betrokken zijn bij Nieuw-Westenwind. In tegenstelling tot de andere geobserveerde initiatieven, De Windhoos en Stadsdeeldominee leek dit initiatief het meeste weg te hebben van een

(christelijke) gemeenschap binnen Nieuw-Westenwind. Dit mede door de grootte van de groep, de gedeelde interesse in het concept, de omgang met elkaar en bovenal de duurzame betrokkenheid van de meeste deelnemers. Tijdens een van deze bijeenkomsten is onderzoek gedaan d.m.v. participerende observatie en zijn in de groep gesprekken gevoerd over en vragen gesteld m.b.t. het thema gemeenschap. De resultaten van die bijeenkomst (zie bijlage 4) zullen hieronder worden besproken.

Wat in eerste instantie opviel is de (vaste)locatie van Nieuw-Westenwind Stilte. Die is toegankelijk en straalt een fijne sfeer uit. De gasten werden verwelkomd en praten gezellig wat met elkaar. Twaalf mensen, inclusief Martin en ondergetekende vormden het gezelschap. Wat zeer divers te noemen is. Zowel jongvolwassenen, koppels, 60-plussers, kerkgangers als niet-gelovigen waren aanwezig. Na een korte inleiding is doorgepraat a.d.h.v. stellingen over het thema gemeenschap en sociale betrokkenheid. De groep pakte de stellingen goed op en de stellingen leidden tot prikkelende gesprekken. Na ongeveer dertig minuten zijn de gesprekken plenair besproken. Vervolgens liep de bijeenkomst ten einde, waarna eenieder kon genieten van een heerlijke lunch. Nadat gezellig samen is gegeten en nagepraat ging iedereen langzaam weer op huis aan. De inhoudelijke resultaten van de vele gesprekken worden in het volgende gedeelte gepresenteerd.

4.2.5 Deelconclusie gemeenschap in de ondernomen initiatieven

Uit de bovenstaande observaties en beschrijvingen kunnen we concluderen dat, hoewel veel is ondernomen door Nieuw-Westenwind, maar weinig initiatieven echt kenmerken vertonen van christelijke gemeenschapsvorming. Kenmerkend is dat De Windhoos vooral een herkenbare ontmoetingsplek is voor een gesprek met buurtbewoners, met veelal incidentele contacten. Het initiatief Stadsdeeldominee is geen gemeenschapsvormingsinitiatief, maar voornamelijk een vorm van christelijke presentie. Als derde, de deelnemende groep aan de activiteit Bijbel en Koran lezen. In de beschrijving daarvan wordt uitgelegd hoe vanuit diverse (religieuze)achtergronden wederzijds begrip, vertrouwen en contact wordt opgebouwd. Echter binnen deze activiteit is geen christelijke gemeenschap aanwezig, maar eerder christelijke presentie of een multireligieuze gemeenschap. Dit komt doordat het initiatief vanuit meerdere organisaties is opgezet en niet exclusief gericht is op het christelijk geloof. Als vierde is de activiteit, de Bijbel! Huh...? gericht op kinderen. Doordat dit initiatief vroegtijdig is gestopt, valt over een eventuele gemeenschap weinig te zeggen. Wel komt dit initiatief in het volgende gedeelte terug. Waarbij een aantal vrijwilligers die betrokken zijn bij dit initiatief vertellen over hun ervaringen en het element van gemeenschap ook genoemd wordt. Tenslotte is Nieuw-Westenwind Stilte onderzocht, dat vanuit een christelijke bron met een groep mensen zich buigt over zingeving. Dit is een redelijke vaste groep, die betrokken is met elkaar en een gedeelde interesse heeft. Hierdoor kan dit initiatief nog het meest van alle initiatieven worden bestempeld als christelijke gemeenschapsvorming. Nu aan de hand van verschillende initiatieven is beschreven hoe gewerkt is aan christelijke gemeenschapsvorming, wordt nader onderzocht hoe verschillende personen betrokken waren bij deze initiatieven en hoe zij dachten over het thema gemeenschap binnen Nieuw-Westenwind.

4.3 Verwachtingen, ervaringen en gedachten over gemeenschap

In het vorige gedeelte hebben we een aantal initiatieven uitgelicht om te zien in hoeverre gewerkt is aan gemeenschapsvorming. Dit gedeelte behandelt de verschillende verwachtingen, ervaringen en gedachten die spelen bij de betrokkenen bij de initiatieven. Al deze betrokken zijn op een bepaalde manier van invloed geweest op de gemeenschapsvorming binnen Nieuw-Westenwind. Vanuit dit perspectief is het goed om dieper te kijken naar hun beweegredenen, gedachten en ervaringen en kunnen we afleiden hoe de betrokkenen tegenover gemeenschapsvorming staan. Dit helpt uiteindelijk om te achterhalen waarom de vorming van een duurzame christelijke gemeenschap de afgelopen jaren zo lastig is gebleken. Verder geven deze resultaten meer inzicht en daarmee sturing in het uiteindelijk advies dat meegegeven wordt aan het einde van dit onderzoeksrapport. Door verschillende partijen te onderzoeken is getracht een goed beeld te geven van de diversiteit aan mensen die zich op enige wijze hebben verbonden aan Nieuw-Westenwind. Om te beginnen, zullen de resultaten uit de interviews met het kernteam worden behandeld. Vervolgens vertellen de interviews met enkele betrokken vrijwilligers waarom zij betrokken waren, maar ook hoe gemeenschapsvorming daarbij een rol speelde. Als laatste worden de gesprekken die gevoerd zijn met de groep binnen Nieuw-Westenwind Stilte gepresenteerd. Hun idee van sociale verbinding en betrokkenheid geeft een indruk hoe de doelgroep van Nieuw-Westenwind kijkt naar (christelijke) gemeenschapsvorming.

4.3.1 Interviews met het kernteam

Uit de gestructureerde interviews met de drie leden van het kernteam is een hoop bruikbare informatie gekomen m.b.t. hun kijk op gemeenschapsvorming binnen het project Nieuw-Westenwind. Ook blijkt uit deze interviews de diverse verwachtingen van het project en worden de ervaringen achteraf genoemd (zie bijlage 1). Het is echter goed om eerst kort te vermelden wie deze kernteamleden zijn en wat hun functie is binnen het team. Klaas de Lange is als pionier verbonden aan Nieuw-Westenwind en is daar fulltime in dienst. Martin de Jong en Jeannet van Doorn zijn beiden parttime werkzaam bij Nieuw-Westenwind, waarbij Martin en Jeannet beiden als ondersteunende krachten werken. Klaas, Martin en Jeannet vormen gezamenlijk het kernteam en geven leiding aan de verschillende activiteiten en onderdelen van Nieuw-Westenwind.

Terugkijkend op de gemeenschapsvorming

Door het kernteam worden verschillende punten benoemd, wanneer het gaat over wat Nieuw-Westenwind m.b.t. gemeenschapsvorming gedaan heeft. Een belangrijk punt is dat Nieuw-Westenwind een twee sporenbeleid gehanteerd heeft, namelijk presentie en gemeenschapsvorming. Dit was mogelijk en wenselijk, o.a. vanwege de diversiteit en complementariteit van het team en de vooraf gestelde projectdoelen. Verder wordt aangegeven, dat de focus vooral lag bij het opzetten van activiteiten en presentie en minder op gemeenschapsvorming. Daarbij wordt aangehaald dat als gemeenschapsvorming het hoofddoel zou zijn, dat dit dan ook de volledige aandacht vereist. De aandacht voor een brede doelgroep wordt als positief punt aangehaald. Wat bovendien benoemd wordt, is dat de groep van Nieuw-Westenwind Stilte het meeste lijkt op een gemeenschap binnen Nieuw-Westenwind (zie bijlage 4). Opvallend is dat dit initiatief het laatste opgestarte onderdeel vanuit Nieuw-Westenwind is. Deze groep heeft de meeste potentie volgens het kernteam om in zowel kwantiteit als kwaliteit verder te groeien als gemeenschap. Juist omdat het zo goed loopt en de groep betrokken is bij het initiatief. Bovendien helpt het dat deze gemeenschap telkens op een vaste locatie samenkomt.

De Bijbel-Koran groep wordt ook specifiek genoemd, met de kanttekening dat deze groep niet alleen vanuit Nieuw-Westenwind is ontstaan. Ook is niet zeker of in die groep wel een echte gemeenschap te zien is, juist vanwege de gemixte (religieuze)groep en organisaties erachter. De Windhoos wordt aangehaald, maar duidelijk is dat uit dat initiatief alleen incidentele contacten met een kwetsbare groep mensen komen en geen echte gemeenschap ontstaat (zie bijlage 3). Tenslotte is het interessant dat iemand van het kernteam benoemt dat het kernteam zelf eigenlijk ook een gemeenschap is, althans zo kan ernaar gekeken worden. Dit zou dan ook de basis kunnen zijn voor verdere gemeenschapsvorming. Echter door de kleine omvang van het team en de waarschijnlijkheid dat niet het complete team betrokken zal blijven bij Nieuw-Westenwind, maakt deze gemeenschap kwetsbaar en minder duurzaam.

Naast het bovenstaande komen uit de interviews met het kernteam minder positieve elementen m.b.t. het vormen van een gemeenschap naar voren. Zo wordt door eenieder aangekaart dat het gebrek aan focus niet altijd bevorderlijk is geweest voor het vormen van gemeenschappen. Dit heeft betrekking op zowel de brede doelgroep, het ontbreken van vaste locaties, diverse doelstellingen, groot geografisch gebied, als het gebrek aan samenhang tussen de verschillende onderdelen van Nieuw-Westenwind. Vervolgens geeft het kernteam aan dat het project gewoonweg te weinig tijd had om echte gemeenschappen te vormen. Drie jaar is naar hun mening te kort. Als derde wordt vermeld dat van tevoren wellicht beter nagedacht had kunnen worden in welke fase van het project de betrokken mensen en middelen nodig geweest waren. Zodoende was misschien een andere aanpak gekozen. Als laatste punt valt op dat wederom de nadruk op christelijke presentie benoemd wordt als mogelijke verklaring voor het achterblijven van gemeenschapsvorming.

Verwachtingen en ervaringen kernteam

In de interviews met de leden van het kernteam (zie bijlage 1) komen naast de hierboven genoemde terugblik, de verwachtingen en ervaringen van de afgelopen drie jaar terug. Die resultaten worden in dit gedeelte uitgewerkt. Wanneer gevraagd wordt naar de initiële verwachtingen rondom het project Nieuw-Westenwind zien we dat ze alle drie anders tegenover het project stonden. Zo heeft de een hogere

verwachtingen en acht de doelstelling realistischer, dan een ander. Sommige zetten, mede vanuit eigen ervaring, vraagtekens rondom de doelen van gemeenschapsvorming. Ze hadden vooral verwacht resultaat te boeken rondom de verschillende activiteiten gericht op presentie, waarbij iedereen open stond om veel te leren en te pionieren en zin had om aan de slag te gaan. Hierbij werd gedacht dat veel ontdekt en verkent moest worden, voordat daadwerkelijk aan de slag gegaan kon worden. Enige scepsis in de groep m.b.t. de ambities van de stuurgroep speelde mee, maar het projectplan is leidend geweest in het werk. Dit plan wordt omschreven als helder en duidelijk en hieraan heeft het team zich gehouden. Daarbij heeft de nadruk meer op presentie en minder op gemeenschapsvorming gelegen. Gemeenschapsvorming was dan ook lastig te voorspellen.

Achteraf ziet men vooral de positieve kant van het project in en is men niet teleurgesteld. Wel had men meer gehoopt, waarbij wordt gezegd dat veel gelukt is, maar niet alles. Veel contacten zijn gelegd, maar gemeenschapsvorming bleek lastig. Toen gevraagd werd hoe men tegen gemeenschap en de vorming daarvan aankijkt, trok het kernteam de conclusie dat kleinschalige gemeenschappen naar verwachting meer toekomst hebben dan grotere. Daarnaast is het überhaupt spannend hoe christelijke gemeenschapsvorming in de toekomst vorm gaat krijgen. Pionieren blijkt uitdagend zeker met het oog op gemeenschap, maar dat wil niet zeggen dat men de meerwaarde van duurzame christelijke gemeenschappen niet inzielt.

Afsluitend is gevraagd naar mogelijke verbeterpunten en de verwachtingen rondom gemeenschapsvorming in de toekomst. Gewezen wordt op het potentieel van de Stadsdeeldominee. Dit initiatief zou allereerst zich bezighouden met presentie, maar indirect zou het gemeenschapsvorming kunnen stimuleren. De gedachte hierachter is dat meer samengewerkt dient worden met andere kerken in de buurt. Zo kunnen mensen die zoekend zijn naar verdieping, doorverwezen worden naar een geschikte(re) gemeenschap. Echter dit vormt nog geen nieuwe gemeenschappen, zoals beoogd is binnen het project. Het team is het met elkaar eens dat meer specifieke focus vereist is op het vormen van gemeenschappen en meer tijd nodig is om gemeenschappen te laten groeien.

4.3.3 Interviews met vrijwilligers

Naast het kernteam zijn ook anderen betrokken geweest vanuit Nieuw-Westenwind om verschillende activiteiten op te starten en te begeleiden etc. Deze vrijwilligers hebben zich voor een bepaalde tijd gecommitteerd en hebben gemeenschappelijk iets ondernomen met en voor elkaar. Een initiatief waar vrijwilligers hebben meegeholpen is de activiteit, de Bijbel! Huh...? Dit was primair bedoeld als activiteit voor kinderen, waarbij a.d.h.v. Bijbelverhalen kinderen iets mee kregen. Een aantal mensen, hebben zich beziggehouden met het doordenken en de uitwerking hiervan. Met vier vrijwilligers uit deze groep is gesproken en een aantal vragen gesteld. Daarvan hebben twee vrijwilligsters tijdens de evaluatie van de activiteit vragen beantwoord. (zie bijlage 5). Tenslotte is een echtpaar geïnterviewd dat, na kort betrokken te zijn geweest, is afgehaakt (zie bijlage 6). Voor het onderzoek is het van belang om te zien hoe deze vrijwilligers betrokken waren en wat hun drijfveren zijn geweest. Dit omdat zij medebepalend zijn geweest binnen Nieuw-Westenwind. Uit de gesprekken komt ook hun kijk op gemeenschapsvorming binnen Nieuw-Westenwind en specifiek dit initiatief terug.

Groepsgevoel en de afname van commitment

Ten eerste zien we dat de twee vrijwilligsters, die bij de evaluatie waren, beide benoemen dat hun doelstelling was om de Bijbelverhalen, waarmee ze waren opgegroeid, door te geven aan kinderen. Het idee van gemeenschapsvorming komt niet expliciet naar voren. Wel benoemen ze dat naast de kinderactiviteit, ze het idee hadden om na de bijeenkomst met iedereen bij elkaar te komen. Dit zou inclusief de ouders zijn waarbij gezellig een hapje, drankje en wat nagepraat wordt over de Bijbelverhalen. Verder vertellen de twee vrijwilligsters dat ze samen met een aantal andere mensen een groep vormden die dit idee verder zou uitwerken. Echter om onbekende redenen zijn de andere vrijwilligers afgehaakt ergens in het voortraject. Deze twee dames hebben dan ook uiteindelijk zelf het idee verder uitgewerkt en uitgevoerd. Daarbij wordt benoemd dat de activiteit helaas al na twee keer gestopt is, omdat de belangstelling uitbleef. Dit kwam voor beide vrijwilligsters onverwachts, aangezien ze vooraf gedacht hadden dat men belangstelling voor dit concept zou hebben.

Tijdens de evaluatie van de activiteit (zie bijlage 5) is o.a. aangehaald dat het team te klein was en dat eerst een ‘community’ gevormd had moeten worden om zo meer draagvlak te creëren. Een ander punt wat benoemd werd, is dat men te snel uitging van belangstelling, terwijl dit niet goed onderzocht was. Andere interessante feedbackpunten waren dat te veel focus lag op de inhoud en minder op het leggen van contacten. Bovendien denkt men dat het drukke leven niet bevorderlijk is om gezamenlijk dit soort activiteiten te ondernemen. Al met al klinkt het toch alsof bepaalde kenmerken van gemeenschap verwacht werden. Denk hierbij aan het werken in een groep, de gedeelde drijfveren en het groepsgebeuren na afloop van de activiteit waar men op hoopte. Daarnaast wordt specifiek aangegeven dat ze meer een community hadden willen opbouwen om gezamenlijk aan dit initiatief te werken. Het gedeelte hierna behandelt de uitkomsten uit het interview met de vrijwilligers die halverwege dit initiatief zijn gestopt.

Geen gemeenschapsvorming verwacht

Het echtpaar dat halverwege het traject is uitgestapt (zie bijlage 6 voor het interview), vertelde dat hun betrokkenheid vooral bestond uit het participeren in de groepsgesprekken en het meedenken over manieren om het doorgeven van de Bijbelverhalen vorm te geven. Zij zijn benaderd via vrienden die hadden gezegd dat zij wel interesse hadden om dieper en op andere manieren met hun geloof bezig te zijn. Zodoende heeft Klaas de Lange hen gevraagd om mee te doen met het uitwerken van deze activiteit. Wanneer naar hun drijfveren gevraagd wordt benoemen zij dat ze vooral tijd wilde maken om samen met andere ouders uit de omgeving ervaringen te delen om vorm te geven aan een christelijke opvoeding van hun kinderen. Wat opvalt is dat ze benoemen dat het initiatief waar zij zich aan hadden gecommitteerd gaandeweg is veranderd in een andere richting dan wat het echtpaar in eerste instantie voor ogen had. Zo wilde dit echtpaar zich bovenal richten op zichzelf en daarbij ervaringen delen met anderen in de hoop dat de groep zou uitbreiden. Echter volgens hen nam het project meer de vorm aan van een nieuwe gemeenschapsvorming binnen Nieuw-Westenwind. Dit was dan ook het moment dat ze zich terug hebben getrokken. Hierbij plaatsten ze de opmerking dat ze nog steeds graag mee zouden denken m.b.t. het vormgeven van het geloof in relatie tot kinderen, maar dat dit dan wel in een kleinere en persoonlijker setting diende te zijn. Als ze terugkijken zeggen ze dat ze hun tijd binnen de groep zeer prettig hebben gevonden en dat ze blij zijn geweest met hun betrokkenheid en participatie. Momenteel zijn ze alleen nog via Facebook en nieuwsbrieven op de achtergrond betrokken. Afsluitend vermelden ze dat ze open staan voor toekomstige betrokkenheid waar ze verdere verdieping kunnen vinden voor hun geloofsleven. Hoewel ze dus benoemen dat ze niet op een nieuwe gemeenschap zaten te wachten, benoemen ze tegelijk wel dingen die ze wel graag hadden gewild en die toch veel weg hebben van een gemeenschap. Zo zouden ze graag met andere ouders willen nadenken over het doorgeven van het geloof en hoopten ze dat de groep zou groeien. Tegelijk zeggen ze wel duidelijk dat ze op zichzelf gericht waren. In het laatste gedeelte zullen we ook nog kijken hoe vanuit de doelgroep gekeken wordt naar gemeenschap en betrokkenheid.

4.3.4 Gedachten over gemeenschap vanuit de betrokken doelgroep

Dit gedeelte bevat de gespreksresultaten van de Nieuw-Westenwind Stilte bijeenkomst (zie bijlage 4) welke al eerder is beschreven. De onderstaande resultaten geven weer wat tijdens het geheel van die bijeenkomst door verschillende mensen is genoemd in het kader van gemeenschap en verbinding. Daarbij zijn de meeste resultaten afkomstig uit de groepsgesprekken tijdens de bespreking van de stellingen (zie bijlage 4), andere resultaten zijn afkomstig uit persoonlijke gesprekken met deelnemers. Al deze gesprekken geven een redelijk beeld van hoe gedacht wordt over gemeenschap binnen de doelgroep van Nieuw-Westenwind.

Allereerst noemt een aantal mensen dat ze over het algemeen gesproken, de afname van langdurige commitment niet erg vinden. Bovendien geeft iemand aan dat het nooit een probleem is om mensen te vinden die zich kortstondig ergens aan willen verbinden. Langdurige verbindingen en relaties zijn volgens velen nu eenmaal lastig op te bouwen en kosten vaak veel tijd. Hierbij wordt gezegd dat men vaak te weinig tijd heeft en dat dit gegeven een reden is voor veel vluchtige contacten. Dit wordt beaamd door een mevrouw die aangaf dat veel contacten kortstondig en oppervlakkig zijn. Ze zei hierbij dat het drukke leven van haar nu eenmaal niet toelaat om je aan veel mensen of zaken te verbinden en echt iets op te bouwen. Je moet ergens aansluiting bij hebben om daar ook echt langer de tijd in te willen steken. Wel geven een aantal mensen aan dat ze behoefte hebben aan diepgang en betekenisvolle relaties, hoewel erbij gezegd

wordt dat ze daar selectief in zijn. Zo vertelt iemand dat veel mensen gewoonweg niet boeiend zijn. Ze vindt het dan ook knap als mensen hoe dan ook zich blijven inzetten voor anderen ondanks dat ze zelf niks 'halen' uit dit contact.

Het zelf invullen van waaraan commitment gegeven wordt, ervaart men als een vrijheid. Als een bepaalde commitment niet meer past bij je dan is het niet verkeerd om daarvan af te stappen. Zolang je de ander maar niet schaadt, voegt iemand toe. Wat ook aangehaald wordt is het feit dat om echte hechte banden met iets of iemand op te bouwen, vertrouwen en een veilige omgeving nodig zijn. Een voorbeeld hiervan is Nieuw-Westenwind Stilte, waar men sneller open durft te zijn en persoonlijke gedachten durft te delen. Dit heeft te maken met het gedeelde uitgangspunt, namelijk bezinning. Iemand haalt nog aan dat je wel jezelf kwetsbaar moet kunnen opstellen om echt contact te leggen met een anderen dat dit wederzijds moet zijn, omdat het anders niet werkt. Mensen de ruimte geven en niet bij voorbaat stigmatiseren of in een vakje plaatsen heeft hier erg mee te maken. Tenslotte is het gemakkelijker om ergens iets op te bouwen en bij te blijven als je er een geschiedenis hebt, geeft iemand aan. In de stad heeft lang niet iedereen binding met alles wat lokaal gebeurt en daarom ook niet zo snel ergens iets zal opbouwen. Er is vaak geen geschiedenis in de omgeving waarin men zich bevindt.

Op de vraag, waarom mensen altijd elkaar opzoeken en ergens bij willen horen, geven een aantal aan dat het diep in de mens zit om gekend te willen zijn. De mens is een sociaal wezen en ergens bij willen horen is wezenlijk voor de mens. Wel is het zo dat men het eens is dat ieder individu echter maar een beperkte intieme kring van mensen om zich heen kan hebben waar men alles voor zou doen en ook bereid zou zijn om offers voor te brengen. Deze intieme kring beperkte zich voornamelijk tot het eigen gezin, bovenal de kinderen. Het onvoorwaardelijke naar een bredere kring van vrienden of familie is een punt van discussie binnen de groep. Iedereen is het eens dat zodra die kring nog breder wordt de commitment snel af neemt. Onvoorwaardelijk liefhebben kan niet, zegt iemand. Respect voor de ander, leven en laten leven, past beter vindt zij.

Een christelijk stel brengt nog in dat zij een tijd lang gezocht hebben naar een kerk en een tijdje hadden 'geshopt'. Na doorvragen waar ze dan naar op zoek zijn gaf de man aan dat hij het fijn vindt als de gemeenschap een bepaalde grootte heeft, i.i.g. niet te klein. Zijn vrouw gaf later aan dat ze een tijdje hebben gezocht naar een kerk waar ze zich echt 'thuis' voelen. Want alleen als jezelf ergens goed bij past kon je ook weer uitdelen aan anderen. Wel is het jammer dat de kerk waar ze nu bij zitten vooral een regionale functie heeft en daardoor eigenlijk alleen op zondag de mensen bij elkaar komen om te 'halen'. De vrouw geeft aan dat ze het wel fijn zou vinden als er meer gedeeld zou worden en samen meer ondernomen wordt. Ze haalt hierbij het voorbeeld aan van de eerste christelijke gemeenschappen in de Bijbel. Hoewel een echte leefgemeenschap haar te ver gaat.

4.3.5. Deelconclusie verwachtingen, ervaringen en gedachten over gemeenschap

Wanneer we terugkijken op de laatste paragraaf waarin de verschillende betrokken mensen hun ervaringen, verwachtingen en gedachten delen komen een aantal punten terug. Bij het kernteam zagen we dat zij erg verschillend aan het project begonnen. Hogere en lagere verwachtingen, maar ook vanuit andere ervaringen keken zij naar het project Nieuw-Westenwind. Toch hebben zij aan de hand van het projectplan gewerkt, waarbij vooral veel aandacht is gegeven aan het werken aan christelijke presentie. Op gemeenschapsvorming is daarentegen minder ingezet. Vooral het initiatief Nieuw-Westenwind Stilte wordt genoemd in het kader van gemeenschapsvorming. Dit heeft dan ook nog de meeste potentie op verder te groeien als gemeenschap in de toekomst. Stadsdeeldominee is als initiatief zelf niet direct gericht op gemeenschapsvorming. Wel wordt verwacht dat het indirect zal helpen om mensen naar een bestaande gemeenschap te verwijzen. Andere initiatieven worden vooral geduid als presentie. Terugkijkend zien ze een hoop verbeterpunten die gemeenschapsvorming wellicht had kunnen stimuleren. Vooral het gebrek aan focus, te weinig tijd, maar ook de prioriteit van presentie wordt genoemd.

De diverse betrokken vrijwilligers noemen vooral dat ze gestalte wilde geven aan iets wat voor hen belangrijk is. In dit geval is het gecentreerd rondom de geloofsopvoeding van kinderen. Toch staan diverse vrijwilligers ook weer anders tegenover het vormen van een gemeenschap. Zo gaven twee vrijwilligers aan dat ze dit niet specifiek op het oog hadden, maar dat het toch wel nodig was geweest om meer draagvlak e.d. te creëren. Anderen zijn betrokken geweest vanwege eigenbelang. Zo hoopten het echtpaar op een

groep waarmee ze ervaringen konden delen in het opvoeden van kinderen met het geloof, maar zien ze de vorming van een nieuwe gemeenschap niet zitten. Dit is ook de reden geweest dat hun betrokkenheid ophield.

Tenslotte is de groep die vanuit Nieuw-Westenwind Stilte is ondervraagd heel duidelijk in hoe ze kijken naar gemeenschap en verbinding. Velen zien langdurig commitment niet zitten om diverse redenen. Toch zoeken ze wel naar diepgang, maar dat is lastig in het leven van vandaag. Velen zien betrokkenheid als iets wat duurt zolang het voldoet aan het vervullen van een persoonlijk behoefte. Daarna mag het stoppen. Anderen gaven aan dat ze wel meer wilden halen uit een gemeenschap, dan alleen op een zondag bij elkaar komen. Al met al is een hoop inzicht opgedaan uit de verschillende verhalen van mensen. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk zullen alle resultaten van het praktijkonderzoek bij elkaar worden gebracht, geïnterpreteerd worden en daarmee een antwoord vormen op een aantal deelvragen.

4.4 Samenvatting en interpretatie resultaten

Wanneer we alle resultaten bezien, kunnen we antwoord geven op de drie deelvragen die betrekking hebben op de praktijk van Nieuw-Westenwind. Ten eerste zien we dat er vanuit Nieuw-Westenwind tal van initiatieven zijn opgezet en uitgevoerd. Daarvan zijn meerdere mensen ook buiten het kernteam betrokken geweest. Van deze vele georganiseerde activiteiten binnen Nieuw-Westenwind, zijn slechts enkelen specifiek in het kader van christelijke gemeenschapsvorming opgevallen.

Bij de meesten van de initiatieven valt lastig te spreken van een gemeenschap. Sommigen zijn namelijk niet alleen vanuit Nieuw-Westenwind opgezet, anderen zijn meer gericht op incidentele contacten en presentie en weer anderen zijn nooit van de grond gekomen. De groep van Nieuw-Westenwind Stilte lijkt nog het meest op een (christelijke) gemeenschap. Dit door de redelijk vaste groep, de betrokkenheid op elkaar, de vaste plek van samenkomst en de gedeelde interesse in het christelijk geloof. Zo wordt met elkaar gegeten, gepraat, gevierd en leren mensen elkaar echt kennen. De vorm van de verschillende initiatieven, blijkt erg verschillend te zijn en onderlinge samenhang is er weinig. Dit heeft alles te maken met de brede doelstellingen en insteek van Nieuw-Westenwind.

Nieuw-Westenwind heeft een tweesporenbeleid gehanteerd: presentie en gemeenschapsvorming. De verwachtingen waren dan ook dat presentie kon leiden tot gemeenschapsvorming, maar dit blijkt in de praktijk niet altijd het geval. De ambities van de stuurgroep, zijn niet op elk front realiseerbaar geweest. De hoge verwachting van 300 duurzaam betrokken mensen, (minimaal 80) binnen nieuwe christelijke gemeenschappen zijn dan ook niet realistisch te noemen. Deze aantallen betrokken leden zullen niet snel gehaald worden, laat staan binnen drie jaar. Het kernteam, bestaande uit drie verschillende en complementaire medewerkers hadden aanvankelijk verschillende verwachtingen van het project. Wel heeft ieder lid de afgelopen drie jaar als leerzaam, uitdagend en waardevol ervaren. Teleurgesteld is dan ook niemand, hoewel er wel op bijv. het gebied van gemeenschapsvorming op meer gehoopt was.

De toekomst rondom gemeenschapsvorming is onzeker. Wel zijn er ideeën over hoe dit verder vorm dient te worden geven. Daarnaast zijn verschillende betrokken vrijwilligers gesproken die elk vanuit hun eigen drijfveren hun steentje hebben bijgedragen. Ook daar is veel geprobeerd, maar niet alles ging zoals verwacht. Ook daar viel op dat de ambities niet altijd gestoeld waren op de praktijk. Vooraf is niet altijd even grondig onderzocht wat de kansen van een initiatief waren. Verder viel op dat onder de vrijwilligers de verwachtingen niet altijd op één lijn zaten en dat daardoor sommigen zijn afgehaakt. Vooral het idee van gemeenschapsvorming stond men ambivalent tegenover. Sommige zagen dit wel zitten, hoewel ze dit niet zo benoemen, anderen zochten meer een hulpgroep. Toch ervaart men de tijd dat men betrokken is geweest als fijn en zou men in de toekomst wel weer mee willen doen.

Ook de Nieuw-Westenwind groep deelde ideeën en gedachten over gemeenschap. Hieruit komen meerdere interessante punten. Wat echter overkoepelend wordt gedeeld, is dat betrokkenheid lastig is in de praktijk. Dit door o.a. het drukke leven, maar ook omdat een mens zich maar met een beperkt aantal mensen echt kan verbinden. Veel contacten en relaties zijn kortstondig en oppervlakkig van aard geeft men aan. Wel is behoefte aan diepgaander contact met anderen. Sommige gaven daarentegen aan dat de afname van langdurig commitment niet per se als negatief gezien hoeft te worden. Het is gewoon onderdeel van onze huidige samenleving. Al met al blijken toch veel personen uit de groep hechter contact met anderen

te willen, maar zorgen allerlei factoren vaak dat dit niet goed lukt. Ze lijken dus net als de vrijwilligers ambivalent t.o.v. gemeenschappen te staan.

Afsluitend hebben de verschillende verwachtingen, ervaringen en gedachten zeker een bepaalde mate van invloed uitgeoefend op het project Nieuw-Westenwind. Soms op deelactiviteiten, soms op het grotere geheel. Zo is de visie en werkwijze van Nieuw-Westenwind voor een groot deel gevormd door de verwachtingen en aannames vanuit de stuurgroep. Maar zijn ook de verwachtingen en ervaringen van andere betrokken vrijwilligers van invloed geweest bij het wel of niet vormen van gemeenschappen binnen Nieuw-Westenwind. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de groep vrijwilligers die vanuit hun aanname en overtuiging om wat te doen met de Bijbelverhalen, voor kinderen en ouders een activiteit op poten wilden zetten. Anderen kwamen erachter dat verschillende gedachten en verwachtingen t.o.v. het initiatief en specifiek rondom gemeenschapsvorming aanwezig waren. Mede daardoor viel de groep uiteen. Dit heeft waarschijnlijk ook geleid dat dit initiatief niet van de grond kwam. Ervaringen en ideeën die niet direct van invloed lijken te zijn, spelen daarnaast wel degelijk mee op de achtergrond. Zeker hoe men denkt over sociale verbindingen en betrokkenheid in onze tijd en samenleving is daar een van. Kortom, vele factoren lijken van invloed te zijn geweest op het achterwege blijven van de christelijke gemeenschappen zoals die vooraf verwacht werden. Het hoofdstuk wat volgt behandelt het totaal aan resultaten uit zowel de praktijk als theorie en brengt die samen om antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek.

5. Conclusie

Binnen dit afstudeerproject is onderzoek gedaan om te ontdekken welke lessen getrokken kunnen worden uit de praktijk van Nieuw-Westenwind m.b.t. gemeenschapsvorming. Dit is gedaan om zo mogelijk te zien welke aanbevelingen en inzichten meegegeven kunnen worden om het werkveld positief te beïnvloeden. Uit het totaal van literatuur- en praktijkonderzoek zijn resultaten naar voren gekomen die antwoord geven op een zestal deelvragen, die op hun beurt leiden tot de beantwoording van de onderstaande hoofdvraag.

Welke lessen kunnen we trekken uit de ervaringen en inzichten die het pioniersproject Nieuw-Westenwind heeft opgedaan m.b.t. gemeenschapsvorming, om zo aanbevelingen te kunnen geven voor het bredere pioniersveld wanneer het gaat om gemeenschapsvorming.

Het gedeelte hieronder geeft concluderend antwoord op het eerste gedeelte van de bovenstaande vraag a.d.h.v. de resultaten uit het literatuur- en praktijkonderzoek. Vervolgens worden in het hoofdstuk Discussie deze lessen vrijer geïnterpreteerd en afrondend worden in het laatste hoofdstuk aanbevelingen gedaan.

Uit de literatuurstudie komt voornamelijk naar voren dat onze huidige geïndividualiseerde samenleving steeds meer gericht is op het eigenbelang. Verbindingen tussen mensen worden veelal kortstondiger en gedifferentieerder van aard. Het traditionele gemeenschapsleven is daardoor getransformeerd of zelfs afgenomen. Veelal is een consumerende houding het uitgangspunt geworden en is het voor velen lastig om zichzelf als onderdeel van het collectief te beschouwen. Verder is ontdekt dat ondanks dat men meer gericht is geraakt op het individu, gemeenschap nog steeds een belangrijke rol speelt. Gemeenschap speelt voornamelijk een rol wanneer naar betekenis en diepgang in het leven wordt gezocht. Daarbij is de overtuiging nog steeds, dat de echte betekenis van het leven niet gevonden wordt zonder het intense contact met anderen. Wanneer men dan ook zoekt naar verbinding en gemeenschap, is het vaak om dit bestaan te duiden en te ontsnappen aan het doorgaans zo veeleisende leven. Bovendien zoekt men deze verbinding vaak onder gelijkgestemden, waar samenhang en ondersteuning gevonden wordt. Als we kijken naar het typerende van de christelijke gemeenschap, zien we dat terug in haar gerichtheid op elkaar en bovenal op Christus. Zij vormt een hechte gemeenschap waarin men gelijk is aan elkaar en waarin een gedeelde overtuiging en bron haar uitgangspunt vormen. Daar wordt vorm aan gegeven d.m.v. verschillende rituelen, een hechte verbondenheid, wederzijdse zorg en een duidelijk verstaan van haar unieke identiteit en roeping. Grenzen worden aangegeven, maar zijn niet belettend voor het contact naar buiten. De structuren en vormen daarentegen zijn veelal minder rigide en dienen vooral functioneel te zijn. Echter ook de christelijke gemeenschap is veranderd. Veelal heeft zij zich aangepast aan de maatschappij en lijkt zij tot een vrijwilligersorganisatie verworden te zijn. Dit is niet altijd positief te noemen. Daarom is het goed om te kijken wat de alternatieven kunnen zijn die de werkelijkheid serieus nemen, maar ook hoopvol willen werken aan nieuwe vormen van christelijke gemeenschap. Kleine, hechte gemeenschappen die een contrast vormen met de samenleving, die priesterlijk bemiddelen en een afspiegeling vormen van Gods Koninkrijk wijzen ons de goede kant op.

Wanneer we kijken naar Nieuw-Westenwind zien we dat tal van initiatieven ondernomen zijn de laatste jaren, waarvan enkele specifiek kenmerken van een gemeenschap vertonen. Wat echter opvalt uit diverse stukken en gesprekken is dat Nieuw-Westenwind op twee manieren heeft gewerkt. Enerzijds is gefocust op christelijke presentie, wat zou kunnen leiden tot gemeenschapsvorming, anderzijds is directer gewerkt aan gemeenschapsvorming zelf. Hoewel naar voren kwam dat vanuit verschillende perspectieven gekeken kan worden naar de inspanningen die geleverd zijn op het gebied van gemeenschapsvorming. Daardoor kan gediscussieerd worden of het wel of niet gaat om echte gemeenschappen. Hoe dan ook is veel verschil op te merken in de wijze waarop de deel-gemeenschappen vorm krijgen. Bij sommige initiatieven is de betrokken groep namelijk zichtbaar hechter en consistenter. Hierdoor is een dergelijk initiatief duidelijker te herkennen als gemeenschap. Anderen initiatieven vertonen meer incidenteel contact met individuen waarbij een groep ontbreekt. En daarnaast zijn daar de activiteiten met (groepen) mensen die maar gedeeltelijk door Nieuw-Westenwind zelf zijn opgezet. Mede daardoor zijn die groepen weer lastiger als een gemeenschap van Nieuw-Westenwind te zien. Dit is echter niet het enige wat zeer divers is

gebleken. Ook de verwachtingen rondom het project Nieuw-Westenwind liepen soms nogal uiteen. Zowel binnen als buiten het kernteam stond men vaak anders tegenover Nieuw-Westenwind. Hoge verwachtingen, kritischer of gewoonweg neutraal en onbevagen. Daarnaast zagen we dat de verwachtingen ook zijn bijgesteld gedurende het verloop van Nieuw-Westenwind. De invloed die deze verwachtingen hebben gehad op het vormen van gemeenschappen is echter zeer merkbaar. Zo is het project Nieuw-Westenwind zelf gedeeltelijk ontstaan doordat bepaalde verwachtingen rondom gemeenschap waren. Die verwachtingen hebben op hun beurt weer geleid tot doelen en ambities. Bovendien zijn de drijfveren en ideeën van verschillende vrijwilligers bepalend geweest voor hun inzet en betrokkenheid. Wat dus effect op de desbetreffende deel-gemeenschap heeft gehad. Hoewel de verwachtingen zeer uiteenliepen was dit m.b.t. de ervaringen van allerlei mensen minder het geval. Zodoende leken de meeste mensen hun tijd en betrokkenheid bij Nieuw-Westenwind als positief en fijn ervaren te hebben. Afsluitend maar niet onbelangrijk, zijn de gedachten en overtuigingen die men heeft rondom gemeenschapsvorming en commitment, indirect van invloed geweest op het proces van gemeenschapsvorming.

Kortom, genoeg lessen zijn te trekken uit de ervaringen van Nieuw-Westenwind als het gaat om gemeenschapsvorming. Bovenal wanneer deze lessen gecombineerd worden met de theoretische kaders en inzichten. Samen bieden zij zicht op de mogelijkheden die kunnen leiden tot nieuwe experimentele christelijke gemeenschapsvorming in onze huidige samenleving. In het volgende hoofdstuk wordt voortgeborduurd op deze geleerde lessen door deze conclusies vrijer te interpreteren.

6. Discussie

6.1 Validiteit onderzoek

Wanneer de validiteit van het onderzoek bekeken wordt, komt ten eerste naar voren dat de literatuurstudie uitvoerig is gedaan. Het geeft vanuit meerdere hoeken en disciplines inzicht in de manier waarop in de Westerse samenleving sociale-verbindingen en gemeenschap tegenwoordig vorm krijgen. Al deze bronnen geven een gefundeerd en consistent beeld van de werkelijkheid. Een maatschappij waartoe o.a. Nieuw-Westenwind zich moet verhouden. Door deze grondige studie, is het mogelijk om de ervaringen binnen Nieuw-Westenwind in perspectief te plaatsen. Zeker ook doordat christelijke gemeenschapsvorming vroeger en in de huidige tijd en samenleving is onderzocht. Hierbij zijn duidelijke karakteristieke kenmerken van de christelijke gemeenschap behandeld en gekeken wat de plaats was, is en kan zijn van een christelijke gemeenschap binnen de bredere maatschappij. Ten tweede is praktijkonderzoek gedaan in de breedte van Nieuw-Westenwind. Niet alleen is vanuit de organisatie gekeken, maar ook zijn allerlei betrokkenen bevraagd en onderzocht. De verschillende methoden van onderzoek vullen elkaar goed aan en brengen voldoende relevante informatie naar voren m.b.t het thema gemeenschapsvorming.

6.2 Verklaringen resultaten

De resultaten uit het onderzoek zijn redelijk in een lijn met elkaar. Daarbij valt op dat de literatuurstudie ondersteunend is geweest in het verklaren van de praktijkresultaten. Beide onderzoeken brachten dan ook geen geheel onverwachte resultaten naar voren. Zo is voorafgaand aan de literatuurstudie aangenomen dat onze huidige individualistische en geseculariseerde maatschappij druk zet op het gemeenschapsleven. Dit werd mede bevestigd door de resultaten uit de praktijk, waarbij het opvalt dat veel gedacht en gehandeld wordt ten gunste van het individu.

Wanneer teruggekeken wordt naar het onderzoek, is het niet verwonderlijk dat gemeenschapsvorming zeer uitdagend is gebleken voor Nieuw-Westenwind. Regelmatig blijkt dan ook uit andere praktijkervaringen met gemeenschapsvormende initiatieven dat het vormen van een gemeenschap vaak heel veel tijd en energie vergt. Het is dan ook niet verassend dat de verwachtingen en plannen m.b.t. gemeenschapsvorming, lastig te realiseren zijn geweest in tijdsbestek van drie jaar.

Een tijdsbestek van drie jaar is gewoonweg te kort om duurzame gemeenschappen op te bouwen. Daarbovenop lijken diegene die het projectplan hebben bedacht voor Nieuw-Westenwind niet geheel de weerbaarheid van het werkveld en de realiteit te erkennen. Hierdoor ontstaat een kloof tussen diegene die de plannen maken en de pioniers zelf. Onrealistische verwachtingen rondom christelijke gemeenschapsvorming was duidelijk zichtbaar.

Het werken op twee fronten heeft het voor Nieuw-Westenwind ook lastiger gemaakt om echt gemeenschappen te doen opbloeien. Waar dit beter lukt, zie je bovendien dat meer op gemeenschapsvorming gefocust is. Zo maakt een vaste locatie, een gedeeld uitgangspunt en een afgebakende doelgroep het gemakkelijker om een gemeenschap te vormen. Tenslotte dient meegenomen te worden dat het specifieke karakter van de beoogde gemeenschappen, namelijk een christelijke gemeenschap, het allemaal niet eenvoudiger maakt. In een pluriforme, geseculariseerde en post-christelijke maatschappij zullen veel mensen zich dan ook niet aangesproken voelen om deel te worden van een specifiek gerichte geloofsgemeenschap. Laat staan dat deze gemeenschap dan ook nog van een dergelijke grootte (300 personen) zal zijn als gesteld is in het projectplan.

Samenvattend, zijn meerdere oorzaken die zorgen dat christelijke gemeenschapsvorming dermate lastig te realiseren is geweest. Zo zijn allereerst duidelijke sociologische verklaringen gevonden. Bovenal de ontwikkeling van onze Westerse samenleving in samenhang met de huidige tijdsgeest. Anderzijds zijn de verwachtingen, opzet en aanpak van Nieuw-Westenwind, ook niet altijd realistisch of helpend geweest om duurzame gemeenschappen te laten ontstaan.

6.3 Beperkingen onderzoek

Als we kritisch kijken naar het onderzoek zijn een aantal mogelijke beperkingen te ontdekken. Zo is gekozen om alleen binnen de pioniersplek Nieuw-Westenwind onderzoek te doen. Deze keuze is gebaseerd op de omvang en inzet van dit onderzoek. Hoewel andere pioniersplekken niet zijn meegenomen, wil dit geenszins zeggen dat dit onderzoek daardoor geen relevantie heeft voor het bredere pioniersveld. Verder is beperkt onderzoek gedaan onder de doelgroep van Nieuw-Westenwind. Alleen mensen die op enige wijze betrokken zijn of waren zijn benaderd. Dit is bewust gedaan, omdat het niet mogelijk bleek om mensen die wel onder de doelgroep vallen, maar geen connectie met Nieuw-Westenwind hebben te interviewen.

6.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft zijn kaders en daarmee is het vanzelfsprekend gelimiteerd. Omdat de thematiek en materie van gemeenschapsvorming, zeer complex is, kan vervolgonderzoek een zekere aanvulling bieden. Hieronder vindt u enkele mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

- Diepgaander onderzoek naar de beweegredenen van mensen wanneer het gaat om aansluiting zoeken bij een gemeenschap, zou meer inzicht opleveren in het sociale aspect van de mens. Denk hierbij aan (sociaal)-psychologisch onderzoek. In dit onderzoek is m.n. gefocust op sociologische factoren en in minder mate op de psychologische drijfveren van mensen.
- Breder onderzoek dient onder de doelgroep van Nieuw-Westenwind gedaan te worden. Vooral die mensen die nu nog geen connectie hebben met Nieuw-Westenwind. Deze groep is nu niet onderzocht, omdat dit organisatorisch niet mogelijk bleek. Toch zou dit meer verdieping en een betrouwbaarder beeld geven van deze groep mensen.
- Meerdere pioniersplekken betrekken bij het onderzoek naar gemeenschapsvorming zou verrijkend zijn. Dit zou een duidelijker en wellicht scherper beeld geven van het brede en wisselende werkveld. Immers de context, visie en werkwijze waarop gewerkt wordt aan gemeenschapsvorming kan zeer variëren per project.
- Diverse groepen mensen zouden nog onderzocht kunnen worden op hun omgang en visie m.b.t. gemeenschap. Denk hierbij aan verschillende culturen, diverse socio-economische achtergronden, variatie in leeftijd etc. Wellicht kan meer onderscheid gemaakt worden in hoe de diverse subculturen en groepen omgaan met gemeenschap en hoe zij verbindingen aangaan met anderen.

7. Aanbevelingen

Ter afsluiting van dit onderzoek wordt in dit hoofdstuk advies gegeven om de gemeenschapsvorming binnen het pioniersveld en specifiek Nieuw-Westenwind positief te beïnvloeden. Dit wordt gedaan a.d.h.v. een viertal aanbevelingen die gegroepeerd zijn in drie deelonderwerpen. Al deze aanbevelingen staan in relatie tot elkaar en beïnvloeden elkaar ook. De aanbevelingen zijn gebaseerd op het totale onderzoek, zowel literatuur als praktijk. Ten eerste zullen deze aanbevelingen gericht en gebaseerd zijn op de context van Nieuw-Westenwind, maar ook voor het bredere pioniersveld zijn zij waarschijnlijk herkenbaar en relevant.

7.1 Concrete aanbevelingen

7.1.1 Ambities en verwachtingen

Stel realistische doelen

Uit de gesprekken met het kernteam en de vergelijking met de doelstellingen van het project is gebleken dat de verwachtingen rondom gemeenschapsvorming te hoog waren. De verwachte 300 betrokken leden zijn niet behaald en hoogstwaarschijnlijk zal dit in de toekomst ook niet gebeuren. Ook is drie jaar gewoonweg te kort om duurzame (christelijke)gemeenschappen te vormen. Dit blijkt ook uit ervaringen van het kernteam van Nieuw-Westenwind. Het literatuuronderzoek toont aan dat christelijke gemeenschapsvorming zich op onbekend terrein begeeft. Het is uitdagend en veel mensen zullen zich niet voor langere tijd verbinden aan elkaar of een gemeenschap.

Het is daarom noodzakelijk om vooraf eerlijk en realistisch te kijken naar de werkelijkheid en de mogelijkheden van een project. Dit creëert niet alleen meer draagvlak in het begin, maar kan ook teleurstelling achteraf voorkomen. Verder zou goed gericht onderzoek en voorwerk, aangepast op de fase van het project altijd nodig blijven. Dit voorkomt dat aannames worden gedaan die niet kloppen of dat energie gestoken wordt in zaken die wellicht niet opbouwend zijn.

7.1.2 Focus

Werk gericht binnen het project

Nieuw-Westenwind heeft een brede insteek gehad, wat bovenal naar voren komt uit de gesprekken met het kernteam. Ten eerste is gewerkt aan zowel presentie als gemeenschapsvorming. Ten tweede was het geografisch gebied, Amsterdam Nieuw-West, zeer groot. En als derde was de doelgroep, iedereen die zich niet herkent in de traditionele kerk, maar wel geïnteresseerd is in zingeving en spiritualiteit, zeer breed. De combinatie van de brede inzet met de verschillende verwachtingen en ambities vanuit het projectplan, maakt het moeilijker om impact te hebben en resultaat te boeken. Zeker als een relatief klein team in een kort tijdsbestek veel wil bereiken.

Het zou daarom goed zijn om meer gefocust te werken aan duidelijker afgebakend project. Zo kan allereerst worden ingezet op presentie en vervolgens gericht gewerkt worden aan gemeenschapsvorming. Daarnaast maakt een kleiner geografisch gebied het mogelijk om lokaal meer zichtbaar te zijn. Tenslotte is een duidelijk afgebakende doelgroep gemakkelijker te benaderen, aangezien het project daar beter op afgestemd kan worden. Elke doelgroep vereist een andere benadering, vanwege uiteenlopende verlangens, noden en interesses.

7.1.3 Gemeenschap

Vorm een herkenbare start-gemeenschap

Binnen het project Nieuw-Westenwind is veel ondernomen, maar alle initiatieven staan los van elkaar. Nieuw-Westenwind is een verzamelnaam, waaronder veel verschillende groepen mensen, locaties en activiteiten vallen. Door meer samenhang en integratie aan te brengen in Nieuw-Westenwind kan gezorgd worden voor hechtere verbanden. Dit zou niet alleen ten gunste komen van het project in haar algemeenheid, maar juist ook in het kader van gemeenschap zou het goed zijn om het bij elkaar te brengen.

Bovenal zou een duidelijke start-gemeenschap, vanwaar de verschillende deelactiviteiten ontstaan eenduidiger uitstralen waar zij voor staat. Hierdoor heerst een sterker groepsgevoel wat gemeenschapsvorming ten goede komt. Weliswaar zal niet iedereen zich tot alle aspecten van de gemeenschap aangesproken voelen, maar dat hoeft ook niet. Men heeft dan i.i.g. een gemeenschappelijk

deler, namelijk de overkoepelende gemeenschap. Het helpt ook in dit opzicht om op herkenbare en vaste plekken samen te komen, zodat stabiliteit en continuïteit gewaarborgd worden. Dit is niet alleen organisatorisch behulpzaam, het helpt ook bij de gemeenschapsvorming. Je bent namelijk zichtbaar en vindbaar. Het praktijkonderzoek binnen Nieuw-Westenwind beaamt dit.

Christelijke identiteit als basis van gemeenschap

De gemeenschap die Nieuw-Westenwind voor ogen heeft, zoals blijkt uit haar visie en missie, is een christelijke gemeenschap. Dit zegt wat over de identiteit van de gemeenschap. Zoals aangegeven door iemand uit het kernteam, is het kernteam zelf ook een soort van gemeenschap. Het zou een goede start en basis vormen van verdere gemeenschapsvorming. Uit de literatuur blijkt dat een christelijke gemeenschap zich duidelijk onderscheidt, maar zich niet afsluit van hen die geen onderdeel vormen van de gemeenschap. Zo kan vanaf het begin al gewerkt worden aan een hechte christelijke gemeenschap, zonder daarbij uit het oog te verliezen dat deze gemeenschap ook een roeping en missie naar buiten toe heeft.

Het zou daarom goed zijn om te zien hoe de christelijke identiteit van de gemeenschap al vanaf het begin vorm kan krijgen als startpunt van verder gemeenschapsvorming. Die christelijke gemeenschap zou open moeten staan voor anderen die nog geen christen zijn, maar wel interesse hebben in het christelijke geloof. Een open en inclusieve gemeenschap, waarbij Christus centraal staat, is hetgeen Nieuw-Westenwind in haar visie voor ogen heeft. Een vaste groep lokale christenen die zich betrokken voelen bij het project en elkaar, zou een sterk begin vormen om verder te bouwen aan de gemeenschap. Juist vanwege enerzijds hun passie en volwassenheid in het geloof en anderzijds door de drive om hun geloof ook gestalte te geven in de context om hen heen. Deze start-gemeenschap zou tevens de al eerdergenoemde kern kunnen zijn, waar vanuit andere initiatieven voortkomen.

7.2 Implementatie aanbevelingen

De vier aanbevelingen die hierboven gedaan zijn, versterken elkaar. Daarbij speelt mee dat het in het begin nodig is om allereerst goed te kijken naar de algehele verwachtingen, doelstellingen en ambities van een project. Als die realistisch en toch aansprekend zijn volgt de rest vanzelf. Ten tweede dient gekeken te worden hoe focus aangebracht kan worden. Zo kan het project opgedeeld worden in fasen, waardoor concreet en krachtig gehandeld kan worden en zo nodig kan worden bijgesteld. In het kader van gemeenschapsvorming, is het goed om een herkenbare start-gemeenschap te vormen waarvandaan alle andere initiatieven vloeien. Dit zou heel goed een christelijke start-gemeenschap kunnen zijn, waarmee een basis wordt gelegd voor verdere gemeenschapsvorming. Hierdoor is tegelijk focus en duidelijkheid aangebracht en wordt het behapbaar gemaakt.

Ten slotte blijft het van belang om ten alle tijden bewust te blijven van de aard van het project en de roeping die daarmee verbonden is. Immers, ondanks grote inspanningen, blijft het een werkveld wat niet maakbaar is. Dat is door de eeuwen heen telkens gebleken. Alleen wanneer geloofd wordt dat wij ten dienste staan aan Gods missie, kunnen wij onze missie ook gestalte geven. Niet om het allemaal te realiseren, maar om tekenen te zijn van Gods belofte en Koninkrijk. Hiermee leggen wij het in Gods handen en vertrouwen op de leiding van Zijn Geest.

Bibliografie

- Belah, R. N. (1996). *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley : University of California Press.
- Bernts, T., & Berghuijs, J. (2016). *God in Nederland 1966-2015*. Utrecht: Uitgeverij Ten Have.
- Chambers, D. (2006). *New Social Ties: Contemporary Connections in a Fragmented Society*. Basingstroke: Palgrave Macmillan.
- Davie, G. (1994). *Religion in Britain Since 1945: Believing without Belonging*. Oxford: Blackwell.
- Dekker, G. (2010). *Heeft de kerk zichzelf overleefd, beschouwingen van de rol van de kerk in de moderne samenleving*. Zoetermeer: Meinema.
- Erwich, R. (2005). Ecclesiologie van de participatie; de ecclesiologie van Miroslav Volf. *Soteria*.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2009). *Sociology 6th edition*. Cambridge: Polity.
- Halpern, D. (2005). *Social Capital*. Cambridge: Polity.
- Hill, G. (2012). *Salt, Light and a City*. Eugene: Wipf & Stock.
- Kennedy, J. (2010). *Stad op een berg: de publieke rol van protestantse kerken*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Lammertyn, F. (2012). *Maatschappij in beweging, Een sociologische kijk*. Leuven: Acco.
- Lange, K. d., Jong, M. d., & Doorn, J. v. (2014). *Visieomschrijving: Nieuw-Westenwind*. Amsterdam: Nieuw-Westenwind.
- Longenecker, R. N. (2002). *Community Formation in the Early Church and in the Church today*. Baker Academic: Grand Rapids, Michigan.
- Meeks, W. A. (1983). *The First Urban Christians: The Social World of the Apostle Paul (2e druk 2003)*. New Haven: Yale University Press.
- Meulen, J. v., Nijkamp, W., & Schekkerman, A. (2013). *Pionieren rondom bestaande kernen in Amsterdam Nieuw-West*. Amsterdam.
- Nieuw-Westenwind. (2017). *Verduurzaming initiatieven Nieuw-Westenwind*. Amsterdam: Nieuw-Westenwind.
- Paas, S. (2015). *Vreemdelingen en priesters, Christelijke missie in een postchristelijke omgeving*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Paas, S. (2016). *Church planting in the secular west: learning from the European experience*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Co.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Thompson, J. (2014). *The church according to Paul : rediscovering the community conformed to Christ*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- Wilson, B. (1982). *Religion in Sociological Perspective*. Oxford: Clarendon Press.

Bijlage 1: Interviews kernteam

1.1 Martin de Jong

15-5-2017

1. Wat was de reden dat je mee ging doen met het project Nieuw-Westenwind?

Door de focus op Amsterdam was het voor mij persoonlijk al interessant. Daarnaast heb ik veel gedaan op beleidsmatig niveau en op het gebied van kerkplanting ben ik ook al een aantal jaren actief. Nu wilde ik echter zelf ook aan de slag in de praktijk. En via de PKA, heb ik gereageerd op de functie van pioniersbegeleider. Dat was voor vier dagen in de week. Dat vond ik voor mezelf te veel uren. Daarom heb ik gevraagd voor twee dagen. Toen heeft men besloten er nog iemand bij aan te nemen voor twee dagen.

2. Wat waren jouw verwachtingen vooraf t.a.v. het project?

M.n. het activiteiten ondernemen en zo het bezig zijn met christelijke presentie trok me aan. Rondom gemeenschapsvorming had ik wel mijn vraagtekens. Zo had ik mede door mijn ervaring binnen de kerkplantingswereld lagere verwachtingen rondom de doelen van gemeenschapsvorming. Daarnaast was mijn rol die van ondersteuner en heb ik mij gericht op het opzetten van de activiteiten. Tenslotte wist ik dat er aan het begin veel verkent moest worden van het stadsdeel en dat hebben we dan ook gedaan.

3. Wat waren jouw verwachtingen voor het project na het opstellen van het projectplan?

Er was een duidelijk projectplan en wij hebben dat ook netjes gevolgd. Het verloop van het project was helder. Namelijk in eerste instantie richten op presentie. Rondom gemeenschapsvorming stond ik iets kritischer, maar ik dacht ook we zien wel hoe het loopt. Ik stond daar heel pragmatisch in.

4. Op welke manier kijk je nu terug op de laatste 2,5 jaar, speciaal m.b.t. de vooraf gestelde project resultaten.

We hebben veel wel kunnen voltooien en behalen en sommige dingen niet. Al met al hebben we veel werk verricht. Er zijn veel (incidentele) contacten ontstaan ook al hebben we niet de vooraf gestelde opgestelde verwachtingen rondom duurzame gemeenschapsvorming gehaald. Ik denk wel dat het minimale aantal van 80 duurzaam betrokken mensen is gehaald.

5. Wat is je persoonlijke visie rondom beoogde verwachtingen van christelijke gemeenschapsvorming?

Als eerste vind je tegenwoordig bijna geen commitment meer onder de mensen. Events organiseren en dan veel contacten opdoen is wel haalbaar, maar die zijn niet duurzaam betrokken bij het project. Überhaupt is het m.b.t. verduurzaming binnen de kerken en christelijke gemeenschappen heel spannend of het wel gaat lukken. Over vijf tot tien jaar moet het blijken, wat wel en niet meer kan. Ons christelijke taalveld moet daarbij i.i.g. veranderen, de gemiddelde Nederlander kan het anders niet meer volgen.

6. Hoe sta je zelf t.o.v. deelname binnen een (christelijke) gemeenschappen en wat zijn je eigen ervaringen en visie daarbij?

Ik denk dat alleen kleinschalige gemeenschappen wellicht nog werken, ook wel onder niet-christenen. Misschien van maximaal 50-80 mensen. Meer ga je niet snel zien.

7. Hoe kijk je naar het pioniersteam en hun rol m.b.t de gemeenschapsvorming?

We hebben een prima team, met de nodige skills en theologische bagage. Maar nogmaals de focus lag op activiteiten en minder op gemeenschapsvorming. Als dat het hoofddoel is, dan moet je je daar ook volledig op richten. Het helpt dan ook om een vaste plek van samenkomst te hebben.

8. Wat onderscheid NWW t.o.v. andere pioniersplekken m.b.t. gemeenschapsvorming?

Voor de diversiteit in christelijke presentie. We proberen op allerlei wijze iets met christelijke presentie te doen en dit lukt aardig.

9. Wat zijn de kansen en bedreigingen, sterkte en zwaktes voor het vormen van gemeenschap binnen NWW?

Qua sterktes denk ik vooral dat we een goed pioniersteam hebben. De zwakte zijn vooral dat we een te groot gebied (stadsdeel) willen bereiken. Daarnaast is er te weinig focus in onze doelgroep, het is gemakkelijker als je een duidelijk groep op het oog hebt. De bedreiging is denk ik vooral de huidige mentaliteit, namelijk weinig commitment van mensen.

10. Hoe kijk je naar de toekomst van Nieuw-Westenwind en m.n. rondom de gemeenschapsvorming?

Het idee van Stadsdeeldominee moeten we gaan doen, naast de andere activiteiten natuurlijk. Hoewel de Stadsdeeldominee nog steeds, meer op presentie is gericht dan op gemeenschapsvorming. Ik denk dat we het daarbij moeten laten.

11. Wat zou jezelf nog willen doen, vernieuwen, proberen etc. om de gestelde doelen alsnog te halen?

Onze tijd is gewoonweg te kort om een echte gemeenschap te vormen. Als ik kijk in de lijn van het project, de opdracht hebben we het goed gedaan. Daar hebben we ook positieve feedback op ontvangen.

12. Opmerkingen

Gemeenschapsvorming kost veel tijd, veelal jaren. Vb. Hoop voor Noord, wat nu een gevestigde plek heeft met een duidelijke doelgroep. Verder zitten stuurgroepen en pioniers vaak niet geheel op één lijn. Plannen m.b.t. pionieren worden beoordeeld door een commissie, maar anderen moeten die dan uitvoeren.

1.2 Jeannet van Doorn

20-5-2017

1. Wat was de reden dat je mee ging doen met het project Nieuw-Westenwind?

Ik heb altijd al persoonlijk interesse gehad in nieuwe vormen van kerk-zijn en de presentie gedachte dus dit paste daarbij. Daarnaast voel ik mij 'geroepen' om verbinding te leggen tussen mensen en het de verhalen uit de Bijbel, het evangelie. Samen zoeken hoe we dit zouden aanpakken en lekker pionieren leek mij daarnaast zeer uitdagend.

2. Wat waren jouw verwachtingen vooraf t.a.v. het project?

Eigenlijk had ik helemaal niet zoveel verwachtingen om eerlijk te zijn. Vooral hoopte ik veel te leren en te ontdekken in praktijk van pionieren. De vrijheid sprak mij aan en ik verwachtte wel dat ik dat fijn zou vinden. Het werken in een team was ook iets nieuws, geen idee hoe dat zou gaan.

3. Wat waren jouw verwachtingen voor het project na het opstellen van het projectplan?

Ik stond waarschijnlijk iets sceptisch tegenover de ambities van de stuurgroep en de plannen die zij hadden. Ook vanuit mijn eigen context en leven in de stad. Ik had zoiets van laten we maar zien hoe het gaat en waar Gods Geest ons brengt.

4. Op welke manier kijk je nu terug op de laatste 2,5 jaar, speciaal m.b.t. de vooraf gestelde project resultaten.

Eigenlijk vrij goed. We hebben veel gedaan en geleerd. Het is heel wonderlijk wat er toch allemaal is gelukt. Ook de gemeenschapsgroei en het gemeenschappelijk bezig zijn is erg mooi geweest. Wel hadden we wellicht dingen anders kunnen doen achteraf. Zoals meer nadruk leggen op een

duidelijkere focus, bijv. een wijk of locatie en de doelgroep. Echter door het diverse team en de plannen van de stuurgroep was ons perspectief ook al vrij divers en ruim.

5. Wat is je persoonlijke visie rondom beoogde verwachtingen van christelijke gemeenschapsvorming?

Nieuw-Westenwind Stilte, is de duidelijkste gemeenschap en dat is ook degenen waar het laatst mee begonnen zijn. Dit was misschien eerder ook niet zo gelukt, omdat we toch gebruik hebben gemaakt van de opgedane contacten. De Bijbel-koran groep weet ik niet hoe je dat moet zien. Het is tenslotte niet alleen van Nieuw-Westenwind. De gemeenschap als je het al zo noemt van de Windhoos is het broost van allemaal, vanwege de losse incidentele contacten en de kwetsbare groep. Ik denk wel dat de gemeenschap van Nieuw-Westenwind Stilte nog de meeste potentie heeft om te groeien in kwaliteit en kwantiteit. Echter dit zou wel meer energie en tijd vergen dan dat er nu voor is. Ook de vertrouwde locatie speelt daarbij een rol.

6. Hoe sta je zelf t.o.v. deelname binnen een (christelijke) gemeenschappen en wat zijn je eigen ervaringen en visie daarbij?

Ik ben wel een gemeenschapsmens, ik vind het fijn en belangrijk. Zelf denk ik dat kleine gemeenschappen meer toekomst hebben dan grotere, maar het belangrijkste is dat het een veilige plek is. Je moet jezelf kunnen zijn en alles kunnen delen, mooie en moeilijke momenten. Zelf zie ik bijv. minder in het idee van de Stadsdeel dominee, omdat dat meer gericht is op presentie en het niet echt bij mij past. Maar dat is niet erg, we vullen elkaar dan ook zo weer aan als team. Als we gemeenschapsvorming echt verder willen doorzetten dan is het nodig om daar meer op te gaan richten. Ik denk dat het wel goed zou zijn, ook om mensen te verbinden aan de Bijbelverhalen en elkaar. Ik vraag me dan verder af of presentie niet ten kosten kan gaan van echte gemeenschapsvorming als daar teveel op gericht wordt.

7. Hoe kijk je naar het pioniersteam en hun rol m.b.t de gemeenschapsvorming?

Ik denk dat wij daar een mooie rol in kunnen vervullen en zie eigenlijk ook ons als team als de basis van de gemeenschap, hoewel hier ook kritische vragen bij gesteld kunnen worden. Zo is een vraag, hoe duurzaam de gemeenschap is als wij vertrekken? We hebben als team twee paden bewandeld, de ene is presentie de ander het vormen van gemeenschap. Echter ik denk dat de presentie wellicht iets te veel is los komen te staan van gemeenschapsvorming. Daarnaast is drie jaar gewoonweg te kort om echte duurzame gemeenschappen te stichten.

8. Wat onderscheid NWW t.o.v. andere pioniersplekken m.b.t. gemeenschapsvorming?

Ik denk dat Nieuw-Westenwind zich onderscheid door haar verbindende werking en insteek. Samen met mensen dingen bedenken en doen en niet alleen maar voor mensen. De dialoog avonden of de speciale kerstactiviteit is daar een voorbeeld van. Ook kenmerkend is het ontbreken van een vaste locatie.

9. Wat zijn de kansen en bedreigingen, sterke en zwaktes voor het vormen van gemeenschap binnen NWW?

Lastige vraag. Ik denk dat kansen zijn, dat er veel mensen nog langs elkaar heen leven hier in Nieuw-West en geen onderdeel zijn van een gemeenschap en toch te maken hebben met zingevingsvragen. De bedreiging en zwakte is denk ik dan diversiteit. Diversiteit binnen Nieuw-Westenwind bedoel ik dan voornamelijk. Zo kan een duidelijkere visie en minder breedte in het geheel wellicht helpen om gemakkelijker ergens naar toe te werken gezamenlijk. De sterkte is dat wij heel open zijn en dat we Bijbelse thema's benaderbaar houden voor eenieder. Als tweede is het diverse team een kracht, zo vullen we elkaar mooi aan. Zoals al eerder gezegd kunnen beide ook zwaktes zijn.

10. Hoe kijk je naar de toekomst van Nieuw-Westenwind en m.n. rondom de gemeenschapsvorming?

Zie de vragen 5 t/m 9.

11. Wat zou jezelf nog willen doen, vernieuwen, proberen etc. om de gestelde doelen alsnog te halen?

Zoals gezegd, meer focus aanbrengen zou het ik denken. Qua geografie, doelgroep, verwachtingen, visie etc.

12. Opmerkingen

-

1.3 Klaas de Lange

31-5-2017

1. Wat was de reden dat je mee ging doen met het project Nieuw-Westenwind?

Ik ben altijd al betrokken geweest bij de kerk en later ben ik dit pas gaan doen als predikant. Maar na verloop van tijd voelde ik mij gevangen in het reguliere kerkenwerk. Echter doordat ik ook nog steeds geraakt wordt door het evangelie, wat zo mooi is om ook weer aan door te geven aan anderen wilde ik hier dan ook iets mee blijven doen. Voor mij draait de kerk om meer dan de mensen die er komen. Er moet toch meer zijn dan alleen deze realiteit, het transcendente. Zo kan ik bijv. niet geloven dat recht en onrecht uiteindelijk niet worden afgehandeld, er is dus iets van een oordeel nodig is. Echter niet alleen om te straffen, maar ook om te verzoenen. Zoals dat bijv. met de verzoeningscommissie in Zuid-Afrika gebeurde. Verder miste ik in de kerk dat mijn eigen vragen niet ter sprake kwamen en heb ik daarnaast altijd sterk het gevoel gehad dat ieder mens met levensvragen zit. Daarentegen komen veel van die mensen niet in de kerk en daar wilde ik me dan ook voor inzetten. De spiritueel geïnteresseerde mens, heeft mij dan ook altijd geboeid. Het project Nieuw-Westenwind leek mij om al deze reden erg uitdagend.

2. Wat waren jouw verwachtingen vooraf t.a.v. het project?

Zoals ik al noemde wilde ik ook wel buiten de gebaande wegen aan de slag. Dit leek mij dan ook een mooie nieuwe mogelijkheid die op mijn pad kwam. Ik was dan ook wel een beetje verbaast dat ik als iemand van buiten de stad dit project als pionier mocht leiden.

3. Wat waren jouw verwachtingen voor het project na het opstellen van het projectplan?

Ik had hoge verwachtingen vooraf. Zo achtte ik de doelstellingen haalbaar, behalve misschien de financiële doelen. Dit heb ik waarschijnlijk mede door de context waar ik vandaan kwam, de achterhoek, verkeerd ingeschat. Amsterdam is toch wel een geheel andere setting. Daarnaast had ik in mijn vorige gemeente veel ‘succes’ meegemaakt, het ging daar eigenlijk allemaal wel lekker. Mijn optimistische insteek kwam in Amsterdam wel in aanraking met de realiteit.

4. Op welke manier kijk je nu terug op de laatste 2,5 jaar, speciaal m.b.t. de vooraf gestelde project resultaten.

Laat ik allereerst zeggen dat ik niet teleurgesteld ben, ik had alleen wel op meer gehoopt. Dit komt vooral doordat ik de context beter heb leren begrijpen. Dit heb ik ook van anderen moeten leren. Zeker wanneer je kijkt naar andere onderzoeken binnen het pioniersveld dan denk ik, wat we hebben gedaan is zo gek nog niet. Er is namelijk meer dan alleen maar gemeenschapsvorming gedaan en daar zijn ook mooie en onverwachtse resultaten behaald. Wel denk ik dat we met een bepaalde overdaad aan mensen en middelen hebben gewerkt, wat wellicht beter afgestemd had kunnen worden met de fase van het project. Een voorbeeld is het zoeken naar de juiste kwaliteiten en vaardigheden op een bepaald moment i.p.v. op voorhand alles te bepalen.

5. Wat is je persoonlijke visie rondom beoogde verwachtingen van christelijke gemeenschapsvorming?

Ik denk dat het niet iets vanzelfsprekends is, maar dat mensen er eerder behoefte aan hebben rondom belangrijke 'life-events'. Ook een fysieke plek waar je elkaar kan ontmoeten helpt dan. Dit is bij Nieuw-Westenwind soms lastiger, aangezien we niet maar één plek hebben, maar meerdere locaties. Ook zou het zonder een gemeenschap gemakkelijker zijn om resultaten voor elkaar te krijgen, maar ik zie wel de toegevoegde waarde in van een gemeenschap.

6. Hoe sta je zelf t.o.v. deelname binnen een (christelijke) gemeenschappen en wat zijn je eigen ervaringen en visie daarbij?

Ik denk dat gemeenschappen een goede toegevoegde waarde hebben, zeker als ze niet belemmerend zijn maar ruimte bieden om echte ontmoetingen tussen mensen mogelijk te maken. Je kan het leven delen en ook God ontmoeten in de ander. Zo leer je samen meer dan alleen over het evangelie en God. Daarnaast vind ik het ook belangrijk dat er een bepaalde ruimte is voor anonimiteit en dat dit ook door de gemeenschap gerespecteerd wordt. Dit betekent niet per definitie minder commitment, maar wel dat niet iedereen alles maar moet delen met iedereen. De gemeenschap zoals de eerste christenen dat beleefde dat alles gedeeld werd past dan ook niet echt bij mij, maar dat is persoonlijk. Ik denk dat het in die tijd toen het beste was voor het welzijn van de mensen om alles te delen en dat het ten diepste gaat over het gelijk zijn en wederkerigheid. Dit vind ik ook belangrijk, alleen krijgt dit wellicht anders vorm vandaag de dag. Immers alleen consumeren leidt niet tot gemeenschap.

7. Hoe kijk je naar het pioniersteam en hun rol m.b.t de gemeenschapsvorming?

De samenwerking tussen het team liep soepel, we zijn erg complementair aan elkaar geweest. Wel denk ik dat we binnen het project hadden kunnen kijken naar wie en wat het beste past binnen elke fase van het project. Bijv. Je begint met netwerken, dan ga je investeren in mensen en vervolgens opbouwen. Hier passen dan ook verschillende competenties en karakters bij die wellicht zo specifiek hun rol hadden kunnen invullen.

8. Wat onderscheid NWW t.o.v. andere pioniersplekken m.b.t. gemeenschapsvorming?

Ik denk dat het onderscheidende van Nieuw-Westenwind zit in het feit dat we echt onder de mensen zijn, op straat of bij een dialoog avond of waar dan ook. Dit doen we doelbewust onder niet kerkelijke mensen.

9. Wat zijn de kansen en bedreigingen, sterke en zwaktes voor het vormen van gemeenschap binnen NWW?

We zouden ons meer hebben kunnen richten op een specifiekere doelgroep, echter dit vind ik zelf ook lastig aangezien ik erg van de inclusiviteit ben. Geografisch geldt wellicht hetzelfde, maar we zijn wel voortdurend bezig geweest met het zoek naar sociaal-maatschappelijke meerwaarde en dan m.n. in het vacuüm wat er is, de zingeving. Sterk is dat we ons open hebben gesteld voor een brede doelgroep en dat er dus kansen liggen voor zingeving onder een breder geïnteresseerd publiek te introduceren.

10. Hoe kijk je naar de toekomst van Nieuw-Westenwind en m.n. rondom de gemeenschapsvorming?

Ik denk dat er vooral nog veel te winnen valt. M.n. een stadsdeeldominee die de zichtbaarheid van christenen kan vergroten en zo indirect ook gemeenschapsvorming kan stimuleren door mensen te verwijzen naar bepaalde plekken waar men zich bij kan aansluiten als er interesse is voor meer diepgang etc. Ook kan er mee gekeken worden naar samenhang tussen de verschillende onderdelen, hoewel de behoefte hiervan niet heel groot is.

11. Wat zou jezelf nog willen doen, vernieuwen, proberen etc. om de gestelde doelen alsnog te halen?

Het concept stadsdeeldominee zou ik nog verder willen zien groeien, dit heeft voor meer christelijke gemeenschappen voordelen, namelijk zichtbaarheid en samenwerking door afstemming. Hoewel het dus niet direct zelf leidt tot gemeenschapsvorming. Ook de bredere samenwerking tussen kerken kan helpen om mensen te helpen om een geschikte gemeenschap te vinden.

12. Opmerkingen

-

Bijlage 2: Dialoogavond Stadsdeeldominee

11-5-2017

2.1 Opzet

Om het initiatief Stadsdeeldominee beter te begrijpen ben ik een keer meegegaan met Klaas de Lange (Stadsdeeldominee) naar een Stadsdialoog in Nieuw-West. Daar heb ik geobserveerd, naar wat de Stadsdeeldominee doet. Deze dialoogavond is georganiseerd door de Bewonersacademie, die een viertal van deze avonden in Amsterdam organiseert. Het doel van deze avonden is om met allerlei mensen vanuit verschillende organisaties, commissies en instanties alsmede buurtbewoners gezamenlijk in gesprek te gaan over een aantal thema's. Deze thema's hebben raakvlakken met het stadsdeel en zijn gericht op de zelfredzaamheid, organisatiekracht en hulpvaardigheid van burgers en bewoners. Het idee is om betere overlegstructuren te hanteren die buurtbewoners en burgers meer zeggenschap geven in het meedenken, vormgeven en plannen van ideeën in het stadsdeel. Klaas de Lange is als Stadsdeeldominee gevraagd om gespreksleider bij een van de gesprekstafels te zijn.

2.2. Observatie

De avond werd gehouden in het gebouw van de Lucas community, wat bedoeld is voor allerlei buurtinitiatieven. Eenmaal binnen, stond er voor iedereen een tafel vol met allerlei hapjes klaar. De groep die aanwezig was bestond uit ongeveer 80 mensen van verschillende afkomst. Het grootste gedeelte van de mensen schat ik had een leeftijd tussen de 50 en 70. Na de maaltijd, was er een introductie van een aantal buurtinitiatieven en werden de gespreksthema's geïntroduceerd. De groep werd opgedeeld in een viertal groepen, met de gespreksonderwerpen: organisatie, geld en financieel beheer, zeggenschap en innovatie.

Ik ben met Klaas meegegaan. Hij was gespreksleider bij de tafel zeggenschap. Met ongeveer tien mensen zaten we rond de tafel om te spreken over dit thema. De mensen die aanschoven hadden allemaal hun eigen achtergrond als bewoners of lid van een commissie c.q. organisatie. Na een korte introductie van iedereen, vertelde ook Klaas wat over zijn rol. Iedereen was zeer betrokken en het gesprek liep uit op een aantal mooie punten. Na ongeveer een halfuur werden de punten samengevat. Al de groepen kwamen terug en presenteerden hun ideeën en gesprekspunten. Na een korte terugblik op de avond, ging eenieder naar huis. Zelf vroeg ik mij af wat precies de rol van Stadsdeeldominee nu eigenlijk was, aangezien Klaas vooral gespreksleider was. Meer is ook niet gedaan vanuit het concept Stadsdeeldominee. Wel heeft Klaas nog met een aantal mensen gesproken voor en naderhand.

Bijlage 3: De Windhoos

19-5-2017

3.1 Opzet

Op een middag in mei ben ik naar het Sierplein in Amsterdam Nieuw-West gegaan om daar het initiatief de Windhoos te observeren. Jeannet van Doorn (kernteam) was die middag vanuit Nieuw-Westenwind aanwezig en heeft mij naast mijn eigen observaties nog wat kunnen vertellen over de opzet van de Windhoos. Zij vertelde dat gemiddeld de Windhoos eens per twee weken georganiseerd wordt. Meestal is dat op het Sierplein, maar ook elders. Elke keer komen verschillende mensen even langs, rond de 25 op een drukke middag en soms ook (bijna) niemand. Jeannet verteld verder dat het belangrijk is om vooral een luisterend oor te bieden en soms kan er ook wat meegeven worden. De meeste mensen die even langsgenomen komen uit de buurt, een aantal wonen in de flat op het plein zelf. De bereikte doelgroep is heel anders dan bij andere activiteiten van Nieuw-Westenwind. Veel mensen die bij de Windhoos langskomen wonen bijv. al bijna heel hun leven in Nieuw-West en zijn relatief gezien vaak wat ouder, 'volks' en kwetsbaarder dan andere groepen binnen Nieuw-Westenwind. De Windhoos biedt een plek van ontmoeting en een goed gesprek en Jeannet vindt het dan ook erg mooi om zo present te kunnen zijn. Doordat de Windhoos regelmatig op het plein staat, herkennen veel mensen het initiatief nu en komen dan ook sneller even langs. Dit heeft wel wat tijd gekost, maar het vertrouwde karakter biedt nu mogelijkheden om in gesprek te raken.

3.2 Observatie

Tijdens de paar uur dat ik aanwezig was bij de Windhoos die middag, vielen mij een aantal dingen op. Allereerst is er het opvallende blauwe kraampje/kar van de Windhoos dat zeker opvalt op het plein. Deze kar wordt telkens opgesteld en naderhand weer weggehaald als de Windhoos ergens aanwezig is. Als de kar wordt opgesteld, komen een aantal stoelen, een tafeltje en schrijf bord met wat tekst erop naar buiten. Zo vormt het geheel een kleine gezellige ontmoetingsplek. Je ziet verschillende mensen op het plein rondlopen, ouderen, ouders met jonge kinderen en bovenal mensen die boodschappen komen doen bij een van de vele winkels op het plein. Een aantal mensen kijkt nieuwsgierig richting de opvallende kar en loopt rustig door. Sommige stoppen even en groeten ons. Martin de Jong (kernteam) fiets nog even langs om te vragen hoe het gaat en geeft nog wat informatiefolders af voor de Windhoos. Het weer is redelijk, gelukkig droog, maar niet erg zonnig en wat fris. Sommige mensen gaan echter zitten op een bankje en kijken een beetje rond en praten wat met elkaar.

Na ongeveer een uur komt er een wat oudere, simpel geklede en typische Amsterdamse man onze kant op lopen en Jeannet begroet hem. Het is een bekende en ze spreken wat met elkaar. De man verteld wat over zijn situatie, waar Jeannet schijnbaar redelijk van op de hoogte is. Na een minuut of tien eindigt het gesprek, groet hij ons en loopt weer verder. Jeannet verteld dat hij een regelmatige bezoeker is en redelijk typerend is voor veel van de mensen die rondom het plein wonen. Hij en Jeannet spreken bijna altijd als de windhoos er is. De man heeft een aantal jaar geleden zijn vrouw verloren en sindsdien is hij alleen en heeft hij meer behoefte aan een gesprek. Jeannet verteld verder dat hij een zwaar leven heeft gehad en dat ze het mooi vindt dat ze zulke mensen een luisterend oor kan bieden.

Het blijft een lange tijd erg rustig en Jeannet en ik praten ondertussen wat over Nieuw-Westenwind etc. Er lopen ondertussen wat mensen weer voorbij, maar niemand stopt om even te praten. Een donkere man komt nog even langs en vraagt of wij van een telecomprovider zijn om internet aan te bieden. Jeannet legt uit wat de Windhoos is en vervolgens gaat de man weer verder. Net voor het eind van de middag, fiets er iemand langs en vraagt ook wat en wie we zijn. Hij komt wat argwanend over als Jeannet met hem praat, maar neemt wel de informatiefolder aan en na een kort gesprekje fiets hij verder. Dan ruimen we de boel op en praten nog even wat na.

Bijlage 4: Nieuw-Westenwind Stilte

11-6-2017

4.1 Opzet

Op zondag ochtend 11 juni heb ik een Nieuw-Westenwind Stilte dienst bijgewoond en daarbij samen met Martin de Jong de dienst geleid. De dienst hadden wij ingevuld rondom het thema gemeenschap, wat ook het thema is van het afstudeerproject. Voor, tijdens en naderhand heb ik allerlei mensen gesproken en geobserveerd terwijl zij daar gezamenlijk bij elkaar waren. Hiervan wil in dit document verslaglegging van doen, teneinde meer zicht te krijgen op de praktijk van Nieuw-Westenwind. Het doel van dit verslag is daarmee tweeledig, zo wordt enerzijds een beeld geschetst van een van de activiteiten die Nieuw-Westenwind onderneemt, namelijk de Nieuw-Westenwind Stilte dienst. Anderzijds is er mede door de opzet van deze specifieke dienst veel informatie verkregen over het onderzoeksthema gemeenschap. Dit praktijkonderzoek levert veel bruikbare informatie op voor het afstudeeronderzoek en zal in relatie met de theoretische studie, helpen om een completer beeld te vormen betreffende de thematiek van gemeenschap en gemeenschapsvorming.

4.2 Observatie

Wat allereerst opviel in de Nieuw-Westenwind Stilte bijeenkomst is het feit dat de locatie erg fijn gekozen is. Het is een klein sfeervol café, in het hart van Amsterdam Slotermeer naast plein 40-45. De setting creëert hiermee een ontspannen sfeer, wat ten goede komt aan de bijeenkomst. De gasten worden welkom geheten met taart en een drankje naar keus en komen langzaam binnen druppelen. Mensen die niet komen voor de Nieuw-Westenwind Stilte, worden vriendelijk door de eigenaar van het café aangesproken en verteld dat het café nu gereserveerd is door onze groep. Voordat de dienst begint praten de gasten al wat met elkaar en ik meng mij in de gesprekken.

Om 11:00 start de bijeenkomst en wordt de deur gesloten. Er zitten nu twaalf mensen binnen inclusief Martin en ikzelf. De groep mensen is heel divers, want er zitten zowel jongvolwassenen, koppels, 60-plussers, kerkgangers als niet-gelovigen tussen. Martin opent met een kort gebed en leidt het thema in. Na een kort praatje a.d.h.v. een Bijbeltekst gaan we aan de slag met een werkvorm, die ik heb opgesteld na eerst mijzelf en het onderzoek kort te introduceren. Ik heb acht stellingen rondom het thema gemeenschap en verbondenheid opgesteld en deel de groep op in drie groepjes van elk vier personen. In de groepen wordt gekozen over welke stellingen er doorgepraat wordt. Dit doorpraten doen we ongeveer dertig minuten.

In mijn eigen groep zit een vrouw van middelbare leeftijd die normaal kerkt in de een buurt, maar één keer per maand als de Nieuw-Westenwind Stilte bijeenkomst er is, samen met haar man daarheen gaat. Verder zit er een wat oudere vrouw van rond de 65, die niet gelooft maar wel erg geïnteresseerd is in zingeving en spiritualiteit. Tenslotte zit er naast mij nog een hoogopgeleide man van halverwege/eind dertig. In onze groep wordt er veel gepraat over een aantal stellingen, waarbij iedereen erg betrokken is. De wat oudere vrouw is veel aan het woord, maar ook de anderen delen openlijk hun mening. De inhoud van deze gesprekken werk ik in het volgende gedeelte hieronder uit. Na een halfuur vraag ik wederom de aandacht en bespreken we in de groep de uitkomsten van de gesprekken. Na even opgang te zijn gekomen, delen enkelen mensen wat van hun besproken stellingen. Iedereen is nog steeds erg betrokken en luistert aandacht en vraagt soms om verheldering of voegt wat toe. Na een afsluitend woordje van Martin is er nog een lekkere lunch voor ons klaar gezet en blijft eenieder nog even wat doorpraten. Tijdens de lunch spreek ik ook enkele mensen en krijg ik veel positieve reacties op de bijeenkomst.

4.3 Samenvatting gesprekken

Tijdens de bijeenkomst is het thema gemeenschap veel ter sprake gekomen. Al deze uitspraken, gedachten en opvattingen heb ik naderhand opgeschreven, gebundeld en verwerkt. In het volgende gedeelte wil ik dan ook samenvattend weergeven wat er allemaal naar voren is gekomen uit de Nieuw-Westenwind Stilte bijeenkomst rondom het thema gemeenschap. Dit geeft een algemeen, maar goed beeld van de gedachten die verschillende mensen hebben rondom de thematiek van gemeenschap. Deze informatie is hetzij in de persoonlijke gesprekken, hetzij in de groeps gesprekken naar voren gekomen. Hieronder staan ook de gebruikte stellingen waarover men in gesprek is gegaan in de verschillende groepjes.

Stellingen

1. *De ander blijven liefhebben ongeacht wat er gebeurt is onmogelijk.*
2. *Een gemeenschap waarbij je het lief en leed deelt spreekt mij ergens wel aan.*
3. *Langdurig commitment aan elkaar is iets van vroeger.*
4. *Wanneer ik iets geef aan een ander voel ik mijzelf daarover heel goed.*
5. *Vertrouwen op anderen is niet mijn sterkste eigenschap, ik houd liever zelf de touwtjes in handen*
6. *Echt investeren in relaties met anderen doe ik helaas te weinig.*
7. *Ik heb vaak helemaal geen zin om mijn leven te delen met anderen.*
8. *Het is moeilijk om mijzelf open te stellen om ook te mogen ontvangen van anderen.*

Wat mij persoonlijk sterk opviel is hoe sterk men het individualistisch taalgebruik hanteert en hoe erg de meeste mensen beïnvloed lijken te zijn door dit individualistisch denken. Zo kijkt men over het algemeen gesproken, niet per se negatief naar de afname van langdurig commitment richting meer kortstondigere verbindingen. Het wordt eerder beschouwd als een verschuiving die nu eenmaal bij onze maatschappij hoort zonder daarover een oordeel te vellen. Zo gaf iemand aan dat het nooit een probleem is om mensen te vinden die zich kortstondig ergens aan willen verbinden en voor willen inzetten. De manier waarop we naar verbindingen kijken is pragmatischer geworden.

Langdurige verbindingen en relaties zijn volgens velen nu eenmaal lastig op te bouwen en kosten vaak veel tijd. Deze tijd hebben mensen vaak niet, althans zo ervaren ze dat. Veel contacten zijn kortstondig en oppervlakkig. Het drukke leven laat het nu eenmaal niet toe om je aan veel mensen of zaken te verbinden en echt iets op te bouwen. Je moet ergens aansluiting bij hebben om daar ook echt langer tijd in te willen steken. Wel geven een aantal mensen aan wel de behoefte te hebben aan diepgang en betekenisvolle relaties, hoewel er ook bij gezegd wordt dat ze daar ook selectief in zijn. Zo zei een vrouw dat veel mensen gewoonweg niet boeiend zijn. Ze vond het dan ook knap als mensen hoe dan ook zich blijven inzetten voor anderen ondanks dat ze er zelf niks 'uithalen' en dat het hun dus energie kost. Dit geeft maar weer eens aan hoe gericht we zijn op ons zelf, zonder eigenbelang doen we veel niet. Het zelf kunnen invullen van waaraan commitment gegeven wordt, ervaart men als een vrijheid die verworven is door de tijd heen en als een bepaald commitment niet meer past bij je dan is het niet verkeerd om daaruit te stappen, zolang je de ander maar niet schaadt. De gedachte om alle opties open te willen houden voel je hier sterk onder zitten. Wanneer je kiest voor het een ontkom je er tegenwoordig niet meer aan dat je iets anders laat schieten.

Wat ook aangehaald werd is het feit dat om echte hechte banden met iets of iemand op te bouwen, er vertrouwen en een veilige omgeving nodig zijn. Een voorbeeld hiervan is Nieuw-Westenwind Stille, waar men sneller open durft te zijn en persoonlijke gedachten durft te delen. Dit had te maken volgens een man met het gedeelde uitgangspunt, namelijk bezinning. Iemand haalde verder nog aan dat je wel jezelf kwetsbaar moet kunnen op stellen om echt contact te leggen met een ander. En dat het wederzijds moet zijn anders werkt het nog niet. Mensen de ruimte geven en niet bij voorbaat stigmatiseren of in een vakje plaatsen had hier erg mee te maken volgens iemand. Zo hebben bijv. bepaalde groepen in onze samenleving al bij voorbaat het idee dat ze nergens bij mogen horen, dus die doen dan ook hun best niet meer om dat wel te proberen. Tenslotte was het gemakkelijker om ergens iets op te bouwen en bij te blijven als je er een geschiedenis hebt. Zo gaf iemand het voorbeeld dat in de stad lang niet iedereen binding voelt met alles wat daar lokaal gebeurt en daarom ook niet zo snel ergens echt iets opbouwen, er is vaak geen geschiedenis in die plek waarmee men zich verbonden weet. Terwijl dat in een dorp wel meer is omdat iedereen elkaar kent en je de dorpsgeschiedenis veel meer mee maakt en je daardoor ook gemakkelijker meer lokaal gericht bent dan in de stad.

Toen ik vroeg waarom mensen dan toch altijd elkaar opzoeken en ergens bij wilde horen gaven een aantal aan, dat het diep in de mens zit om gekend te zijn, je naam horen is al zoiets. De mens is een sociaal wezen en ergens bij willen horen is wezenlijk voor de mens. Wel is het zo dat men het eens was dat ieder individu echter maar een beperkte intieme kring van mensen om zich heen kan hebben waar men alles voor zou

doen en ook bereid zou zijn om offers voor te brengen. Deze intieme kring beperkte zich voornamelijk tot het eigen gezin, bovenal de kinderen. Het onvoorwaardelijke naar de bredere kring van vrienden of familie was al een punt van discussie en werd al niet meer zo unaniem door eenieder gedeeld. Zodra die kring nog breder wordt dan neemt het commitment snel af. Onvoorwaardelijk liefhebben kan dan ook niet, zei iemand. Respect voor de ander, leven en laten leven, paste beter vond zij.

Een christelijk stel bracht nog in dat zij een tijd lang gezocht hadden naar een kerk en dat ze een tijdje hadden ‘geshopt’ naar een kerk. Toen ik vroeg waar ze dan naar opzoek waren, gaf de man aan dat hij het fijn vond dat als de gemeente wel een bepaalde grote had. Helaas had ik niet echt tijd om nog verder door te vragen. Maar het leek erop dat hij het fijn vond dat de kerk nog van waarde leek te zijn en er meer mensen waren die dezelfde behoefte hadden om bij de kerk te horen. Alsof het dan een bepaalde vitaliteit uitstraalde en een grotere groep mensen meer leek te betekenen dan een kleinere gemeenschap. Zijn vrouw gaf later aan dat ze een tijdje hadden gezocht naar een kerk waar ze zich ‘thuis’ voelden. Want alleen als jezelf ergens goed bij past kon je ook weer uitdelen aan anderen zei ze. Wel was het jammer dat de kerk waar ze nu bij zaten vooral een regio functie had en daardoor eigenlijk alleen op zondag de mensen bij elkaar komen om wat te ‘halen’. Doordeweeks gebeurt er weinig, maar zijn er altijd wel vrijwilligers te vinden die de kerk open kunnen houden voor bezichtigingen en andere publieke functies, zoals dat verwacht werd door de gemeente Amsterdam. De vrouw gaf aan dat ze het wel fijn zou vinden als er meer gedeeld werd en er samen meer gedaan werd in de gemeente. Ze haalde hierbij het voorbeeld aan van de eerste gemeenschappen in de Bijbel. Hoewel een echte leefgemeenschap haar wel te ver ging.

Bijlage 5: Evaluatie de Bijbel! Huh...?

15-6-2017

Aanwezigen: Klaas de Lange, Wessel Nijholt, Vrijwilligster 1 en Vrijwilligster 2

5.1 Interview vrijwilligers

Kunnen jullie kort wat over jezelf en jullie persoonlijke drijfveren om mee te doen met dit idee vertellen?

Vrijwilligster 1:

Moeder van twee jonge kinderen en werkzaam als docent sociaal-ondernemen. De Bijbelverhalen zitten zo vol van mooie levensthema's en basiselementen die je kinderen wilt meegeven. Het is daarom zonde om daar niks mee te doen. Vroeger is zij zelf daarmee opgegroeid en daarom ook bekend met de verhalen. Later tijd niks meer meegedaan en dit was een mooie mogelijkheid om deze verhalen weer te gaan gebruiken.

Vrijwilligster 2:

Vrijwilligster 2 is ook moeder van meerdere kinderen en net als vrijwilligster 1 van mening dat dat de Bijbelverhalen vol zitten met goede onderwerpen en elementen. Iedere keer als je ze hoort, leest of bestudeert ontdek je weer wat nieuws. Juist door kinderen al op vroege leeftijd bekend te maken met deze verhalen, kunnen ze er hun voordeel mee doen. Ze studeert tevens deeltijd theologie op de universiteit.

Hoe zouden jullie de werkwijze omschrijven binnen de activiteit van de Bijbel! Huh...?

De vrijwilligsters gaven aan elkaar goed aangevuld te hebben in de opzet en uitwerking van de verhalen en de activiteit, De Bijbel! Huh...? De basis van hun samenwerking zat in hun gedeelde opvatting, dat de verhalen uit de Bijbel krachtig en mooi zijn en gedeeld moeten worden met kinderen. Hierbij was het uitgangspunt dat ze niet te sturend moesten werken en de kinderen niet een bepaalde overtuiging op wilde leggen. Een van hen gaf nog het voorbeeld van Godly Play, waarbij gestimuleerd wordt dat kinderen zelfstandig gaan nadenken over de verhalen. Verder was het idee dat na de bijeenkomsten iedereen, inclusief de ouders nog even bij elkaar zouden blijven, wat drinken en napraten over de verhalen e.d.

Wat zijn jullie gedachten m.b.t. het uitblijven van de belangstelling?

Het idee om iets met Bijbelverhalen te gaan doen, is o.a. voortgekomen uit het idee dat er was dat mensen wel belangstelling zouden hebben hiervoor, m.n. de ouders. Dit zou blijken uit een aantal gesprekken met andere ouders. Echter deze belangstelling bleek niet bij de uitvoering van de activiteit aanwezig te zijn. Er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd, maar op een enkeling kwam er niemand opdagen. De andere stellen die mee hadden gedacht ter voorbereiding zijn ook afgehaakt om onbekende redenen.

5.2 Bespreking en feedbackpunten de Bijbel! Huh...?

- Focus lag vooral op de inhoud, kwaliteit was belangrijk.
- Team te klein, bouwen van een community wellicht nodig om taken te verdelen en draagvlak te creëren
- PR alleen had niet de oplossing geweest, ook persoonlijk contact leggen was noodzakelijk
- Aansluiting zoeken bij andere organisaties, geeft een platform en credibility.
- De activiteit had wellicht getest moeten worden alvorens het uit te voeren. (Pilot draaien & testen in de markt)
- Niet te snel uitgaan van de belangstelling van mensen, eventuele banden met de kerk zegt niks over belangstelling voor deze activiteit.
- Er is waarschijnlijk wel een behoefte, maar die dient aangewakkerd te worden, een beweging creëren.
- Onze samenleving met de vele mogelijkheden en drukke agenda helpt niet mee.

- Aanhaken bij life-events, zoals geboorte, trouwen, examens etc.
- Wellicht meer inhaken op de belevingswereld van kinderen
- Let op het aanspreken van beide doelgroepen: ouders en kinderen.

Bijlage 6: Duo-interview echtpaar 22-6-2017

6.1 Inleiding

Beste familie,

Hartelijk dank voor jullie deelname aan mijn onderzoek. Helaas lukte het niet om jullie persoonlijk te interviewen dus hebben we besloten om het via een vragenlijst te doen. In het kader van mijn onderzoek naar gemeenschapsvorming en commitment, heb ik allerlei mensen die op enige wijze ergens betrokken zijn geweest of nog zijn bij Nieuw-Westenwind, gevraagd iets te delen van hun beweegredenen om betrokken te zijn.

Via Klaas de Lange heb ik ook jullie namen mogen ontvangen en ben ik erg benieuwd wat jullie mij kunnen vertellen over de wijze en reden dat jullie betrokken zijn of zijn geweest bij Nieuw-Westenwind. Wat ik van Klaas weet is dat jullie betrokken waren geweest bij het opzetten van een activiteit, waarbij Bijbelverhalen waren doorgegeven aan kinderen. Daarnaast weet ik dat jullie betrokkenheid ook is afgenomen/gestopt is hierbij. Rondom deze context wil ik jullie dan ook een aantal vragen stellen. Het zou mij enorm helpen als jullie zo open en uitgebreid mogelijk willen antwoorden. De ruimte onder de vraag is bedoeld als antwoordveld.

Bedankt voor jullie medewerking,

Wessel Nijholt

6.2 Vragenlijst

1. Kunnen jullie iets vertellen over jullie zelf en jullie leven? (Leeftijd, gezinssituatie, sociale achtergrond, religieuze achtergrond, levenssituatie e.d.)

(Achtergrond) – Mijn vrouw (42) en ik (44) hebben allebei een academische opleiding maar hebben een verschillende achtergrond. Wilma komt uit een kleine beschermende gemeenschap in de buurt van Utrecht en is van huis uit rooms katholiek opgegroeid, hoewel daar niet heel veel aandacht aan werd besteed thuis. Zelf ben ik geboren in het Gooi en daarna naar een klein dorp verhuist in de buurt van Rotterdam. Mijn ouders zijn beide protestants en zijn ook altijd redelijk actief geweest in verschillende rollen binnen de kerk. Onze twee zonen zijn twaalf en tien en allebei gedoopt in de Sloterkerk waar wij ook getrouwd zijn. Daarnaast werken we allebei en hebben we alle vier onze eigen hobby's en vriendenkringen.

2. Waren jullie al op de hoogte van Nieuw-Westenwind voordat jullie deelnamen aan een het project: 'aan kinderen doorgeven wat van waarde is' (later: 'De Bijbel! Huh...?')?

(Vooraf) - Voordat we deelnamen aan het project hebben we Klaas de Lange een keer ontmoet maar hebben we niet lang inhoudelijk over Nieuw-Westenwind gesproken, maar er dus wel van gehoord.

3. Wat hield jullie betrokkenheid bij dit project precies in?

(Betrokkenheid) - Eigenlijk was het een heel open project waarbij zowel de vorm als de inhoud gaande het proces verder vorm kregen. Onze betrokkenheid bestond met name uit de participatie in groepsgesprekken en het meedenken over manieren om binnen het "doorgeven wat van waarde is" vorm te geven.

4. Hoe zijn jullie benadert om mee te doen met het opzetten van deze activiteit?

(Benadering) - We zijn door Klaas benaderd via vrienden van ons in Amsterdam West die hebben doorgegeven dat wij eventueel ook interesse zouden hebben om weer wat dieper en op een andere manier met ons geloof bezig te zijn.

5. Wat maakte dat jullie in eerste instantie mee wilde doen, tijd en inzet hiervoor vrijmaakten?

(Drijfveren) - De belangrijkste reden om mee te doen heeft te maken met het gevoel dat m.n. bij mij leefde (en leeft) dat we door de drukte van het alledaagse leven - zeker met twee opgroeiende kinderen en twee banen te veel bezig zijn met alledaagse zaken en te weinig met de echt belangrijke dingen in het leven. Daardoor komt (bij ons) ook de meer theologische opvoeding in het geding. Als gevolg daarvan is de afstand van onze kinderen tot de kerk en zeker tot de toch enigszins vergrijsde Sloterkerk vrij groot en dat vind ik jammer. Door middel van het contact met andere ouders in de omgeving hoop ik ervaringen te kunnen delen en voorbeelden te horen over hoe ondanks de drukte van alle dag toch vorm te kunnen geven aan de Christelijke opvoeding van onze kinderen.

6. Was het duidelijk wat er van jullie verwacht werd m.b.t. het helpen bij dit project?

(Duidelijkheid) - Het project heeft zich gaandeweg ontwikkeld in een andere richting dan wij oorspronkelijk voor ogen hadden. Waar wij ons op focusten, was op ons zelf en daarbij wilde wij onze ervaringen delen met anderen in de hoop dat die groep zich zou uitbreiden. Het project werd op een gegeven moment groter om er meer een soort nieuwe gemeenschap binnen Nieuw-West van te maken. Dit was vooraf niet duidelijk maar was ook niet te voorspellen - het ontwikkelde zich zo.

7. Kunnen jullie iets vertellen over de manier waarop er werd samengewerkt en hoe de groep was samengesteld?

(Samenwerking) - Wij hebben de contacten binnen de groep als zeer prettig ervaren. Er was voor iedereen ruimte om zijn of haar ideeën te uiten en er was begrip van elkaars standpunten en ervaringen

8. Wat was de reden dat jullie uiteindelijk toch besloten hebben om niet verder betrokken te blijven bij het project?

(Beëindiging) - Het project kreeg een richting die groter werd dan waar wij op hadden ingezet. We willen nog steeds graag meedenken en meepraten met anderen over het geloof en zeker over het geloof in relatie tot relatief jonge kinderen, maar doen dat graag in een wat kleinere en meer persoonlijke setting. We betrekken het meer op ons zelf en minder om er een soort nieuwe gemeenschap van te maken.

9. Hoe kijken jullie terug op de tijd dat je betrokken bent geweest bij het project?

(Terugkijkend) - We kijken met veel plezier en tevredenheid terug op onze participatie binnen het project en de interactie met zowel Klaas en de ander deelnemers.

10. Zijn jullie nu nog op enige wijze betrokken bij Nieuw-Westenwind, waarom wel of niet?

(Betrokkenheid) - We krijgen en lezen de nieuwsbrief en blijven via facebook ook op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen. Ook staan we absoluut open voor verdere betrokkenheid die ons verder verdieping kan geven met betrekking tot ons geloofsleven.